

वीर सेवा मन्दिर
दिल्ली

२३३

क्रम संख्या

काल न०

खण्ड

१५००५-२३३

संख्या

ॐ

नमः समन्तभद्राय ।

स्याद्वादग्रंथमाला ।

१.

स्वामि समन्तभद्राचार्यविरचित

जिनशतक ।

भव्योत्तम नरसिंहभट्टकृत व्याख्या

तथा

चावलीनिवासी श्रीयुत पंडित लालारामजीकृत

भाषानुवादसहित

जिसको

पन्नालाल बाकलीवाल

मालिक—स्याद्वादरत्नाकरकार्यालयने

काशीके

लक्ष्मीनारायणप्रसमे सीताराम दिनकर जटार प्रोप्रायटरके

प्रबधसे छपाकर प्रसिद्ध किया ।

वीर सवत् २४३८ । ईस्वीलन् १९१२ ।

प्रथमावृत्ति]

❀

[न्योछावर ॥]

सूचना ।

पाठक महाशय ! यह ग्रथ सर्वसाधारणको रुचिकर व विशेष उप-योगी नहीं होगा इसकारण स्याद्वादग्रथमालामे प्रकाशित करना लाभ-दायक न समझकर भी इसे सबसे पहिले इसलिये प्रकाशित किया है कि—जब स्वामिसमन्तभद्राचार्य महाराजको महाभस्मक व्याधि होगई थी उस समय फिरते २ यहा आकर काशीके प्रसिद्ध शिवभक्त शिवकोटी महाराजके शिवालयमे पुजारी बनकर शिवनिर्माल्यके सेवनसे भस्मकव्याधि रोगकी निवृत्ति कियी थी । जब काशीनरेशको इनके शैव होनेमें सदेह हुवा तो इनको अपने सामने शिवमूर्तिको नमस्कार करनेकी आज्ञा दी तब आचार्य महाराज भी स्वयभूस्तोत्र रचकर स्तुति करनेलगे । जब अष्टम-तीर्थकर श्रीचंद्रप्रभकी स्तुति करते समय शिवमूर्ति फटकर उसमेसे रत्न-मयी चंद्रप्रभ भगवानकी मूर्तिका आविर्भाव हुवा तब उन्होने नमस्कार किया और शिवकोटि महाराजप्रभृति हजारो शिवभक्तोंको जिनभक्त बना-कर शिष्य किया । उस स्वयभूस्तोत्रके पश्चात ही आचार्य महाराजने यह जिनशतक नामकी स्तुतिविद्या प्रत्येक श्लोक मुरजादिचक्रवद्ध रचकर चित्रकाव्यका पांडित्य दिखाया है । स्याद्वादग्रथमालाका प्रादुर्भाव इस पवित्र जैनतीर्थसे होनेके कारण काशीके इतिहासप्रसिद्ध उक्त आ-चार्यकृत इस ग्रथको पवित्र मंगलमय समझकर हमने इसे मंगलाचरण स्वरूप सबसे प्रथम प्रकाशित किया है । आज्ञा है कि आप इस पूज्य काव्यको विनयसहित ग्रहणकरके हमारे इस प्रथम परिश्रमको सफल करेंगे ।

इस ग्रथकी एक ही प्रति जयपुर नगरसे प्राप्त हुई थी उसीपरसे ही इसका संपादनकार्य हुवा है, दूसरी प्रतिकी सहायता नहीं मिली । इसके सिवाय यदि नये प्रेसके नये २ कर्मचारियोंकी तथा हमारे दृष्टि दोषसे अशुद्धिया रही हो तो विद्वज्जन सशोधनपूर्वक पढ़कर इस प्रमादको क्षमा करेंगे ।

काशी ।
१—५—१२

}

प्रकाशक ।

ॐ

श्री परमात्मने नमः ।

स्याद्वादग्रन्थमाला ।

श्रीमद्भगवत्समन्तभद्राचार्यविरचितम् जिनशतकं सटीकम् ।

.....

टीकाकारस्य मगलाचरणम् ।

नमो वृषभनाथाय लोकालोकावलोकिने ।
मोहपंकविशोषाय भासिने जिनभानवे ॥ १ ॥
समन्तभद्र संद्वेध स्तुवं वरगुणालयम् ।
निर्मल यद्यशष्कान्त बभूव भुवनत्रयम् ॥ २ ॥
यस्य च सद्गुणाधारा कृतिरेषा सुपद्मिनी ।
जिनशतकनामेति योगिनामपि दुष्करा ॥ ३ ॥
तस्याः प्रबोधकः कश्चिन्नास्तीति विदुषां मतिः ।
यावत्तावद्बभूवैको नरसिंहो विभाकरः ॥ ४ ॥
दुर्गमं दुर्गमं काव्य श्रूयते महतां वचः ।
नरसिंह पुनः प्राप्य सुगमं सुगमं भवेत् ॥ ५ ॥
स्तुतिविद्यां समाश्रित्य कस्य न क्रमते मतिः ।
तद्वृत्तिं येन जाड्येतु कुरुते वसुनन्द्यपि ॥ ६ ॥

---

१ महाबोध । २ “ तद्वृत्तिं यो न बोधेत कुरुते वसुनन्द्यपि ” इति
पुस्तकान्तर पाठ ।

आश्रयाज्जायते लोके निःप्रभोऽपि महाद्युतिः ।

गिरिराज श्रितःकाको धत्ते हि कनकच्छविं ॥ ७ ॥ ५

गन्धम् । वृषभादिचतुर्विंशतितीर्थकराणां तीर्थकरनामकर्मोदयवायुसमूहोद्धार्य-
तसौधमैन्द्रादिमुरवरसेनावारिधिभाक्तिक्रजनसमुपनीतेज्याविधानार्हाणां घाति
कर्मक्षयानन्तरसमुद्भूतविषयीकृतानेकजीवादिद्रव्यत्रिकालगोचरानन्तपर्या-
यकेवलज्ञानानां स्तुतिरियं जिनशतकनामेति । तस्याः समस्तगुणगणो-
पेतायाः सर्वालकारभूषितायाः घनकठिनघातकर्मैन्धनदहनसमर्थायाः
तार्किकचूडामणिश्रीमत्समन्तभद्राचार्यविरचितायाः संक्षेपभूतविवरण
क्रियते ।

मुरजबन्धः ।

श्रीमज्जिनपदाभ्याशं प्रतिपर्द्यागसां जये ।

कामस्थानप्रदानेशं स्तुतिविद्यां प्रसाधये ॥ १ ॥

श्रीमज्जिनेति ६ पूर्वाद्धैमेकपक्त्याकारेण व्यवस्थाय पश्चाद्धैमप्येक
पक्त्याकारेण तस्याध कृत्वा मुरजबन्धो निरूपयितव्यः । प्रथमपक्तेः
प्रथमाक्षरं द्वितीयपक्तेः द्वितीयाक्षरेण सह, द्वितीयपक्तेः प्रथमाक्षरं प्रथमपक्ते
द्वितीयाक्षरेण सह एवमुभयपक्त्यक्षरेषु सर्वेषु सयोज्यम् । एव सर्वेऽपि
मुरजबन्धा दृष्टव्याः ।

अस्य विवरणं क्रियते । श्रीर्विद्यते यस्य स श्रीमान् जिनस्य
पदाभ्याशः पदसमीपं जिनपदाभ्याशः श्रीमाश्वासौ जिनपदाभ्याशश्च
श्रीमज्जिनपदाभ्याशस्तु श्रीमज्जिनपदाभ्याशः । प्रतिपद्य संप्राप्य प्रतिपद्येति

प्रतिपूर्वस्य पदेः क्त्वांतस्य प्रयोगः । आगसा पापाना जये जयहेतोर्निमित्ते ईवियम् । काम इष्ट कमनीय इच्छा वा स्थान निवासः काम च तत्स्थान च कामस्य वा स्थान कामस्थान तस्य प्रदान कामस्थान-प्रदान/अथवा कामश्च स्थान च कामस्थाने तयोः प्रदान कामस्थानप्रदान तस्य ईशः कामस्थानप्रदानेशः त कामस्थानप्रदानेश, प्रथमपादेन सह सम्बन्ध । स्तुतिरेव विद्या स्तुतिविद्या ता प्रसाधये अहमिति सम्बन्धः । अथवा कामस्थानप्रदानेशमिति स्तुतिविद्याया विशेषणम्, कामस्थान प्रदानस्य ईष्ट इति कामस्थान प्रदानेत् अतस्ता । किमुक्त भवति-श्रीमज्जिनपदाभ्याश प्रतिपद्य स्तुतिविद्या प्रसाधयेऽह । कि विशिष्टा स्तुतिविद्या कथंभूत वा जिनपदाभ्याश कामस्थानप्रदानेश । किमर्थं आगसा जये जयनिमित्त । प्रसाधये इति च प्रपूर्वस्य साधसंसिद्धावित्यस्य धोः णिजलडतस्य प्रयोगः ॥ १ ॥

समस्त मनोरथोको पूर्ण करनेवाले श्रीजिनेन्द्रदेवके चरण कमलोके निकट जाकर अपने पापोंका नाश करनेकेलिये मैं यह श्रीजिनेन्द्रदेवका स्तोत्र प्रारभ करता हू ॥ १ ॥

मुरजबन्ध ।

स्नात स्वमलगंभीरं जिनामितगुणार्णवम् ।

पूतश्रीमज्जगत्सारं जनायात क्षणाच्छिवं ॥२॥

स्नात स्वमलेति ३ मुरजबन्धःपूर्ववद्दृष्टव्य । स्नात इति क्रियापदं णा शौच इत्यस्य धोः लोडतस्य रूपं । सुष्टु न विद्यते मलं यस्य स स्वमलः गभीरः अगाधः स्वमलश्चासौ गभीरश्च स्वमलगभीरः अतस्त

स्वमलगाभीरम् । न मिताः अमिताश्चते गुणाश्चते अमितगुणाः जिनस्यामि-
 तगुणाः जिनामितगुणाः जिनामितगुणा एव अर्णवः समुद्रः अथवा
 जिन एव अमितगुणार्णवः जिनामितगुणार्णवस्त । पूतः पवित्रः श्रीमान्
 श्रीयुक्तः जगता सारो जगत्सारः पूतश्च श्रीमाश्च जगत्सारश्च पूतश्रीम-
 ब्जगत्सारः त । जनाः लोकाः । यात इति क्रियापद । या गतावित्यस्य धोः
 लोडतस्य प्रयोगः । क्षणादचिरादचिरेणेत्यर्थः । शिवः शोभनः शिवरूप-
 मित्यर्थः । किमुक्तं भवति—हे जनाः जिनामितगुणार्णवं स्नातयेन
 क्षणाच्छिवयात इति । शेषाणि पदानि जिनामितगुणार्णवस्य विशेष-
 णानि ॥ २ ॥ ५ ~~मातः स्नातः जगत्सारः जिनामितगुणार्णवः~~

भो भव्यजन हो, अत्यन्त निर्मल, गंभीर, पवित्र, अत्यन्त
 सुशोभित और ससारके सारभूत श्रीजिनेन्द्रदेवके अनन्त गुण-
 रूपी समुद्रमे स्नान करो अर्थात् उनके गुणोंमे तल्लीन होजाओ
 क्योंकि भगवानके गुणरूपी समुद्रमे स्नान करनेसे तुमको
 शीघ्र ही मोक्षकी प्राप्ति होगी ॥ २ ॥

अद्धंभ्रमगूढपञ्चाद्धं ।

धिया ये श्रितये^{र्}ता^{र्}त्या या^{न्तु}पायान्^{न्व}रा^{न्तः} ।
 ये^{र्}पा^{या} या^{त्}पा^{रा} ये श्रिया^{र्}या^{र्}ता^{र्}न्त^{न्व}त ॥ ३ ॥

धियेति अद्धंभ्रमगूढपञ्चाद्धं । कोस्यार्थः चतुरोऽपिपादानधोऽधो-
 विन्यस्य चतुर्णां पादानां चत्वारि प्रथमाक्षराणि अन्त्याक्षराणि चत्वारि-
 गृहीत्वा प्रथमं पादो भवति । पुनरपि तेषां द्वितीयाक्षराणि चत्वार्य-
 न्तसमीपाक्षराणि च चत्वारि गृहीत्वा द्वितीयं पादो भवति । एव

धत्वारोऽपि पादाः साध्याः । अनेन न्यायेन अर्द्धःभूमो भवति । प्रथमाद्धे यान्यक्षराणि तेषु पश्चिमाद्धीक्षराणि सर्वाणि प्रविशन्ति । एकस्मिन्नपि समानाक्षरे बहूनामपि समानाक्षराणां प्रवेशो भवति । अतो-गूढपश्चाद्धोऽप्ययं भवति । एवमेव जातीयाः श्लोका मृग्याः ।

धिया बुद्ध्या । ये यदोरूप । श्रितया आश्रितया सेव्यया इत्यर्थः । इता, विनष्टा अर्त्ति. मन पीडा यस्या; सेयमितार्त्तिः तथा । यान् यदः शसतस्य प्रयोग । उपायान् उपपूर्वस्य अयगतौ अस्याजतस्य रूप उपगम्यानित्यर्थः । बरा प्रधाना. इन्द्रादय नता. प्रणता. । ये च वक्ष्मणेन च शब्देन सह- / सम्बन्ध । न विद्यते पाप येषां ते अपापा. शुद्धा. कर्मरहिता इत्यर्थः । यातं पार यैस्ते यातपारा. अधिगत सर्वपदार्था इत्यर्थः ये च श्रीर्लक्ष्मीस्तया आयातान् अतन्वत तनु विस्तारे इत्यस्यधोर्लुङ्तस्य रूपम् । यथा द्रव्येण राजान् आश्रितान् विस्तारयति । उत्तरत्र क्रियापद तिष्ठति तेन सह सम्बन्धः ॥३॥

अर्द्धध्रमः ।

आसते सततं ये च सति पूर्वक्षयालये ।

ते पुण्यदा रतायातं सर्वदा माभिरक्षत ॥ ४ ॥

आसत इति—आसते आस उपवेशने इत्यस्य धो. लङन्तस्य प्रयोगः । सतत सर्वकाल । ये च, च शब्दः समुच्चये यद. प्रयोगान् जसन्तान् समुच्चिनोति पूर्वप्रकाशान् । सति शोभने सत इवन्तस्य रूपम् । न विद्यते क्षयः विनाशो यस्यासावभय. । आलय अवस्थानम् । अक्षयश्चासावालयश्च अक्षवालयः, पुरुश्चासावक्षयालयश्च पूर्वक्षयालयः, तस्मिन् पूर्वक्षयालये । ते तदः प्रयोगोऽयम्, यदः प्रयोगानपेक्षते।

पुण्य ददते इति पुण्यदा० । रतेनायात रतायात अतस्तम् । रोगेणागत भक्त्यागतमित्यर्थ । सर्वदा सर्वकालम् । मा अस्मद. इवन्तस्य प्रयोगः । अभिरक्षते क्रियापदम् । अभिपूर्वस्य 'रक्ष पालने' इत्यस्य धो. षोडशन्तस्य प्रयोग । ते इति अभिरक्षत इति च यदो रूपेण जसन्तेन सह प्रत्येकमभिसम्बध्यते । किमुक्त भवति—वरा यान् उपायान् नता. प्रणता भिया, किं विशिष्टया श्रितया, पुनरपि इतार्त्या । किमुक्त भवति— प्रेक्षापूर्वकारिभि ये स्तुता ते मा रतायात अभिरक्षत, ये च अपापा ये च यातपारा. ये च श्रिया आयातान् प्रणतान् अतन्वत विस्तारयान्ति-स्म ये च सति पूर्वक्षयालये सिद्धत्वपर्याये मतत आमन्तं ये च पुण्यदा ते यूय मा सर्वदा रतेन भक्त्यागत अभिरक्षत पालयत इत्युक्त भवति ॥ ४ ॥

जिस भगवानको इन्द्रादिक देव अपनी पूज्य और निर्मल बुद्धिसे नमस्कार करते हैं । जो जिनन्द्रदेव ज्ञानावरणादि अष्ट कर्मरहित शुद्ध हैं, सर्वज्ञ है, तथा अपने आश्रित भव्यजीवों को मोक्षरूपी लक्ष्मीसे सुशोभित करते हैं, और अत्यन्त उत्कृष्ट अविनाशी सिद्धत्व पर्यायमे निरन्तर विराजमान रहते हैं तथा पुण्यको देनेवाले हैं । ऐसे श्रीजिनेन्द्रदेव मुझ भक्तकी सदा रक्षा करो ॥ ३ ॥ ४ ॥

साविकपादाभ्यासयमक ।

नतपीलासनाशोक^{१५} सुमनोवर्षभासितः^{१५६ १५५} ।

भामंडलासनाशोकसुमनोवर्षभासितः ॥ ५ ॥

नतपीति—प्रथमपादस्य पञ्चाक्षराणि अभ्यस्तानि पुनश्चारितानि

द्वितीयपादश्च समस्त पुनरुच्चारित । नताना प्रणताना पीला व्याधयः
 डो लो वा इति लत्वन्ता ३ अस्यतीति नतपीलासन' । तस्य सम्बोधन हे
 नतपीलासन । न विद्यते शोको यस्यासावशोक तस्य सम्बोधन हे
 अशोक । शोभन मनोविज्ञान यस्य स सुमना तस्य सम्बोधन हे सुमन' ।
 अव रक्ष अथवा वा समुच्चये दृष्ट । हे ऋषभ आदि तीर्थंकर । आसितः
 स्थित सन् । भामण्डल प्रभामण्डल, आसन सिंहासनम्, अशोक. अशो-
 कवृक्ष., सुमनस पुष्पाणि तेषा वर्षे सुमनोवर्षे पुष्पवृष्टिरित्यर्थ, तेषा
 द्वन्द्व तैर्भासित शोभित. भामण्डलासनाशोकसुमनोवर्षभासित सन् ।
 किमुक्त भवति—हे ऋषभ अव इत्यादि अथवा हे भट्टारक यदा त्व
 स्थित तदा एवविध सन् स्थितर्गतश्च त्व यदा तदा एवप्रकारे गीत ।
 वक्ष्यमाणेन श्लोकेन सह सम्बन्ध ॥ ५ ॥

गुप्तक्रियो मुरजबन्ध ।

दिव्यैर्ध्वनिसितछत्रचामरैर्दुन्दुभिस्वनैः ।

दिव्यैर्विनिर्मितस्तोत्रश्रमदुर्दुरिभिर्जनैः ॥ ६ ॥

दिव्यैरिति—क्रिया पुन तृतीयपादे गुप्ता दिव्यैरित्यत्र । अथवा
 मुरजबन्ध एव दृष्टव्यः तद्यथा—चतुरोपि पादानधो धो व्यवस्थाप्य प्रथम-
 पादस्य प्रथमाक्षरेण तृतीयपादस्य द्वितीयाक्षर, तृतीयपादस्य
 प्रथमाक्षर प्रथमपादस्य द्वितीयाक्षरेण सह गृहीत्वा एव नेतव्य
 यावत्परिसमाप्ति । पुनर्द्वितीयपादस्य प्रथमाक्षर चतुर्थपादस्य द्वितीया-
 क्षरेण, चतुर्थपादस्य प्रथमाक्षरेण सह द्वितीयपादस्य द्वितीयाक्षर गृहीत्वा
 पुनरनेन विधानेन तावन्नैतव्य यावत्परिसमाप्तिर्भवति । ततो मुरजबन्धः
 स्यात् ।

दिवि भवानि दिव्यानि अतस्तौदिव्यै द्वन्द्व कृत्वा ध्वनिसितच्छत्र
 चामरैः पुनरपि दुन्दुभिस्वनै दिव्यैरिति प्रत्येक समाप्यते । दिवि
 आकाशे ऐ गतवान् इण गतावित्यस्य धो लडन्तस्य रूपम् । विनिर्मि-
 तानि कृतानि स्तोत्राणि स्तवनानि विनिर्मितस्तोत्राणि तेषु । श्रम, अभ्यास ।
 नानाप्रकारेण मधुररवेणकृतस्तवनमित्यर्थ । विनिर्मितस्तोत्रश्रम
 स एव दर्दुर वाद्यविशेष, विनिर्मितस्तोत्रश्रमदर्दुर । स एषामस्ति ते
 विनिर्मितस्तोत्रश्रमदर्दुरिण । तै सहजै समवसृतिप्रजाभिरित्यर्थ ।
 किमुक्तभवति—चतुर्णिकायदेवेन्द्रचक्रधरबलदेववासुदेवप्रभृतिभि सह
 गत् स्थितश्च भवान्, ततो भवानेव परमात्मा एतदुक्त
 भवति ॥ ६ ॥ ५ ~~श्रम~~ विनिर्मितस्तोत्रश्रमैः सह ~~दर्दुरिणोत्तै~~

हे ऋषभदेव प्रभो ! जो पुरुष आपको नमस्कार करते हैं
 आप उनकी सम्पूर्ण व्याधियोंको दूर कर देते हैं, आप शांति
 रहित है सर्वोत्कृष्ट विज्ञानको धारण करनेवाले हैं । हे भगवन
 जब आप समवसरणमें विराजमान होते है उस समय आप
 दिव्य भामण्डल, दिव्य सिंहासन, दिव्य अशोकवृक्ष,
 दिव्य पुष्पवृष्टि, दिव्यध्वनि, दिव्य स्वेतच्छत्र, दिव्यचमर, और
 दिव्यदुन्दुभि, इन अष्ट प्रातिहार्योंसे बड़े ही सुशोभित होते हो ।
 हे प्रभो ! बड़े परिश्रमसे अनेक प्रकारके स्तोत्र करनेवाले
 भवनवासी व्यन्तर ज्योतिष्क वैमानिक देवोंके इन्द्र, चक्रवर्ति
 बलदेव वासुदेव आदि समवसरणमें रहने वाले प्रजाजनोके साथ
 ही आप विराजमान (शोभित) होते हो और उन्हींके साथ मोक्ष
 जाते हो । अतएव हे देव आप ही परमात्मा हो ॥ ५ ॥ ६ ॥

यतः श्रितोपि कान्ताभि दृष्टा गुरुतया स्ववान् ।

वीतचेतोविकाराभिः सृष्टा चारुधियां भवान् ॥७॥

यतः श्रित इति—यतः युस्मात् श्रितोपि आश्रितोपि सेवितोपि कान्ताभिः स्त्रीभिः वानव्यन्तरादरणाभिः । तथापि दृष्टा प्रेक्षिता गुरुतया गुरुत्वेन गुरोर्भाव गुरुता तथा । स्ववान् आत्मवान् ज्ञानवानित्यर्थः । किं विशिष्टाभिः स्त्रीभिः वीतचेतोविकाराभिः वीत विनष्ट चेतसः चित्तस्य विकारः कामाभिलाषः यासां ता वीतचेतोविकारा ताभिः वीतचेतोविकाराभिः । सृष्टा विधाता । चारुधियश्च ता धियश्च चारुधियः अतस्तासां चारुधिया शोभनबुद्धीना । भवान् भट्टारकः । किमुक्त भवति—समवमृतिस्थस्त्रीजनसेवितोपि गुरुत्वेन ईक्षितासि यतस्ततः शोभनबुद्धीना सृष्टा कर्त्ता भवानेव एतदुक्त भवति ॥ ७ ॥

हे भगवन् समवसरणमे निर्विकार और शुद्ध चित्तवाली अनेक सुन्दरी देवियां आपकी सेवामे उपस्थित रहती हैं तथापि आप ज्ञानवान् और महान ही माने जाते हो, अर्थात् जिनकी सेवामे स्त्रियां रहती हैं वे कभी ज्ञानी और महान् नहीं हो सकते और न वे स्त्रियां ही निर्विकार और शुद्धचित्त वाली कही जा सकती है, परन्तु आपकी सेवामे स्त्रियां रहने हुये भी आप ज्ञानी और बडे माने जाते हो, तथा आपकी सेवामे रहते हुये भी वे स्त्रियां निर्विकार और शुद्ध चित्तवाली गिनी जाती हैं । हे प्रभो ! इन सब हेतुओंसे निर्मलबुद्धिके उत्पन्न करनेवाले विधाता आप ही हो ॥ ७ ॥

मुरजबन्ध ।

विश्वमेको रुचार्माको व्यापो येनार्य्य^१ वर्त्तते ।
शश्वल्लोकोपि चालोको द्वीपो ज्ञानार्णवस्य ते ॥८॥

विश्वमेक इति—विश्व समस्त क्रियाविशेषणमेतन् । एकः
अद्वितीय । रुचा दीप्ताना आक्र प्रापक. । कर्मणि तेय । व्याप
व्यापक । येन यस्मात् । हेतौ भा । हे आर्य्य भट्टारक । वर्त्तते
शश्वत् सर्वदा । लोक द्रव्याधार शश्वल्लोक । अपि च अन्यच्च ।
अलोकोपि अलोकाकाशमपि । द्वीप समुद्रे जलविरहित प्रदेश ।
ज्ञान केवलज्ञानम् अर्णव. समुद्र । ज्ञानमेवार्णव ज्ञानार्णव तस्य
ज्ञानार्णवस्य । ते तव । अथवा लोकस्यैव विशेषणम् । रुग्मि
ज्ञानै आक्र. परिच्छेद्य व्याप मेय । येन कारणेन लोकश्चालोकरच आक्रो
व्यापश्च ज्ञानार्णवस्य ते तव तेन कारणेन द्वीपो वर्त्तते इति । किमुक्त
भवति—सर्वपदार्थेभ्य केवलज्ञानस्यैव माहात्म्य दत्त भवति ॥ ८ ॥

हे आर्य्य भट्टारक ! यह सम्पूर्ण पट् द्रव्यात्मक लोकाकाश
तथा अलोकाकाश ज्ञानसे ही जाना जाता है और ज्ञानके ही
द्वारा प्रमेय माना जाता है । इसलिये यह लोकाकाश तथा
अलोकाकाश आपके ज्ञानरूपी समुद्रका एक द्वीप है । भावार्थ-
जैसे द्वीप समुद्रके भीतर होता है उसीप्रकार ये समस्त, लोक
अलोक आपके केवलज्ञानके भीतर हैं इसकारण यह द्वीप है
अर्थात् आपका ज्ञान सबको जानता है और सबसे बड़ा
है ॥ ८ ॥

सुरजबन्ध ।

श्रितः श्रेयो^३प्युदासीने यत्त्वय्येवा^५श्नुते परः ।

क्षतं भूयो मदाहाने तत्त्वमेवा^५र्चितेश्वरः ॥९॥

श्रित श्रेय इति श्रित आश्रित । श्रेयोपि पुण्यमपि ।
 उदासीने मयस्ये । अत्रापि शब्द. सम्बन्धनीय* । यत् यस्मात् ।
 त्वयि युष्मद ईवन्तस्य प्रयोग । भट्टारके एव नान्यत्रेत्यर्थः ।
 अश्नुते प्राप्नोति । पर जीव । क्षत विवर छिद्र दुःखम् । भूय पुनरपि ।
 मदस्य अहान यस्मिन् स मदाहान तस्मिन् मदाहाने । मद
 रागविशेष । अहान अपरित्याग । तत् तस्मात् । त्वमेव
 भवानेव अर्चित पूजित । ईश्वर प्रवान् स्वामी । एतदुक्त
 भवति—भट्टारके उदासीनेपि आश्रित जीव अश्नुते श्रेय सरागे
 त्वच्चरितेऽन्यत्र राजादिके जने पुनराश्रित क्षत दुःखमेव प्राप्नोति ।
 चस्माद् भट्टारक एव अर्चितेश्वर नान्य ॥ ९ ॥

हे भगवन् ! यद्यपि आप उदासीन हैं, वीतराग है तथापि
 जो जीव आपका आश्रय लेते हैं, आपकी सेवा करते हैं, उन्हे
 पुण्यकी प्राप्ति होती है और जो आपसे भिन्न राजा महाराजादिक
 अथवा ब्रह्मा विष्णु आदिक रागी द्वेषी हैं उनकी सेवा करनेसे
 दुःख ही होता है । इसलिये आप ही पूज्य ईश्वर हैं ॥ ९ ॥

१ अर्चित श्वात्तावीश्वरश्च अर्चितेश्वर ।

गतप्रत्यागतार्द्धः ।

भासते विभुतास्तोना ना स्तोता भुवि ते सभाः ।
याःश्रिताःस्तुत'गीत्या नु नुत्या गीतस्तुताःश्रिया॥१०॥

भासते इति । अस्य श्लोकस्यार्द्धं पक्त्याकारेण विलिख्य क्रमेण पठनीयम् । क्रमपाठे यान्यक्षराणि विपरीतपाठेषु तान्येवाक्षराणि यतस्ततो गतप्रत्यागतार्द्धः । एव द्वितीयार्द्धमपि योज्यम् । एव सर्वत्र गतप्रत्यागतार्द्धश्लोकाः दृष्टव्या ।

भासते शोभते । विभोर्भाव विभुता स्वामित्वम् । तथा अस्ता क्षिता, ऊना न्यूना यकाभिः ता विभुतास्तोना । ना पुरुष । स्तोता स्तुते कर्ता । भुवि लोके । ते तव । सभा समवसृती, शसन्ता दृष्टव्या । या यद टावन्तस्य प्रयोग । श्रिता आश्रिता । हे स्तुत पूजित । गीत्या गेयेन । नु वितर्के । नुत्या स्तवेन गीताश्च ताः स्तुताश्च गीतस्तुता । श्रिया लक्ष्म्या । श्रिया आश्रिता या सभा, गीत्या गीताः नुत्या स्तुता सजाता ना स्तोता पुरुष, भासते ॥ १० ॥

हे पूज्य । जो पुरुष आपकी स्तुति करता है, वह तीर्थकर पद पाकर इस लोकमें आपकी समान उस समवसरणरूप सभाको सुशोभित करता है कि जो सभा अतरग बहिरग लक्ष्मीसे सुशोभित है तथा जिसका वर्णन बड़े बड़े स्तोत्रोंसे किया जाता है और इन्द्र चक्रवर्ती आदि बड़े २ पुरुषोंके ममस्कार करनेसे पूज्य है तथा जिसने अन्य सब सभाये अस्त (मात) करदी है ॥ १०॥

श्लोकयमक ।

स्वयं शर्मयितुं नाशं विदित्वा सन्नतस्तु ते ।

चिराय भवते^१पीड्यमहोरुगुरवेऽशुचे ॥११॥

स्वयंशमेति—द्वौ श्लोकौ एतौ पृथगर्थौ दृष्टव्यौ ।

स्वय स्वत. । शमयितु विनाशयितुम् । नाश विनाशम् कर्म । विदित्वा ज्ञात्वा उपलभ्य । सन्नत सम्यग् नत प्रणतः । तु अत्यर्थम् । ते तुभ्यम् । चिराय नित्याय अक्षयपदनिमित्त वा । भवते प्रभवते भू-
त्तायामित्यस्य धोः शत्रन्तस्य अबन्तस्य प्रयोग । पीड्य सविघातम्, न पीड्य अपीड्यम्, मह. तेज, अपीड्य च तन्महश्च तदपीड्यमह, अपीड्यमहस रुक् अपीड्यमहोरुक्, तथा उरु महान् अपीड्यमहोरुगुरु तस्मै अपीड्यमहोरुगुरवे । अथवा अपीड्यमहाश्च रुगुरुश्चासौ अपीड्य-
महोरुगुरुः तस्मै अपीड्यमहोरुगुरवे । शुक् शोक, न शुक् अशुक् तस्यै अशुचे । अशोकार्थं भवते तेन सम्बन्ध । तदर्थं अविय दृष्टव्या । अन्यत् सुगमम् । उत्तरश्लोके स्थित क्रियापदं अपेक्षते ॥ ११ ॥

स्वयं शर्मयितुं नाशं विदित्वा सन्नतः स्तुते ।

चिराय भवते^१पीड्य^१ महोरुगुरवे^१ शुचे ॥१२॥

स्वयमिति—अयः पुण्यम् शोभन अय स्वय तं स्वयम् । अ सुखम् । अयितु गन्तुम् । ना पुरुष जीवः । अश दुःखम् । विद् ज्ञान-
वान् अथवा विचारवान् । इत्वा गत्वा । सन् विद्यमानः । अत. अस्मात् कारणात् । स्तुते स्तुतिविषये । चिराय चिरेण अनन्तकालेन । अथवा

अचिरेण तत्क्षणात् । क्षि सन्नकोयम् । भवते प्राप्नुते।भू प्राप्तावित्यस्य धो-
 आट्टादा इति अणिजन्तस्यापि प्रयोगो भवति । अपि सम्भावेन । हे
 ईड्य पूज्य । महती उर्वी गौ वाणी यम्यासौ महोरुगु., महोरुगुरेव
 रविः महोरुगरवि , तस्य सम्बोधन हे महोरुगुरेव । शुचे शुचे शुद्धे
 सर्वकर्मानिर्मुक्ते । एतदुक्तं भवति । तुभ्य अशोकार्थं प्रवृत्ते अप्रतिहत
 केवलज्ञानदीप्तये आत्मना सन्नत ना पुरुष प्रेक्षापूर्वकारी विनाश
 विनाशायितु मोक्षार्थं सुख गन्तु हे ईड्य महोरुगुरेव दु ख गत्वा पुण्यमपि
 प्राप्नुते ॥ १२ ॥

हे पूज्य, आप दिव्यध्वनिके द्वारा जगतको प्रकाश करनेवाले
 अपूर्व सूर्य हो, आपका केवल ज्ञान रूपी प्रकाश अप्रतिहत है कहीं
 रुक नहीं सकता इसीसे आप पूज्य हैं । आप स्वयं प्रभावशाली
 हैं, शोकादि दोषोंसे रहित हैं । हे भगवन् जो विचारवान् पुरुष
 आपके समीप आकर दु खोंको नाश करनेकेलिये तथा अक्षय-
 पदकी प्राप्तिकेलिये साक्षात् नमस्कार करता है और सम्पूर्णकर्मों
 को नाश करनेवाली आपकी स्तुतिमें तल्लीन हांता है वह अनेक
 कष्टोंको सहन करता हुआ भी अन्तमें पुण्य और मोक्षरूपी सुख
 को ही प्राप्त होता है ॥ ११ ॥ १२ ॥

प्रथमपादोद्भूतपञ्चाद्वैकाक्षरविरचितश्लोक ।

ततोतिता तु तेतीतस्तोतृतोतीतितोतृतः ।
 ततोऽतातिततोतोते ततता ते ततोततः ॥ १३ ॥

ततोतीति प्रथमपादे यान्यक्षराणि तानि सर्वाण्यक्षराणि
पश्चिमाद्धे यत्र तत्र व्यवस्थितानि, नान्यानि सन्ति ।

तता विस्तीर्णा ऊति रक्षा ततान्चासावूतिश्च ततोतिः तस्या
भावः ततोतिता । तुर्विशेषे । अति पूजाया वर्त्तमानो षि गि ति सशो
न भवति अतएव केवलस्यापि प्रयोगः । किमुक्त भवति-विशिष्ट-
पूजितप्रतिपालनत्वम् । ते तव युष्मदः प्रयोगः । इतः इदम्. प्रयोगः
एभ्य इत्यर्थः । केभ्य. तोतृतोतीतितोतृत, अस्य विवरण-तोतृता
ज्ञातृता, कुत तु गतौ सौत्रिकोय धुः सर्वे गत्यर्था ज्ञानार्थे वर्त्तन्ते इति ।
ऊति रक्षा वृद्धिर्वा अत्र रक्षणे इत्यस्य धो. क्त्यन्तस्य प्रयोगः ॥
तोतृतोते इति तोतृतोतीति ज्ञातृत्ववृद्धिप्रापणमित्यर्थः । अथवा
ज्ञातृत्वरक्षणाविज्ञानमिति वा । तुदन्तीति तोतृणि तुद् प्रेरणे इत्यस्य
धो प्रयोगः ॥ तोतृतोतीति तोतृणि ज्ञानावरणादीनीत्यर्थः । तेभ्यः
तोतृतोतीतितोतृतः । ततः तस्मात् । ताति. परिग्रहः परायत्तत्वम् ।
दृश्यते चाय लोके प्रयोग युष्मत्तात्या वय वसाम युष्मत्परिग्रहेणेत्यर्थः ।
न ताति अतातिः अतात्या तता विस्तीर्णा अतातितता. अपरि-
ग्रहेण महान्तो जाता इत्यर्थः । अतातिततेषु उता बद्धा ऊति. रक्षा
यस्य स अतातिततोतीति तस्य सम्बोधन हे अतातिततोतोते । ततता
विशालता प्रभुता त्रिलोकेशत्वमित्यर्थः । ते तव । तत विशाल विस्तीर्ण
उत बन्धः ज्ञानावरणादीना सश्लेष । तत च तदुत च ततोतम् ।
तस्योतीति ततोतताः तस्य सम्बोधन हे ततोततः ॥ १३ ॥

हे प्रभो ! आपने विज्ञान और वृद्धिकी प्राप्तिको रोकदेने-
वाले इन ज्ञानावरणादिक कर्मोंसे अपनी विशेष रक्षा की है अर्थात्

ज्ञानावरणादि कर्मोंको नाश कर केवलज्ञानादि आत्मीय गुण प्राप्त किये हैं । तथा आप परिग्रह रहित स्वतंत्र हैं संसारी जीवों के समान परिग्रहादिक के आधीन नहीं है इसीलिये पूज्य और सुरक्षित हैं । हे प्रभो ! आप तीनों लोकोंके स्वामी और ज्ञानावरणादि कर्मबन्धोंका नाश करनेवाले हैं । अतएव हे देव मेरा भी जन्ममरणरूपरोग नष्ट करदीजिये ॥ १३ ॥

एकैकाक्षरविरचितैकैकपाद श्लोक ।

येर्यार्यार्यार्ययेर्याय' नानानूनाननानन ।

ममाममाममामामामिताततीतिततीतितः ॥ १४ ॥

येयेति—येय प्राप्य अयं पुण्यम् यैः ते येयाया, आय प्राप्तः अयं सुखं येषां ते आयाया, येयायाश्च आयायाश्च येयायायाया तै येय प्राप्यः अयं मार्गो यस्यासौ येयायायाययेयाय. तस्य सम्बोधनं हे येयायायाययेयाय । नाना अनेक, अनूनं सम्पूर्णं, नाना च अनूनं च नानानूने । आननं मुखकमलम्, अननं केवलज्ञानम्, आननं च अननं च आननानने । नानानूने आननानने यस्यासौ नानानूनाननानन. । तस्य सम्बोधनं हे नानानूनाननानन । मम अस्मदः प्रयोगः । ममं मोहं दृश्यते च लोके प्रयोगः कामं क्रोधं ममत्वमिति । न विद्यते ममो यस्यासौ अममं तस्य सम्बोधनं हे अममं । आमो व्याधिस्तम् । आमं क्रियापदम् । आमं रोगे इत्यस्य धो रूपम्, आमं आमं । न मिता अमिता अपरिमिता । आतति महत्त्वं । अमिता आततिर्यासां ता. अमितात-तयः, ईतयः, व्याधयः, अमिताततयश्च ताः ईतयश्च अमिताततीतयः,

तासा ततिः सहतिः अमिताततीतितति । इति गमन प्रसरः । अमि-
ताततीतिततेः इतिः अमिताततीतिततीतिः । तां तस्यतीति अमितात-
तांतितातीतिता । तस्य सम्बोधन हे अमिताततीतिततीति । किमुक्त
भवति । हे एव गुणविशिष्ट मम आम रोग आम विनाशय ॥ १४ ॥

हे भगवन् ! आपका यह सच्चा मोक्षमार्ग बड़े २ पुण्य-
वान और सुखी लोगोको ही प्राप्त होता है । लोगोको आप
चतुर्मुख दृष्टिगोचर होते हो यह आपके अतुल अतिशयकी
महिमा है । आपका ज्ञान भी परिपूर्ण है आप मोहरहित
हो तथापि संसारसम्बन्धी अनेक बड़ी बड़ी व्याधियोंको
सहज ही नष्ट करदेते हो । हे भगवन् ! इसीलिये मैं प्रार्थना
करता हू कि मेरा भी संसारसम्बन्धी जन्ममरणरूप रोग
शीघ्र ही नष्ट करदीजिये ॥ १४ ॥

पादाभ्याससर्वपादान्त्यमक ।

गायतो महिमायते गा यतो महिमाय ते
पद्मया स हि तायते पद्मयासहितायते ॥१५॥

गायतो मेति—यादृग्भूत प्रथम पादः तादृग्भूतो द्वितीयोपि ।
यादृग्भूतस्तृतीय तादृशश्चतुर्थोपि अयते इति सर्वपादेषु समान यतः
अतो भवति पादाभ्याससर्वपादान्त्यमकः ।

गायतः स्तुतिं कुर्वत । कै गै रै शब्दे इत्यस्य भो. शत्रन्तस्म
प्रयोगः । महिमा माहात्म्यम् । अयते गच्छति । गा वाणी., गो
इत्यस्य शसन्तस्य रूपम् । यत. यस्मात् । महिमान अयते महिम्नायते स्म

वा महिमायः तस्य सम्बोधनं हे महिमाय । ते तव । पद् पादः । दृश्यते
 च पञ्चदशस्य लोके प्रयोगः गौः पदा न स्पृष्टव्या । मया अस्मदः
 भान्तस्य प्रयोगः । सः तदः भान्तस्य रूपम् । हि निपातोय स्फुटार्थे ।
 तायते विस्तार्यते तस्य पादस्य गुणाः विस्तार्यन्ते तेषां विस्तारे सति
 पादस्यापि विस्तारः कृतः । गुणगुणिनोरभेदः । पद्मया लक्ष्म्यां सहिता
 आयतिः क्षीरायामः यस्यासौ पद्मयासहितायतिः गमकत्वात्सविधिः । यथा
 देवदत्तस्य गुरुकुलम् । यथाय गुरुशन्दोऽन्यभेदक्षते एवं सहितशन्दोऽपि ।
 अथवा पद्मेषु यातीति पद्मयाः । सह हितेन वर्त्तत इति सहिता ।
 आयतिः आशा । सहिता आयतिर्यस्यासौ सहितायतिः पद्मयाश्चासौ
 सहितायतिश्च पद्मयासहितायतिः । तस्य सम्बोधनं हे पद्मयासहितायते ।
 किमुक्तं भवति—हे महिमाय पद्मया सहितायते ते पद गायतः महिमां
 अयते गाः यतः ततो मया स हि पद् तायते विस्तार्यते स्तूयते
 इत्यर्थः ॥ १५ ॥

हे भगवन् ! आप स्वयं महत्त्वको प्राप्त हुये हो, संसारको
 हित करनेवाली आपकी आशा अद्यावधि भव्यरूपी कमलोंको
 सुशोभित कर रही है । हे देव ! यह बात निश्चित है कि
 आपकी स्तुति करनेसे इस जड़रूप बाणीका भी महत्त्व बढ़ता
 है । इसीलिये मैं भी आपके चरणकमलोंकी स्तुति करता
 हूँ ॥ १५ ॥

इति ऋषभदेवस्तुतिः ।

श्लोकप्रथमः ।

सदक्षराजराजित प्रभो दयस्व वर्द्धनः ।

सतां तमो हरन् जयन् महो दयापराजितः ॥१६॥

सन्नेति—सत् शोभनम् । अक्षर अनश्वर । न विद्यते जरा बुद्धत्व
यस्मात्सावज्जरः तस्य सम्बोधन हे अजर । अजित द्वितीयतीर्थेकरस्य
नाम । प्रभो स्वामिन् । दयस्व-दय दाने इत्यस्य धोः लोढन्तस्य रूपम् ।
वर्द्धनः नन्दनः त्व यतः । सता भव्यलोकानाम् । तमः अज्ञानम् । हरन्
नाशयन् । जयन् जय कुर्वन् इत्यर्थः । महः तेजः केवलज्ञानम्, दयस्व
इत्यनेन सम्बन्धः । दयापर दयाप्रधान । न जितः अजितः । किमुक्तं
भवति—अन्ये सर्वे जिताः त्वमजितः अतः हे अजित भट्टारक महः
सद्ज्ञान दयस्व ॥ १६ ॥

हे अजितदेव ! काम क्रोधादिक अन्तरंग शत्रुओंने समस्त
संसारको जीतलिया परन्तु वे आपको न जीतसके इसलिये
ही यह संसार आपको 'अजितदेव' करके पुकारता है । हे प्रभो !
आप बिनाशरहित हैं, जरारहित हैं, भव्यजीवोंके अज्ञान
रूपी अंधकारको नाश करनेवाले हैं । वर्द्धमान, दयालु
और विजयी हैं । हे अजितदेव जिसके प्रसादसे आप ऐसे हुये
हो वह सम्यग्ज्ञान मुझे भी दीजिये ॥ १६ ॥

सदक्षराजराजित प्रभोदय स्ववर्द्धनः ।

स तान्तमोह रंजयन् महोदयापराजितः ॥१७॥

सदक्षेति—सह दक्षैर्विचक्षणैः सह वर्तन्त इति सदक्षाः । सदक्षा-
श्च ते राजानश्च सदक्षराजानः तैः राजितः शोभितः सदक्षराजराजितः
तस्य सम्बोधन हे सदक्षराजराजित । प्रभायाः विज्ञानस्य उदयो वृद्धि-
र्यस्यासौ प्रभोदयस्तस्य सम्बोधन हे प्रभोदय । स्वेषा स्वानां वा वर्द्धनः
नन्दनः स्ववर्द्धनस्त्वम् । अथवा स्ववर्द्धनः अस्माकम् । स एव विशिष्ट
स्त्व । तान्तः विनष्टः मोहः मोहनीयकर्म यस्यासौ तान्तमोहः तस्य
सम्बोधन भो तान्तमोह । रजयन् अनुराग कुर्वन् इत्यर्थः । महान् पृथु-
पूष्यः उदयः उद्भूतिर्येषां ते महोदयाः देवेन्द्रचक्रेश्वरादयः । अपरान्
अन्तःशत्रून् मोहादीन् आसमन्तात् जयतीति कर्त्तरि क्विप् अपराजितः ।
महोदयाश्च ते अपराजितश्च ते महोदयापराजित । अथवा इन्द्र समासः
तान् महोदयापराजित कर्मणि इपो बहुत्वम् । समुदायार्थः—हे अजित
भट्टारक सदक्षराजराजित प्रभोदय स्ववर्द्धन त्व सः तान्तमोह रजयन्
महोदयापराजित. मह दयस्व ॥ १७ ॥

हे भगवन् आपकी सेवामे अनेक सुचतुर राजा भदः
उपस्थित रहते हैं, आपका विज्ञान सदा उदय ही रहता है
आप ही अपने आत्माके उन्नति कारक हैं, मोहरहित हैं, बड़ी र
ऋद्धियोके धारक इन्द्र चक्रवर्ति तथा काम क्रोधादिक अन्तरंग
शत्रुओको जीतनेवाले मुनि आदिकोको प्रसन्न करनेवाले हैं ।
हे प्रभो ! जिसके प्रसादसे आप ऐसे हुये हो वह सम्यग्ज्ञान मुझे
भी दीजिये ॥ १७ N

इति अजितनाथस्तुतिः ।

अर्द्धभूमः ।

नूचेनो न च रागादिचेष्टा वा यस्य पापगा ।
नो वामैः श्रीयते^१पारा नयश्रीर्भुवि यस्य च ॥१८॥

नूचेन इति—नूच प्रतिषेधवचनम् । इनः स्वामी । नच प्रतिषेधे । राग. आदिर्येषा ते रागादयः तेषा चेष्टा कायव्यापारः रागादिचेष्टा । वा समुच्चये । यस्य देवस्य तव । पाप गच्छतीति पापगा । चेष्टा च पापगा यस्य नचास्ति । नो नच । वामैः क्षुद्रैः मिथ्यादृष्टिभिः । श्रीयते आश्रीयते । अपारा अगाधा अर्थनिचिता । यस्यते । नयस्य आगमस्य त्वदभिप्रायस्य श्री. लक्ष्मी नयश्री. । भुवि लोके । हे शभव एवं-विशिष्टस्त्व मा पायाः । उत्तरश्लोकेन सम्बन्ध. ॥ १८ ॥

अर्द्धभूम ।

पूतस्वनवमाचारं तन्वायातं भयाद्भुचा ।
स्वया वामेश^१पाया मानतमेकार्च्यं शंभव^१ ॥१९॥

पूतस्वेति—पूत. पवित्रं सु सुष्ठु अर्नवम. गणधराद्यनुष्ठितः आचार पापक्रियानिवृत्तिर्यस्यासौ पूतस्वनवमाचार अतस्त पूतस्वनवमाचारम् । तन्वा शरीरेण आयात आगतम् । भयात् ससारभीतेः । भुचा ॥ तेजसा । स्वया आत्मीयया आत्मीयतेजसेत्यर्थ । वामा प्रधाना प्रधाने-पि वामशब्द प्रवर्तते । वामानामीश स्वामी वामेशः तस्य सम्बोधन हे वामेश । पाया रक्ष । पा रक्षणे इत्यस्यघो आशीर्द्धिबन्तस्य प्रयोगः ।

१ न अक्षम अनवम अनधम इत्यर्थ । “निकृष्टे प्रतिकृष्टार्थरेफवाप्यावमावमा.”

मा अस्मदः इवन्तस्य रूपम् । नत प्रणतम् । एकैः प्रधानैः अर्च्यः पूज्यः एकार्च्यः, अथवा एकश्चासावर्च्यश्च एकार्च्यः तस्य सम्बोधन हे एकार्च्य । शम्भवः तृतीयतीर्थकरमट्टारकः तस्य सम्बोधन हे शम्भव
 * किमुक्तं भवति—यस्य रागादिवेष्टा च पापगा नास्ति यस्य नाश्रीयते वामैः नयश्रीः हे शम्भव सहजं त्व स्वतेजसा मा आगतं शोभना-
 चार नत पायाः एतदुक्तं भवति ॥ १९ ॥

हे भगवन् ! शम्भवनाथ ! हे जगतपूज्य ! हे मुख्य नायक !
 हे स्वामिन् ! आपकी चेष्टा न तो रागादि रूप ही है और न पापरूप है । हे प्रभो ! मिथ्यादृष्टि लोग आपके अगाध और तत्त्वस्वरूप अभिप्रायोकी शोभाका आश्रय कभी नहीं ले सकते हे देव ! मैं ससारके दुःखोसे डरकर आपकी सेवामें उपस्थित हुआ हूं, आपको बार २ नमस्कार करता हूं, मेरा आचार भी निर्दोष और पवित्र है । हे प्रभो ! अपने प्रतापसे मेरी रक्षा कीजिये ॥ १८ ॥ १९ ॥

अर्द्धममः ।

धाम स्वयर्ममेयात्मा मतयादभ्रया श्रिया ।

स्वया जिन विधेया मे यदनन्तर्मविभ्रम' ॥२०॥

धामेति—धाम अवस्थान तेजो वा । शोभनः अयः पुण्यं सुखं वा यस्मिन् तत् स्वयम् । अथवा स्वयं आत्मना । अमेयः अपरिमेयः आत्मा ज्ञान स्वभावो वा यस्यासौ अमेयात्मा । मतया अभिमतया । अर्द्धभ्रया महत्या । श्रिया लक्ष्म्या । स्वयौ आत्मीयया । हे जिन परमे-

१ अर्द्धं बहुकं बहुः इत्यमरः । २ स्वाहातावाधमनि

श्वर । विषेयाः कुरु । वि पूर्वः धाजुं करोत्यर्थे वर्त्तते । मे मम । यत्
अनन्त न विद्यते अन्तो विनाशो यस्य तदनन्त धाम । विभ्रमः मोहः
न विद्यते विभ्रमो यस्यासावविभ्रमः । तस्य सम्बोधन हे अविभ्रम । एत-
दुक्त भवति—हे जिन अविभ्रम स्वकीयया भिया धाम अवस्थान यद-
नन्त मे मम तत् विषेया. ॥ २० ॥

हे जिन ! मोहरहित ! भगवन् ! आप अपनी, अभिमत
और बड़ी भारी लक्ष्मीके होनेसे ही अनन्तज्ञानी हो । हे
प्रभो ! आप मुझे भी ऐसा ज्ञान वा तेज दीजिये जिसका कभी
नाश न हो ॥ २० ॥

इति शंभवनाथस्तुति ।

अर्द्धभूमः ।

अतमः स्वनतारक्षी तमोहा वन्दनेश्वरः ।

महाश्रीमार्नजो नेता स्वव मार्मभिनन्दन ॥ २१ ॥

अतम इति—तमः अज्ञानं न विद्यते तमो मस्यासावतमा तस्य
सम्बोधन हे अतमः । स्वतः आत्मनः नताः प्रणताः स्वास्मिन् नताः
वा स्वनताः । आरक्षणशीलः आरक्षी । स्वनतानामारक्षी स्वनतारक्षी ।
तमो मोह च इन्ति जहातीति तमोहा^{त्}त्व वन्दनेश्वरः वन्दनायाः ईश्वरः
स्वामी वन्दनेश्वरः । महती चासौ श्रीश्च महाभीः महाश्रीः विद्यते
मस्यासौ महाभीमान् । न जायत इत्यजः । नेता नायकः । स्वव रक्ष
सुपूर्वस्य अथ रक्षणे इत्यस्य भ्रौः लोडन्तस्य रूपम् । मा अस्मादः इवन्त-
स्य रूपम् । अभिनन्दनः चतुर्थजिनेश्वरः तस्य सम्बोधन हे अभिनन्दन ।

किमुक्त भवति—हे अभिनन्दन अतमः स्वनतारक्षी सन् त्व तमोहां सन्
इत्येवमादि सन् मा अभिरक्ष ॥ २१ ॥

हे अभिनन्दन जिनदेव । आप अज्ञानान्धकाररहितहो ।
जो आपको नमस्कार करते है आप उनकी सर्वथा रक्षा करने
वाले हो । आप मोहरहित हो । सबके नायक हो । अज हो ।
अनन्त चतुष्टय तथा समवसरणादि विभूतिकी शोभासे सुशो-
भित हो और सबके वन्द्य हो । हे प्रभो । मेरी भी रक्षा
कीजिये ॥ २१ ॥

गर्भे महादिशि चैकाक्षरश्चतुरक्षरचक्रश्लोकः ।

नन्दनन्तद्धर्द्यनन्तेन नन्तेनस्तेभिनन्दन ।

नन्दनर्द्धिरनम्रो न नम्रो नष्टोभिनन्द्य न ॥२१॥

नन्दनन्तेति—चक्र भूमौ व्यालख्य गर्भे चक्रमध्ये चतसृषु
महादिक्षु च एकाक्षरैः समानाक्षरैर्भावितव्यम् । चक्रमध्ये नकार दत्त्वा,
तस्योर्ध्वं बहिर्भागे अरमध्ये 'न्द्य' न्यस्य तस्याप्यूर्ध्वं महादिशि नकार
सस्थाप्य, नेमिमध्ये दाक्षिणादिशि 'न्तर्ध्य' अक्षरे न्यसनीये । पुनर्महादिशि
नकार सस्थाप्य अरमध्ये 'न्ते' न्यस्य, गर्भे पुनरपि नकारो न्यसनीयः ।
पुनरपि गर्भे नकार । अरमध्ये 'न्ते' न्यस्य, महादिशि नकारः । एव सर्वत्र
तस्य सदृष्टिः । सप्ताक्षराणि समानानि गर्भाक्षरेणैवैकेन लभ्यन्ते । अर-
मध्ये चत्वार्यक्षराणि अन्यानि समानानि लभ्यन्ते । महादिक्ष्वपि चत्वार्य-
क्षराणि अन्यानि समानानि लभ्यन्ते एवमेतानि पञ्चदशाक्षराणि चक्रस्थि-
तसप्तदशाक्षराणि गृहीत्वा श्लोक सम्पद्यते । एव सर्वे चक्रश्लोका
दृष्टव्याः ।

अस्यार्थः कथ्यते—नन्दो वृद्धिः सोऽस्यास्तीति नन्दी अथवा नन्दनशीलो नन्दी असुप्यपि शीले णिन् भवति । अनन्ता ऋद्धिः विभूतिर्यस्यासौ अनन्तार्द्धि । न विद्यते अन्तो विनाशो यस्यासावनन्तः नन्दी चासौ अनन्तार्द्धिश्च नन्द्यनन्तार्द्धिः सचासावनन्तश्च नन्द्यनन्तर्ध्यनन्तः तस्य सम्बोधन हे नन्द्यनन्तर्ध्यनन्त । इन स्वामिन् । नन्ता स्तोता । इन स्वामी, सम्पद्यत इत्यध्याहार्य । ते तव । हे अभिनन्दन । नन्दना ऋद्धिर्यस्यासौ नन्दनार्द्धि । न नम्रः अनम्र । न प्रतिषेधे । किमुक्त भवति—प्रवृद्धश्रीर्य पुरुष, स तव अनम्रो अप्रणत न किन्तु नम्र एव । नम्र प्रणत, य, स नष्टो विनष्टो न । अभिनन्द्य त्वा अभिनन्द्य इत्यध्याहार्य । किमुक्त भवति—हे अभिनन्दन ते नन्ता इन सम्पद्यते कुत नन्दनार्द्धि यत अप्रणतो नास्ति ते अभिनन्द्य च यो नम्रः स विनष्टो न यत ॥ २२ ॥

हे अभिनन्दन ! स्वामिन् ! आप अनन्त ऋद्धियोके धारक हैं और वे ऋद्धियां भी ऐसी हैं जिनका कभी नाश नहीं होता, जो सदा बढ़ती ही रहती हैं । हे भ्रभो ! आपको जो नमस्कार करता है वह अवश्य ही सबका स्वामी—(ईश्वर) हो जाता है । क्योंकि ससारमे जो जो बड़े बड़े ऋद्धिधारी हैं वे सबही आपको नमस्कार करते हैं । और जो जो आपको नमस्कार करते हैं वे कभी नष्ट नहीं होते । अर्थात् वे अवश्य ही ~~अपने~~ ऋद्धिको प्राप्त होते हैं ॥ २२ ॥

गर्भे महादिशि वैकाश्रय कश्चिद्विदुः

नन्दनश्रीर्जिनं त्वा न नत्वा ~~वृद्ध्या~~ स्वनन्दि न ।

नन्दिनस्ते विनन्ता न नन्तानन्तोऽभिनन्दन ॥२३॥

नन्दनेति—नन्दना चासौ श्रीश्च नन्दनश्रीः पुरुषो वा । हे जिन ।
त्वा युष्मदः इवन्तस्य प्रयोगः । न न नत्वा किन्तु नत्वैव । ऋद्भ्या
विभूत्या सह स्वनन्दि, क्रियाविशेषणम् । स्वनन्दि यथा भवति तथा स्वहर्षे
यथा भवति । नन्दिनः समृद्धिमतः । ते तव । विनन्ता च विशेषनन्ता ।
न न नन्ता स्तोता । अनन्त अविनश्वर. सिद्धः सम्पद्यते यतः । हे
अभिनन्दन । किमुक्त भवति—हे अभिनन्दन जिन नन्दिनस्ते नन्दनभी-
| ऋद्भ्या सह त्वा न न नत्वा विनन्ता च तव न न स्यात् अनन्तः सर्वोपि
अनन्तासिद्धः सम्पद्यते ॥ २३ ॥

हे अभिनन्दन जिन । आप सदा अनन्त चतुष्टयादि समृद्धि
कर सुशोभित रहते हैं । हे देव । जो समृद्धिशाली पुरुष हार्षिता
होकर अपनी विभूतिके साथ आपकी पूजा करता है आपको
नमस्कार करता है वह अवश्य ही अनन्त अर्थात् अनन्त गुणों
का धारक सिद्ध हो जाता है ॥ २३ ॥

गर्भमहाविशैकाक्षरषकश्लोकः ।

नन्दनं त्वा^{११}प्यनष्टो न नष्टो^{१२} नत्वा^{१३}भिनन्दन^{१४} ।

नन्दनस्वर^{१५} नत्वेन^{१६} नत्वेनः स्यन्न नन्दनः ॥ २४ ॥

नन्दनं त्वेति—नन्दन वृद्धिकर । त्वा युष्मदः इवन्तस्य रूपम् ।
आप्य प्राप्य । नष्टो विनष्टो न । नष्टो विनेष्टोऽनत्वा अस्तुत्वा । हे
अभिनन्दन । नन्दनः प्रीतिकरः स्वरो वचन यस्यासौ नन्दनस्वरः तस्य
सम्बोधन हे नन्दनस्वर । त्वा इत्यध्याहार्यं । त्वा नत्वा स्तुत्वा । इन

स्वामिन् । नतु एनः पापम् स्यन् विमाशयन् । न नन्दनः किन्तु नन्दन एव । इति नञौ प्रकृतमर्थे गमयतः । किमुक्तं भवति । हे अभिनन्दन त्वा नन्दनं आप्य न नष्टः यो नष्टः सः अनत्वेव, त्वा नत्वा एनः स्यन् न तु न नन्दनः किन्तु नन्दन एव ॥ २४ ॥

हे हितमिदभाषी । अभिनन्दन जिन । हे सदा वर्द्धमान-रूप । आपको पाकर संसारमें कोई नष्ट नहीं हुआ अर्थात् आपके चरण कमल जिसको मिल गये वह अवश्य ही भविनश्वर सिद्धपर्यायको प्राप्त हो गया । नश्वर अर्थात् सदा जन्म मरण करनेवाला केवल वही रहगया जिसने आपको नमस्कार नहीं किया । हे स्वामिन् । आपको जो नमस्कार करता है वह अवश्यही स्वयं वर्द्धमान (हमेशा बढ़ने वाला) हो जाता है ॥ २४ ॥

इति अभिनन्दनस्तुतिः

समुद्गकथमक ।

देहिनो जयिनः श्रेयः सदातः सुमते हितः ।

देहि नोजयिनः श्रेयः स दातः सुमतेहितः ॥२५॥

देहीति—यादृग्भूत पूर्वार्द्धे पश्चार्द्धमपि तादृग्भूतमेव समुद्गक इव समुद्गकः ।

देहिनः प्राणिनः । जयिनः जयनशीलस्य । कर्त्तरि ता । श्रेयः श्रेयणीयः । सदा सर्वकालम् । अतः अस्माद्धेतीः । हे सुमते । हितः त्वम् ।

सुमतिरिति पञ्चमतीर्थंकरस्य नाम । देहि दुदाञ् दाने इत्यस्य धोः
 षोडशन्तस्य रूपम् । नः अस्माकम् । न जायते इत्यर्जः । इन स्वामिन् ।
 श्रेयः सुखम् । स एवं विशिष्टस्त्वम् । हे दातः दानशील । मत आगम,
 ईहित चेष्टितम् । मत च ईहित च मतेहिते शोभने मतेहिते यस्यासौ
 सुमतेहितः । किमुक्त भवति—यो देहिन श्रेय यो वा दानशील
 वो वा सुमतेहितः हे सुमते स त्व अतः देहि नःश्रेयः ॥ २५ ॥

हे भगवन् ! सुमतिदेव ! आप काम क्रोधादिक अन्तरंग
 अत्रुओंको जीतने वाले और प्राणियोको सदा कल्याण करने-
 वाले हो, सदा हित करनेवाले हो, सबका कल्याण करना
 आपका स्वभाव है, आपका निरूपण किया हुआ आगम,
 आपका कर्त्तव्य सर्वोत्तम है । हे अज हे स्वामिन् ! मुझेभी
 परम श्रेय अर्थात् मोक्ष दीजिये ॥ २५ ॥

चक्रश्लोक ।

वरगौरैतनुं देव वंदे नु त्वाक्षयार्ज्व ।
 वर्जयार्त्ति त्वांमार्याव वर्यामानोरुगौरव ॥ २६ ॥

वरगौरैति—वरा श्रेष्ठा गौरी उच्चतकान्वननिभा तनुः शरीर
 यस्यासौ वरगौरतनु अतस्त वरगौरतनु । हे देव भट्टारक । बन्दे
 स्तौमि । नु अत्यर्थम् । त्वा भट्टारकम् । क्षयः विनाशः आर्ज्व

१ अज शब्द स्वौचसमौडिति सुप्रत्यय । ससञ्जुषोरिति इत्वम् । ओ
 मगो अघो अपूर्वस्य यो ज्ञाति रोयादेश । षोपः शाकल्यस्येति कृत्वेन वकार
 षोप । ततो नात्र विकल्पत्वात्षोप ।

अजुत्वम्, अप्रेक्षापूर्वकारित्वमित्यर्थः । क्षयश्च आर्जवं च क्षमार्जवे-
न विद्येते क्षवार्जवे यस्यासावक्षयार्जवः तस्य सम्बोन्धन हे अक्षयार्जव ।
वर्जय निराकुरु । अर्त्ति पीडाम् । त्व आर्यं योगिन् । न इत्यप्याहार्य-
तेन सम्बन्धः । नः अस्मान् अवै रक्ष । हे वर्यं प्रधान । अमानोरुगौरव
अमान अपरिमाण उरु महत् गौरव गुरुत्व यस्य सः अमानोरुगौरव-
तस्य सम्बोन्धन हे अमानोरुगौरव । एतदुक्तं भवति—हे देव त्वा बन्धे ।
अस्माक अर्त्ति वर्जय । अस्मान् रक्ष च ॥ २६ ॥

हे देव ! सुवर्णके समान गौरवर्ण । आपका यह शरीर
अत्यन्त मनोहर है । हे आर्य ! आप सर्वोत्तम हैं । आपको मैं
बार बार नमस्कार करता हूँ । हे अविनाश्वर ! वीतराग ! आप-
की महिमा अनन्त और सर्वश्रेष्ठ है । इसीलिये मैं प्रार्थना
करता हूँ कि मेरे जन्म मरण सम्बन्धी दुःखोको दूर कर मेरी
रक्षा कीजिये ॥ २६ ॥

इति सुमतिनाथस्तुति ।

मदंभ्रमः ।

अपापापदमेयश्रीपादपद्म प्रभोऽर्दय ।

पापमप्रतिमाभो मे पद्मप्रभ मतिप्रद ॥ २७ ॥

अपापेति—पाप पुराकृत दुष्कृतम्, आपत् अन्यकृतशरीर-
मानसदुःखम्, पाप च आपच्च पापापदौ न विद्येते पापापदौ ययोस्तौ
अपापापदौ । अमेया अपरिमेया श्री लक्ष्मी ययोस्तौ अमेयभियौ ।

१ २८ वे दृष्टदे द्रुट नोट वी पौके प्यो दृष्टदे दृष्टदे हे

अप्रापदौ च तावमेयभिवो च तौ अपापपदमेयभिवो । पादावेव पद्मौ
पादपद्मौ । अपापपदमेयभिवो तौ पादपद्मौ यस्यात्तौ अपापपदमेयभी-
पादपद्मः तस्य सम्बोधनं हे अपापपदमेयभीपादपद्म । प्रभो स्वामिन् ।
अर्दय हिस्य विनाशय । पाप दुष्कृतम् । अप्रतिमा अनुपमा आभा
दीतिर्यस्यात्तावप्रतिमाभः अनुपमतेजा । मे मम । पद्मप्रभ षष्ठ तीर्थकर ।
मतिं सद्विज्ञान प्रददातीति मतिप्रद, तस्य सम्बोधनं हे मतिप्रद । एत-
दुक्तं भवति—हे पद्मप्रभ मम पाप अर्दय । अन्यानि सर्वाणि पदानि
तस्यैव विशेषणानि ॥ २७ ॥

हे पद्मप्रभ ! आपके चरण कमल सदा पापरहित हैं शारी-
रिक और मानसिक दुःखोंसे अलग हैं, अपरिमित लक्ष्मीको
धारण करनेवाले हैं । हे प्रभो ! आप अनुपम तेजको धारण
करने वाले हो । सम्यग्ज्ञानको देनेवाले हो । हे प्रभो ! यह मेरा
भी पाप दूर कर दीजिये ॥ २७ ॥

गतप्रत्यागतपादपद्मकश्चोक ।

वंदे चारुरुचां देव भो वियाततया विभो ।

त्वामजेय यजे मत्वा तमितान्तं ततामित ॥२८॥

। / वन्दे इति—प्रथमपादस्याक्षरचतुष्टय क्रमेणाळिख्य पठित्वा पुन-
रपि तेषा व्युत्क्रमेण पाठः कर्त्तव्यः । क्रमपाठे यान्यक्षराणि विपरीत-
पाठेऽपि तान्येव । एव सर्वे पादा-द्रष्टव्याः ।

वन्दे नौमि । चारुी शोभना रुग् दीक्षिर्भक्तिर्वा येषा ते चारुचः
अतस्तेषा चारुचाम् । देव भो भद्वारक ! वियाततया वियातस्य भावो

वियातता तथा विर्वाततया धृष्टत्वेन । विभो प्रभो । त्वाम् । अजेयः न
जीयत इत्यजेयः तस्य सम्बोधनं अजेय । यजे पूजये । मंत्राँ विचार्य-
बभित्तः नष्टः अन्तः क्षयो वस्यासौ तमितान्तः तं तमितान्तम् । ततं
प्रतिपादितं अभितः अमेय वस्तु येनासौ ततामितः तस्य सम्बोधनं हे
ततामित । एतदुक्तं भवति—भो चारुचा देव त्वा वन्दे यजे च
वियाततया । अन्यान्यस्यैव विशेषणानि ॥ २८ ॥

हे देव ! आप सद्गुणोंके भी परम देव हो, ससारके सम्पूर्ण
पदार्थोंको निरूपण करनेवाले हो । हे विभो ! हे अजेय ! मैं
आपको अक्षय और अनन्त मानकर बड़ी धृष्टतासे नमस्कार
करता हूँ और बड़ी धृष्टतासे ही आपकी पूजा करता हूँ । अर्थात्
जब इन्द्र गणधरादिक देव भी आपके योग्य आपकी पूजा
नमस्कारादि नहीं कर सकते तब आपके प्रति मेरा पूजन और
नमस्कार करना धृष्टताके सिवाय और क्या हो सकता है ॥२८॥

इति पद्मप्रभस्तुतिः ।

—•—
मुरजः ।

स्तुवाने कोपने चैव समानो यज्ञ पावकः ।

भवान्नैकोपि नेतेर्व त्वमाश्रेयः सुपार्श्वकः ॥ २९ ॥

स्तुवान इति—स्तुवाने वन्द्यमाने । कोपने क्रोधने कोप करोतीति
कोपैनः अतस्तस्मिन् । च समुच्चये । एवावधारणे । समानः सदृशः ।

---

१ धृष्टेधिष्णुर्वियातम् । २ ल्युट् च ।

वत् यस्मात् । न प्रतिषेधे । पुनातीति पावकः पवित्रः । नाग्निः । भवान् भट्टारकः । न प्रतिषेधे । एकौपि प्रधानोपि असहायोपि । नेतेषु नायक इव । त्व युष्मदः प्रयोगः । आभेयः आभयणीयः । सुपार्श्वकः सप्तमतीर्थकरस्वामी । किमुक्त भवति-स्तुतिं करोति यः क्रोधं करोति यः तयो द्वयोर्न न समानः किन्तु समान एव । ततः त्व सुपार्श्वकः एकौपि सन् पावक इति कृत्वा नेतेषु सर्वैरपि आभेयः ॥ २९ ॥

हे भगवन् ! सुपार्श्वनाथ । चाहे कोई आपकी स्तुति करे चाहे कोई आपपर क्रोध करे आप दोनोंके लिये समान हैं । दोनोंको पवित्र करनेवाले हैं । हे प्रभो यद्यपि आप एक हैं तथापि नायकके समान सबको सेव्य हैं ॥ २९ ॥

इति सुपार्श्वनाथस्तुति ।

—><—
मुरज ।

चन्द्रप्रभो दर्याजेयो विचित्रेऽभात् कुमण्डले ।
रुन्द्रशोभोर्क्षर्योमियो रुचिरे भानुमण्डले ॥३०॥

चन्द्रप्रभ इति—चन्द्रप्रभ अष्टमतीर्थकर । दयते इति दय रक्षक । न जीयते इत्यजेयः, जितारिचक्र इत्यर्थः । विचित्रे नानाप्रकारे । अभात् शोभित भा दीप्तौ अस्य धोर्लडन्तस्य रूपम् । कुमण्डले पृथ्वीमण्डले मण्डलमिति वृत्तप्रदेशस्य सज्ञा । रुन्द्रौ-मन्दो महती शोभा दीप्ति र्यस्यासौ रुन्द्रशोभः । न क्षीयत इत्यक्षयः ।

१ एके मुख्यान्यकेवला । २ रुद्रो विपुलम् ।

अमेयः अपरिमेयः । रुचिरे दीप्ते । भानूनां प्रभाणां मण्डल संघातः
भानुमण्डल तस्मिन् भानुमण्डले सति । चन्द्रेण सह श्लेषः । कानिचित्सा-
धर्म्येण विशेषणानि कानिचिद्वैधर्म्येण । एतदुक्तं भवति—चन्द्रप्रभस्त्व
कुमण्डले विचित्रे अभात् रुचिरे भानुमण्डले सति । अन्यानि चन्द्रप्रभ-
भट्टारकस्यैव विशेषणानि । दयः अजेयः रुद्रशोभः अक्षयः अमेयः
चन्द्रप्रभचन्द्रयोः समानत्व, किन्तु एतावान् विशेषः । स जेयो राहुणा
अयमजेयः । स सक्षयः अयमक्षयः । स मेयः अयममेयः । स पृथ्वी-
मण्डले अयं पुनश्चैलोक्ये अलोके च । अयं व्यक्तिरेकः ॥ ३० ॥

हे भगवन् ! श्रीचन्द्रप्रभ जिनेन्द्र ! सूर्यमण्डलके देदीप्यमान
होते हुये भी आप चन्द्रमाके समान इस विचित्र पृथिवीमण्डल
पर सुशोभित होते हैं । अन्तर केवल इतना ही है कि चन्द्रमा
केवल पृथिवीमण्डलमे सुशोभित होता है आप तीनों लोकोंमें
सुशोभित होते हैं । चन्द्रमा सूर्यमण्डलके रहते हुये सुशोभित
नहीं रह सकता आप सूर्यमण्डलके रहते हुये भी सुशोभित रहते हो
चन्द्रमाको राहु जीत सकता है आप सर्वथा अजेय हैं । चन्द्रमा-
का क्षय होता है आप अक्षय हैं । चन्द्रमा प्रमाणगोचर है
आप प्रमाणके अगोचर अप्रमेय हैं । हे भगवन् आपकी शोभा
अति विशाल है आप सबके रक्षक और क्रोधादिक अन्तरग
शत्रुओंको जीतनेवाले हैं ॥ ३० ॥

शुभः ।

प्रकाशयन् स्वमुद्भूतस्त्वमुद्भाक-कलालयः । दृष्टो

विकासयन् समुद्भूतः कुमुदं कमलाप्रियः ॥३१॥

प्रकाशेति—चन्द्रप्रभः अभादिति सम्बन्धः । किं विशिष्टः प्रकाशयन्
तिमिर प्रपाटयन् । ख आकाश । उद्भूतः उद्गतः । त्व । उद्घः महान्
अंकः चिह्न यस्यासौ उद्घाकः, कलानां कलागुणविज्ञानानां लेखानां वा
आलयः आधार.कलालय, उद्घाकश्चासौकलालयश्च उद्घाककलालयः।
विकासयन् प्रबोधयन् । समुद्भूतः । कुमुद पृथ्वीहर्षम् । अन्यत्र कुमुदं
पुष्पम् । कमलायाः लक्ष्म्याः प्रियं हृष्टः । अन्यत्र कमलानां पद्मानां अप्रियः
अनिष्टः कमलाप्रियः । एतदुक्तं भवति—त्व चन्द्रप्रभोऽभात् एतत्
कुर्वन् एव गुणविशिष्ट. चन्द्रेण समानः । श्लेषालकारोऽयम् ॥ ३१ ॥

हे भगवन् चन्द्रप्रभ ! आप सदा चन्द्रमासे भी अधिक
सुशोभित हैं । चन्द्रमा केवल अन्धकारको दूर कर सकता है
आप अज्ञानान्धकारको दूर करनेवाले हैं । चन्द्रमा आकाश-
मे केवल रात्रिमें ही उदय होता है आप तीनों लोकोमें सदा
उदयरूप रहते हैं । चन्द्रमाके हरिणका चिह्न है आपके
चन्द्रमाका ही चिह्न है । चन्द्रमाकी कलायें केवल किरणे
ही हैं आप गुण विज्ञान आदि नाना कलाओंसे सुशोभित हैं ।
चन्द्रमा केवल कुमुद अर्थात् कमोदनीको ही प्रकाश करता है ।
आप कुमुद कहिये सम्पूर्ण पृथ्वीमंडलको प्रकाश करनेवाले
हैं । चन्द्रमा कमलकेलिये अत्यन्त अनिष्ट है आप कमला
कहिये मोक्षरूप लक्ष्मीके अत्यन्त प्रिय हैं । चन्द्रमा अस्त
होता है आप सदा उदयरूप रहते हैं ॥ ३१ ॥

सुरजः ।

धाम त्विषां तिरोधानविकलो विमलोक्षयः ।

त्वमदोषाकरोस्तोनः सकलो विपुलोदयः ॥३२॥

धामेति—चन्द्रप्रभोऽभात् अत्रापि सम्बन्धनीयः । धाम अवस्था-
नम् । त्विषा तेजसाम् । तिरोधानेन व्यवधानेन विकलः विरहितः
अन्यत्राविकलः तिरोधानविकल । विमलो निर्मलः, चन्द्रः पुनः समलः ।
न क्षीयत इत्यक्षयः, अन्यः सक्षयः । त्व भट्टारकः । अदोषाणां गुणाना
आकरः निवासः, अन्यत्र दोषायाः रात्रे आकरः दोषाकरः । अस्ताः
क्षिप्ताः ऊनाः असर्वज्ञतारकाः येनासावस्तोनः । सकलः सम्पूर्णः,
अन्योऽसम्पूर्णः । विपुलः महान् उदयः उद्गमो यस्यासौ विपुलोदयः ।
अन्यः पुनः अविपुलोदयः । किमुक्त भवति—त्व चन्द्रप्रभः एषविध
गुणविशिष्टः सन् पृथिवीमण्डले अभात् शोभित इति सम्बन्धः ॥ ३२ ॥

हे प्रभो ! आप चन्द्रमाके समान ही तेजस्वी हो परन्तु
इतना भेद है कि चन्द्रमाके उदय होनेसे तो अतर रहता है
आप व्यवधानरहित निरन्तर उदयरूप रहते हो । चन्द्रमा
कलंकी है आप निष्कलंक हो । चन्द्रमाका क्षय होता है आप
अक्षय हो । चन्द्रमा दोषाकर अर्थात् रात्रिका उत्पादक है आप
गुणाकर अर्थात् अनेक गुणोंके निधि हो । चन्द्रमाके उदय होने
से तारे अस्त नहीं होते आपके उदय होनेसे असर्वज्ञरूप
तारे सब छिप जाते हैं । चन्द्रमा खण्डशः उदय होता है
आप पूर्णरूपसे उदय होते हो । चन्द्रमाका उदय बहुत थोड़े
श्रद्धेमें है आपका महान् उदय सर्वत्र है । हे देव ! हे चन्द्रप्रभ !
आप सर्वगुणविशिष्ट सदा शोभायमान रहते हो ॥ ३२ ॥

सुरजः ।

यत्तु खेदकरं ध्वान्तं सहस्रगुरपारयन् ।

भेत्तुं तदन्तरत्यन्तं सहसे गुरु पारयन् ॥ ३३ ॥

यत्तुखेदेति—यत् यदोरूपम् । तु अप्यर्थे । खेदकरं दुःखकर
खेद करोतीति खेदकरम् । ध्वान्तं तम. अज्ञानं मोहः । सहस्रगुरादित्यः
अपिशब्दोऽत्र सम्बन्धनीयः । सहस्रगुरपि अपारयन् अशक्नुवन् । भेत्तुं
विदारयितुम् । तत् ध्वान्तम् । अन्त. अभ्यन्तरम् । अत्यन्त अत्यर्थम् ।
अथवा अन्तमतिक्रान्त अत्यन्तम् । सहसे समर्थो भवति । भेत्तुं अत्रापि
सम्बन्धनीय काकाश्विवत् । गुरु महत् । पारयन् शक्नुवन् । त्व चन्द्रप्रभ
इति सम्बन्धनीयम् । किमुक्त भवति—त्वं चन्द्रप्रभः यदन्तर्ध्वान्तं
खेदकर भेत्तु सहस्रगुरपि अपारयन् तत् ध्वान्त भेत्तु सहसे समर्थो
भवसि पारयन् सन् ॥ ३३ ॥

हे भगवन् ! चन्द्रप्रभ ! जिस अत्यन्त दुःख देनेवाले
मोहनीयरूप अन्तरंग और गाढ अधकारको नाश करनेके
लिये स्वय सहस्ररश्मि सूर्य भी असमर्थ है उस अधकारको आप
सहज ही नष्ट कर देते हो ॥ ३३ ॥

सुरज ।

खलोलूकस्य गोव्रातस्तमस्ताप्यति भास्वतः ।

कालोर्विकलगोर्घातः समयोर्प्यस्य भास्वतः ॥ ३४ ॥

खलोलूकेति—त्व चन्द्रप्रभोऽभूः इति सम्बन्धः । अर्थवशाद्भि-
भक्तिपरिणामो भवतीति त्वमिति भास्वतः सम्बन्धात् च भवति ।

खलभासावुलूकश्च खलोलूकः तस्य खलोलूकस्य । गवां रस्मीना ब्रातः
 सघातः गोब्रातः । तम. अन्धकारः । तापी दहनस्वरूपश्च सम्पद्यत
 इत्यध्याहार्य. । अति अत्यर्थम् । भास्वतः आदित्यस्य । ते पुनः
 चन्द्रप्रभस्य भास्वतः प्रकाशयतः गोब्रातः वचनकदम्बकः नापि कस्य-
 चित्तमो न ताप्यति तापि व्यतिरेकः । कालः समयः मुहूर्तादिः । अवि-
 कलगः अप्रतिहतः । अन्यत्र विकलगः प्रतिहतः । अघात. प्रतिपक्षरूपै-
 र्घातो नास्ति । अन्यत्र मेघादिभिरस्त्येव । समयोऽपि दर्शनमपि । अस्य
 भट्टारकस्य भास्वतः सन् । एवभूत एव अघातः अविकलगः नान्यत्र ।
 एतदुक्तं भवति—भास्वतः गोब्रातः एवभूतः कालः समयश्च नादित्यस्य ।
 अतस्त्व चन्द्रप्रभः अभू कुमण्डले इति सम्बन्धः ॥ ३४ ॥

सूर्यकी किरणे दुष्टजन और उलूककेलिये अंधकाररूप
 परिणत होती हैं तथा संताप करनेवाली होती हैं परन्तु हे
 चन्द्रप्रभ ! आपके प्रकाशमान होतेहुए आपके वचनसमूह
 न तो किसीको अंधकाररूप ही परिणत होते है और न किसी
 को सन्ताप देनेवाले होते हैं । सूर्य मेघोसे छिप सकता है ।
 आप किसी प्रकार नहीं छिप सकते अर्थात् किसी भी प्रतिपक्षी
 से आपका आघात नहीं हो सकता । सूर्य रात्रिके अन्तर
 से उदय होता है आप निरन्तर उदयरूप बने रहते हो ।
 सूर्यका समय अस्थिर है आपका समय अर्थात् दर्शन वा
 मत सदा स्थिर रहनेवाला है । सूर्यका काल नियमित है
 आपका काल अनियमित अनन्त है । अतएव हे प्रभो आप
 इस पृथिवीमंडलपर सूर्यसे भी अधिक सुशोभित होते हो ॥३४॥

मुरजः ।

लोकत्रयमहामेयकमलाकरभास्वते ।

एकप्रियसहायाय नम एकस्वभाव^१ते ॥ ३५ ॥

लोकत्रयेति—लोकत्रयमेव महामेय वस्तु लोकत्रयमहामेयम्, कमलाना पद्माना आकरः कमलाकरः नलिनीवनम् । लोकत्रयमहामेयमेव कमलाकरः लोकत्रयमहामेयकमलाकरः तस्य भास्वान् रविः लोकत्रयमहामेयकमलाकरभास्वान् तस्मै लोकत्रयमहामेयकमलाकरभास्वते । एकः प्रधानः । प्रियः इष्टः । सहायः बन्धुः । प्रियश्चासौ सहायश्च प्रियसहायः एकश्चासौ प्रियसहायश्च एकप्रियसहायः तस्मै एकप्रियसहायाय । नमः अव्युत्पन्नो क्षि सङ्गकः पूजावचनः अस्य योगे अप् । एकस्वभाव एकस्वरूप । ते तुभ्यम् । किमुक्तं भवति—चन्द्रप्रभ इत्यनुवर्त्तते हे चन्द्रप्रभ एकस्वभाव तुभ्य नमः एव विशिष्टाय ॥ ३५ ॥

हे सदा एकरूप ! चन्द्रप्रभ जिनेन्द्र इस अपरिमित स्त्रीनो लोकरूपकमलवनको प्रफुल्लित करनेवाले और सबके प्रधान इष्ट, मुख्यबधु आपकेलिये नमस्कार हो ॥ ३५ ॥

अर्द्धभ्रमगूढद्वितीयपाद ।

चारुश्रीशुभदौ नौमि रुचा वृद्धौ प्रपावनौ ।

श्रीवृद्धौतौ शिवौ पादौ शुद्धौ तव शशिप्रभ^१ ॥ ३६ ॥

चारुश्रीति—यानि द्वितीयपादाक्षराणि तानि सर्वाणि अन्येषु पादेषु सन्तीति ।

श्रीश्च शुभं च श्रीशुभे चारुणी च ते श्रीशुभे च चारुश्रीशुभे ते दत्तः इति चारुश्रीशुभदौ । नौमि स्तौमि क्रियापदमेतत् । रुचा दीप्यम् ।

वृद्धौ महान्तौ । प्रपावनौ पवित्रीभूतौ । श्रियः वृणुत इति श्रीवृत्तौ, श्रीवृत्तौ ।
च तौ धौतौ च प्रक्षालितौ श्रीवृद्धौतौ । शिवौ शोभनौ । पादौ चरणौ ।
शुद्धौ शुची । तव ते । हे शशिप्रभ । एतदुक्तं भवति—शशिप्रभ तव
पादौ नौमि किं विशिष्टौ तौ एव गुणविशिष्टौ । अन्यानि सर्वाधि
अनयोरेव विशेषणानि ॥ ३६ ॥

हे चन्द्रप्रभ जिनेन्द्र ! आपके चरणकमल सुन्दर समव-
सरणादिक लक्ष्मीको तथा नि.श्रेयसादि कल्याणको देनेवाले
हैं । और अत्यंत देदीप्यमान हैं, महापवित्र हैं, अंतरंग बहिरंग
लक्ष्मीकरि शोभायमान हैं, प्रक्षालित हैं, जीवोंका कल्याण
करनेवाले हैं, अतिशय निर्मल हैं । हे प्रभो ! आपके ऐसे चरण
कमलोको मैं नमस्कार करता हूँ ॥ ३६ ॥

इति चन्द्रप्रभस्तुति ।

निरौप्यश्लोकयमकः ।

शंसनाय कनिष्ठायाश्चेष्टाया यत्र देहिनः ।

नयेनाशंसितं श्रेयः सद्यः सन्नज^१राजितः ३७

शंसति—औष्ठ्यमक्षरमत्र श्लोके नास्ति द्विरावर्त्तते च इति हेतोः ।

शंसनाय प्रशंसनायै । कनिष्ठाया अणुभूतायाः । चेष्टाया कायवाङ्मनः

१ श्रिय वृण्वते इति श्रीवृत्त तैद्धौतौ प्रक्षालितौ श्रीवृद्धौतौ इति
पुस्तकान्तरे पाठः । २ क्विप् प्रत्ययान्तः । ३ क्विवन्तेन सह धौतशब्दस्व
समासः ।

क्रियायाः । यत्र यस्मिन् सर्वज्ञविशेषे । देहिनः प्राणिनः सम्बन्धेन ।
नयेन अभिप्रायेण । आशंसित सम्भावित । श्रेयः पुण्यम्, सत् शोभनम् ।
यः यश्च । द्वितीयार्थे व्याख्यायमाने च शब्दोऽतिरेकः सोऽत्र सम्बन्धनीयः ।
हे अज सर्वज्ञ । राजितः शोभितः । सन् भवन् । उत्तरार्थे क्रिया तिष्ठति
तथा सम्बन्धः कर्तव्यः ॥ ३७ ॥

शं स नायकं निष्ठायाश्चेष्टायायुत्र देहि नः ।
न येनांशं सितं श्रेयः सद्यः सन्नजरंजितः ॥ ३८ ॥

शंसनेति—श सुखम् । स पूर्वोक्तः । नायक नेता प्रभुर्वा तस्य
सम्बोधन नायक । निष्ठाया. मोक्षावाप्तेः । च अय चशब्द. पूर्वार्थे
दृष्टव्यः । इष्टाया. प्रियाया. । अत्रास्मिन् । देहि दीयताम् । नः अस्म-
भ्यम् । न । येन । अश दु खम् । सितं वद्धम् । श्रेयः श्रेयणीय. सन् ।
सद्य तत्क्षणादेव । सन्ना विनष्टा जरा वृद्धित्व यस्यासौ सन्नजरः तस्य
सम्बोधन हे सन्नजर । अन्यैरजित. अजित. सन् । वान्तपदैः
सर्वत्र सम्बन्धनीय. । समुदायार्थ —यस्मिन् सर्वज्ञविशेषे प्राणिभि स्तुति-
५। मात्राद्वा पुण्यस्वभावाद्वा पुण्यं भावित सत् प्रशंसायै भवति यश्च राजितः ।
पुण्यदन्त इति उत्तरश्लोके तिष्ठति सोत्र सम्बन्धनीय. । स त्व श्रेयः
सन् हे पुण्यदन्त अज अस्मभ्य शं देहि, येन सुखेन दु.ख सित वद्धं न
भवति तत्सुख देहीत्युक्त भवति ॥ ३८ ॥

हे भगवन् पुण्यदन्त ! संसारी प्राणी आपका स्मरण करते
हैं स्तोत्र पढ़ते हैं आपको नमस्कार करते हैं, इन छोटी छोटी
क्रियाओंसे उन्हें जो पुण्य मिलता है यदि अनुमानसे भी बसकी

संभावना की जाय तौ भी वह अत्यन्त प्रशंसनीय ठहरता है ।
हे सर्वज्ञ ! आप अत्यन्त शोभायमान हैं अजेय हैं, जरारहित
हैं, सदा कल्याणरूप हैं सबके इष्टस्वरूप मोक्षके स्वामी हैं । हे प्रभो !
आप उपर्युक्त अनेक गुणविशिष्ट हो, मुझे भी वह सुख दीजिये
जिससे फिर कभी दुःख न हो ॥ ३७ ॥ ३८ ॥

मुरज ।

शोकक्षयकृदव्याधे' पुष्पदन्त' स्ववत्पते' ।

लोकत्रयमिदं बोधे गोपदं तव वर्त्तते ॥३९॥

शोकेति—शोकक्षयकृत् शोकस्य क्षयः शोकक्षयः त करोतीति
शोकक्षयकृत् । अव्याधे न विद्यते व्याधिर्यस्यासावव्याधिः तस्य सम्बो-
धन हे अव्याधे । पुष्पदन्त नवमतीर्थकर । स्ववत्पते आत्मवता पते ।
लोकाना त्रयम् । इद प्रत्यक्षवचनम् । बोधे केवलज्ञाने । गोपद गोष्पदम् अत्र
मुपो नुब् भवति । तव ते । वर्त्तते प्रवर्त्तते । ज्ञानस्य माहात्म्य प्रदर्शितम् ।
गुणव्यावर्णन हि स्तव । किमुक्त भवति हे पुष्पदन्त परमेश्वर तव बोधे
लोकत्रय गोष्पद वर्त्तते यत ततो भवानेव परमात्मा ॥ ३९ ॥

हे भगवन् पुष्पदन्त ! आप शोकसंतापदि सम्पूर्ण दोषों
को नाश करनेवाले हैं । आधिव्याधिरहित हैं । हे प्रभो !
आपके केवलज्ञानमें ये सम्पूर्ण तीनों लोक गोपदके समान
जान पड़ते हैं । भावार्थ—जैसे गोपद (कीचड़ या धूलमें
चिन्हित हुआ गायका खुर) छोटा और प्रत्यक्ष प्रतिभासित
होता है वही प्रकार आपके ज्ञानमें भी ये तीनों लोक अत्यन्त

छोटे और प्रत्यक्ष प्रतिभासित होते हैं । हे भगवन् आपका ज्ञान बहुत बड़ा है इसलिये आप ही परमात्मा हो सकते हो ॥ ३९ ॥

मुरज.।

लोकस्य धीर^१ ते वाढं रुचये^२पि जुषे मतम् ।
नो कस्मै धीमते लीढं रोचते^३पि द्विषे^४मृतम् ॥४०॥

लोकेति—लोकस्य भव्यजीवाना । हे धीर गम्भीर । ते तव । वाढं अत्यर्थम् । रुचये दीप्तये । अपि भिन्नक्रमे । जुषे च प्रीतये । तादर्थ्ये अब्रियम् । मत प्रवचनम् । नो प्रतिषेधवचनम् । कस्मैचित् जीवाय । धीमते च बुद्धिमते । लीढ आस्वादितम् । रोचते रुचि करोति । अपि समुच्चयेऽर्थे । द्विषे विद्विषे । अमृत षोडशभार्गुं । एतदुक्त भवति—हे पुष्पदन्त धीर ते मत लीढ लोकस्य रुचये जुषेपि वाढ रोचते । ननु धीमते रोचताम् । यावता हि यो द्वेष्टि तस्य कथ रोचते द्विषेपि अमृत लीढ धीमते च । न कस्मै रोचते किन्तु रोचत एव ॥ ४० ॥

हे अतिशय गभीर ! पुष्पदन्त भगवन् ! जो भव्यजीव आपके इस पवित्र आगमका आस्वादन करते हैं उन्हे यह आपका आगम बहुत रोचक प्रिय और सुन्दर जान पड़ता है । चाहे कोई बुद्धिमान हो चाहे आपका विद्वेषी हो, आपका आगम सबको रोचक है । कदाचित् कोई यह कहै कि आपका आगम बुद्धिमानोंको रोचक हो तो हो परन्तु जो आपसे द्वेषकरनेवाले हैं

सन्हीं यह कब रोचक होसकता है । इसका समाधान यह है कि—जैसे अमृत बुद्धिमान और द्वेष रखनेवाले दोनोंको ही रोचक और प्रिय होता है उसीप्रकार आपका आगम भी सबको रोचक और प्रिय लगता है ॥ ४० ॥

इति पुष्पदन्तस्तुतिः ।

मुरज ।

एतच्चित्रं क्षितेरेव घातकोपि प्रपादकः । / पात्र
भूतनेत्र पतस्थैव शीतलोपि च पावकः ॥४१॥

एतदिति—एतत् प्रत्यक्षवचनम् । चित्रं आश्चर्यम् । क्षितेः पृथिव्याः । एव अप्यर्थे । घातकोपि हिंसकोपि । प्रपादकः प्रपालकः । भूताना जीवाना नेत्र चक्षुः भूतनेत्र तस्य सम्बोधन हे भूतनेत्र । पते स्वामिन् । असि भवसि । एव अत्यर्थे । शीतलः भव्याह्लादकः दशमतीर्थविधाता । अपि च तथापि पावकः पवित्रः । विरुद्धमेतत् कथं शीतलः शीतलक्रियः पावकः अग्निः । यदि शीतलः कथं पावकः । अथ पावकः कथं शीतलः । यथा यो घातकः कथं प्रपादकः । अथ प्रपादकः कथं घातकः । विरुद्धमेतत् । एतदुक्तं भवति हे भूतनेत्रपते क्षितेरेव आश्चर्यमेतत् । यो घातकोपि प्रपादकः । त्वं पुनः शीतलोपि च पावकः भवस्येव ॥४१॥

हेस्वामिन् शीतलनाथ! आप जीवोंके नेत्ररूपहैं जैसे नेत्रोंके द्वारा घटपटादिकका ज्ञान होता है उसीप्रकार जीवादिक पदार्थोंका ज्ञान आपके ही द्वारा होता है । हे प्रभो यह बड़ा आश्चर्य है कि आप पृथिवीको घात करनेवाले भी हैं और प्रसन्न करनेवाले

भी हैं तथा शीतल भी हैं और पावक (अग्नि) भी हैं । परन्तु यह बात विरुद्ध है जो शीतल है वह पावक नहीं होसकता । जो पावक है वह शीतल नहीं होसकता । जो घातक है वह प्रसन्नकारक नहीं होसकता । जो प्रसन्न कारक है वह घातक नहीं हो सकता । परन्तु आप शीतल अर्थात् भव्यजीवोको आत्हाद करने वाले भी हैं और पावक अर्थात् पवित्र भी हैं तथा पृथिवीमंडल को प्रसन्न करनेवाले भी हैं और पृथिवीमंडल अर्थात् ज्ञानावरणादि कर्मसमूहको घात करनेवाले भी हैं ॥ ४१ ॥

सुरज ।

काममेत्य जगत्सारं जनाः स्नात महोनिधिम् ।
विमलात्यन्तगम्भीरं जिनामृतमहोदधिम् ॥४२॥

कामेति—काममत्यर्थं कमनीयं वा । एत्य गत्वा । जगत्सारं त्रिलोकसारम् । जनाः लोका । स्नात अज्ञानमलप्रक्षालनं कुरुष्वम् । महसा तेजसा निधि अवस्थान य. सः अतस्त महोनिधिम् । विमलः निर्मलः अत्यन्त, अपर्यन्तः गम्भीरः अगाधः य. सः विमलात्यन्तगम्भीरः अतस्त विमलात्यन्तगम्भीरम् । जिन एव अमृतमहोदधिः क्षीरसमुद्रः जिनामृतमहोदधिः अतस्त जिनामृतमहोदधिम् । एतदुक्तं भवति—यतः एवभूतः शीतलभट्टारकं ततस्त शीतल जिनामृतमहोनिधिं विमल अत्यन्तगम्भीरं हे जिना एत्य गत्वा स्नात कामम् ॥ ४२ ॥

हे श्रीशीतलनाथ भगवन् । आप क्षीरसमुद्रके समान हैं क्षीरसमुद्र भी जगत्का सारभूत है आप भी तिनो जगतोंमें

सारभूत अर्थात् उत्तम हैं । क्षीरसमुद्र निर्मल है आप भी निर्मल अर्थात् क्षुधादिक अठारह दोषोसे रहित हैं । क्षीरसमुद्र अतिशय गम्भीर है आप भी अतिशय गम्भीर है । अन्तर केवल इतना है कि आप तेजोनिधि भी हैं किंतु क्षीरसमुद्र तेजोनिधि नहीं होसकता । इसलिये भो अव्यजन हो । श्रीशीतलनाथरूपी अपूर्व क्षीरसमुद्रके समीप जाकर यथेष्ट अज्ञानरूपी मलका प्रक्षालन करो ॥ ४२ ॥

इति शीतलनाथस्तुति ।

अर्द्धभूमनिरौष्ठयगूढचतुर्थपाद ।

हरतीर्ज्याहिता तान्ति रक्षार्थस्य नेदिता ।

तीर्थादे श्रेयसे नेर्ताज्यायः श्रेयस्यस्यस्य हि ॥ ४३ ॥

हरतीति—अर्द्धेन भूमति यतः औष्ठ्याक्षरमपि न विद्यते सर्वत्र चतुर्थपादाक्षराणि च सर्वेषु पादेषु सन्ति ततो भवत्यय एव-गुणः ।

हरति विनाशयति । इज्या पूजा । आहिता कृता । तान्ति खेदं क्लेशं दुःखम् । रक्षार्था पालनार्था, अयस्य प्रयस्य यत्न कृत्वा । नेदिता) समीपीकृता आन्तिकस्य णिचि कृते नेदादेशस्य रूपमेतत् कान्तस्य । शीतलतीर्थविच्छेदे उत्पन्नो यतः ततः तीर्थादिः संजातः तस्य सम्बोधन हे तीर्थादे । श्रेयसे अभ्युदयाय । नेता नायकः । अज्यायः वृद्धत्व-हीनः । भेषसि एकादशतीर्थकरे त्वयि । अयस्य पुण्यस्य । हि यस्मात् ।

एतदुक्तं भवति—हे तीर्थीदे अज्यायः त्वयि श्रेयसि आहिता इज्या रक्षार्था प्रयस्य पुण्यस्यान्तिका श्रेयोर्था इह लौकिकार्था तान्ति दुःखं हरति । यतस्ततस्त्व नेता नायक एव नान्यः । उत्तरश्लोके यानि ५/ विशेषणानि तान्यत्रैव दृष्टव्यानि ॥ ४३ ॥

शीतलनाथ तीर्थके विच्छेद होजाने पर होनेवाले हे श्रेयांसनाथ भगवन् ! आप सदा अजर हैं । मन बचन कायसे प्रयत्नपूर्वक की हुई आपकी पूजा संसारके सम्पूर्ण क्लेशोको दूर करनेवाली है । तथा पुण्यकी रक्षा करनेवाली और कल्याणको देनेवाली है । इसलिये हे प्रभो ! संसारके नायक आप ही होसकते हैं । अन्य कोई नहीं ॥ ४३ ॥

भद्रंभूम. ।

अविवेको न वा जातु विभूषा^{५५}पन्मनोरुजा ।

वेषा मायाज^{५६} वैनो वा कोपयागश्च जन्म न ४४

अविवेकेति—त्वयि श्रेयसि इत्यनुवर्त्तते । अविवेकः अनालोचनम् । न प्रातिषेधवचनम् । वा समुच्चये । जातु कदाचित् । विभूषा शरीरालंकारः । आपत् विपत् महासङ्केशः । मनोरुजा चित्तपीडा । वेषा शरीरविन्यास । माया वचना । हे अज सर्वज्ञ । वा समुच्चये । एनो वा प्राप वा । कोप क्रोधः हिंसापरिणामः । आगश्च अपराधश्च । जन्म उत्पत्तिः । न प्रत्येकमभिसम्बन्धनीयः । किमुक्तं भवति—हे श्रेयस् अस्मिन् त्वयि अविवेको न कदाचिदभूत्, विभूषा वा न, आपद्वा न, मनोरुजा वा न, वेषा वा न, माया वा न, हे अज एनो वा न, कोपः

आगश्च जन्म च न, यतः ततो भवानेव नेतेति सम्बन्धः । अविवेको नास्तीति वचनेन साख्यसौगतयोगाना निराकरणं कृतम् । अन्यैर्विशेषणैरन्ये निराकृताः ॥ ४४ ॥

हे श्रेयांसनाथ सर्वज्ञ ! आपमें कभी अविवेक नहीं था । शरीरमे कोई अलंकार भी नहीं था । तथा आपत्ति, चित्तकी पीड़ा, शरीरका विन्यास, माया, पाप, क्रोध, अपराध, जन्म मरण आदि कभी नहीं थे । हे प्रभो ! इसकारण ही आप सबके स्वामी हो

इस श्लोकमे श्रीश्रेयांसनाथभगवानके जो विशेषण दिये हैं उन सबसे अन्यमतोका निराकरण होता है । यथा-सांख्य बौद्ध नैयायिक लोग ईश्वरको ज्ञानस्वरूप नहीं मानते, किन्तु ज्ञानका अधिकरण मानते हैं । इसका निराकरण “ आप कभी अविवेकी नहीं थे ” इस विशेषणसे होता है । इसीप्रकार अन्य विशेषणोसे भी और और मतोका निराकरण समझ लेना चाहिये ॥ ४४ ॥

मुरज ।

आलोक्य चारु लावण्यं पदाह्लातुर्मिवोर्जितम् ।

त्रिलोकी चाखिला पुण्यं मुदा दातुं ध्रुवोदितम् । ४५ ।

आलोक्येति—आलोक्य दृष्ट्वा । चारु शोभनम् । लावण्यं सारूप्यं सौभाग्यम् । पदात् पादात् । लातुं गृहीतुम् । इव औपम्ये । ऊर्जितं महत् । त्रयाणां लोकानां समाहारः त्रिलोकी । च अत्यर्थे ।

अखिला निरवशेषा । पुण्य शुभम् । मुदा हर्षेण । दातुं दत्तुम् । ध्रुवो-
दित नित्योद्गतम् । श्रेयसोत्पन्नवर्त्तते । किमुक्त भवति—यस्य श्रेयसो
भट्टारकस्य पादात् त्रिलोकी अखिला आलोक्य लावण्यं किं विशिष्ट
पुण्य दातुं ध्रुवोदितामिवोर्जितं लातुमिव ननाम इति सम्बन्धः । भट्टार-
कस्त्व मा अब इत्युत्तरसम्बन्धः ॥ ४५ ॥

हे श्रेयांसनाथ भगवन् । आपके चरणकमलोका सुन्दर
लावण्य हर्षपूर्वक पुण्यप्रदान करनेकेलिये ही मानो सदा
प्रकाशमान है तथा अतिशय विस्तृत है । हे प्रभो । त्रिभुवनके
समस्त जीव आपके चरणकमलोका ऐसा सुन्दर लावण्य
देखकर उसे ग्रहण करनेकेलिये ही मानो नमस्कार करते हैं ।
इसलिये हे प्रभो ! मेरी भी आप रक्षा कीजिये ॥ ४५ ॥

श्लोकयमक ।

अपराग'समाश्रेयन्ननाम यर्मितोभियम् ।

विदार्य सहितावार्य'समुत्सन्नज'वाजितः ॥४६॥

अपेति—अपराग वीतराग । समाश्रेयं सम्यगाश्रेयम् । ननाम
नौतिस्म । त्रिलोकी इति सम्बन्धः । य भट्टारकं । इतः प्राप्तः । भिय भीतिम् ।
विदार्य प्रभिद्य । सह हितेन वर्त्तन्ते इति सहिता तैरावार्यः परिवेष्टितः ।
सहितावार्यः तस्य सबोधन हे सहितावार्य । सम्यग् मुत् हर्षं यस्यासौ
समुत् । सन् भवन् । हे अज सर्ववित् । वाजितः कटकितः । किमुक्तं
भवति—यस्य पादात् त्रिलोकी लावण्य लातुमिव य ननाम । य
वा भव्यजनः इतः भय विदार्य सहर्षं सन् वाजितः कटकितः पुलकित-
शरीरो भवति स त्व मा अब इत्युत्तरत्र सम्बन्धः ॥ ४६ ॥

हे सर्वज्ञ ! वीतराग ! सबका हित करने वाले श्रेयां
सनाथ भगवन् ! आप सबके प्रधान आश्रय हो । यह समस्त
जगत आपके चरण कमलोसे सुन्दर लावण्य लेनेकेलिये ही
आपको नमस्कार करता है अथवा ये भव्यजन आपको पाकर ही
निर्भय होजाते हैं । तथा अतिशय हर्षित होकर रोमांचित
होजाते हैं । अतएव हे प्रभो ! मेरी भी रक्षा कीजिये ॥ ४६ ॥

अपराग^१ स मा श्रेयन्नामयमिताभियम् ।

विदार्यसहित^{१५}वायि^{१६} समुत्सन्नजव^{१७}आजितः ॥४७॥

अपरागेति—पराग सपराय । न विद्यते परागो यस्यासावपरागः
तस्य सबोधन हे अपराग । स त्व । मा अस्मान् । हे श्रेयन् एकादशती-
र्थकर । आमय. व्याधि., न विद्यते आमयो यस्यासावनामयः त
अनामय, मा इति सम्बन्धः । इत इतः प्रभृति । अभिय अभयम् ।
विद् ज्ञानम्, आर्या. साधव, तै सहित युक्त विदार्यसहित तस्व ।
सम्बोधनं हे विदार्यसहित । अब रक्ष । आर्य पूज्य । समुत्सन्नजव ।
आजित. सग्रामात् कलहात् प्रणयसग्रामाद्वा । किमुक्त भवति—स एव
विशिष्ट त्व हे श्रेयन् इत् प्रभृति अनामय अभिय मा रक्ष आजितः
समुत्सन्नजव अपराग ॥ ४७ ॥

हे भगवन् ! श्रेयांसनाथ ! आप वीतराग हैं । सर्वज्ञ हैं ।
अनेक मुनिजन सदा आपकी सेवामें उपस्थित रहते हैं । आप
सबके पूज्य हैं । आपका वेग रागद्वेषके घोर संग्रामसे बहुत
दूर है अर्थात् आप सदा रागद्वेषरहित हैं । हे प्रभो ! मैं आपके
दर्शन करने मात्रसे ही निर्भय होगया हूं । मेरी अनेक व्याधियां
जाती रही हैं । हे देव ! अब मेरी रक्षा कीजिये ॥ ४७ ॥

इति श्रेय स्तुति. ।

अनन्तरपादसुरजबन्ध ।

अभिषिक्तः सुरैर्लोकैस्त्रिभिर्भक्तः परैर्न कैः ।

वासुपूज्य^१ मयीशेशस्त्वं सुपूज्यः क ईदृशः ॥४८॥

अभीति—प्रथमद्वितीययोस्तृतीयचतुर्थयो. पादयोः सुरजबन्धो दृष्टव्य. ।

अभिषिक्त मेरुमस्तके स्नापित । सुरैः देवैः । लोकैस्त्रिभिः भवन वासिमनुष्यदेवेन्द्रैः । भक्तः सेवितः । परैरन्यैः कैर्न सेवित किन्तु सेवित एव । हे वासुपूज्य द्वादशतीर्थकर । मयि विषये मम वा । ईशानामीशः ईशेश त्व । सुष्टु पूज्यः सुपूज्यः । क ईदृश युष्मत्समान अन्यः क इत्यर्थः । एतदुक्तं भवति—हे वासुपूज्य य लोकैः त्रिभिः अभिषिक्तः भक्तश्च सः अन्यैः कैर्न भक्तः सेवितश्च ततो मयि मम त्वमेव ईशेश अन्यः ईदृशः सुपूज्यः क यः अस्माक स्वामी भवेत् ॥ ४८ ॥

हे भगवन् ! वासुपूज्य ! वैमानिक देवोने तथा भवन वासी व्यन्तर ज्योतिष्क मनुष्य तीर्थश्च आदि तीनो लोकोंने आपको सुमेरु पर्वतके मस्तकपर ले जाकर आपका अभिषेक किया, आपकी सेवा की । हे प्रभो ! फिर ऐसा कौन है जो आपकी सेवा न करे अर्थात् सभी आपकी सेवा करते हैं । अतएव मेरेलिये आपही ईश्वरोंके ईश्वर हैं आप ही सुपूज्य हैं । आपके समान अन्य कौन है जो मेरा स्वामी हो सके ॥ ४८ ॥

सुरज. ।

चार्वस्यैव क्रमेजस्य तुंगः सायो नमर्न्भात् ।

सर्वतो वक्त्रमेकास्यमंगं छायेनमर्प्यभात् ॥४९॥

चार्वेति—चारु शोभनम् । अस्यैव क्रमे पादे । अजस्य सर्वज्ञस्य । तुंग महान् । सायः सपुण्य । नमन् स्तुति कुर्वन् । अभात् शोभते स्म । विरुद्धमेतत् । नमन् सन् कथ तुंगः । अस्य पुनरजस्य नमन्नपि तुंगः । अतः एवकारः अत्रैव । सर्वत समततः । वक्त्र मुख । एकमास्य यस्याङ्गस्य तदेकास्य एकमुखम् । अङ्ग शरीरम् । छायाया ऊन छायेन छाया राहितम् । अछायत्व ज्ञापित भवति । छायेनमपि अभात् शोभते स्म । विरुद्धमेतत्—एकास्यमगमपि सर्वतो वक्त्र यद्येकास्य कथ सर्वतो वक्त्र, अथ सर्वतो वक्त्र कथमेकास्यम् । एतदपि विरुद्धम्—यदि छायेन कथ-मभात्, अथाभात् कथ छायेनम् । अन्यत्र विरुद्ध अस्य पुनः सर्वज्ञस्य न विरुद्धम् । घटत एव सर्व यतश्च विरुद्धालङ्कृतिरियम् । किमुक्त भवति-अनेन व्याजेन माहात्म्य प्रदर्श्यास्य स्तवन कृतं भवति ॥४९॥

हे भगवन् ! हे सर्वज्ञ ! आपके चरणकमलोको जो नमस्कार करता है वह अतिशय पुण्यवान् उच्च और सुशोभित होजाता है, यद्यपि यह बात परस्पर विरुद्ध है जो नमस्कार करता है वह उच्च नहीं हो सकता और जो उच्च है वह नम्रीभूत नहीं हो सकता परन्तु आपमे दोनो ही बातें संचटित होती हैं जो आपके चरण कमलोंमें नम्रीभूत होता है वह अवश्य ही उच्चपदवीको प्राप्त होता है । हे भ्रमो ! यद्यपि आपके शरीरमें एक ही मुख है - यद्यपि वह शरीरों केसे दिखता है । यद्यपि आपका शरीर

छायारहित है तथापि वह अतिशय सुशोभित होता है । ये दोनों बातें भी परस्पर विरुद्ध हैं । एक मुख चारों ओरसे नहीं दिख सकता और चारों ओरसे दिखनेवाला मुख एक नहीं हो सकता । जो शरीर छायारहित है वह सुशोभित नहीं हो सकता, जो सुशोभित होता है वह छायारहित नहीं हो सकता परन्तु हे प्रभा वासुपूज्य ! आपमें ये सब विरुद्ध विषय भी सघटित होते हैं ॥ ४९ ॥

इति वासुपूज्यस्तुति ।

इष्टपादनुसन्ध ।

क्रमतामक्रमं क्षेमं धीमतामर्च्यमश्रमम् ।

श्रीमद्विमलमैर्च्यं वामकामं नम क्षमम् ॥५०॥

क्रमेति—क्रमता अप्रतिग्रन्थेन व्रजतु । व्रजां वा । अक्रम युगपत् । क्षेम कुशल सुखम् । धीमता बुद्धिमताम् । कर्त्तरि ता । अर्च्य पूज्यम् । अश्रम श्रमरहित अक्रमम् । श्रीमाश्चासा विमलञ्च श्रीमद्विमल अतस्त श्रीमद्विमल परमतीर्थहर त्रयादगम् । अर्च क्रियापद लोऽन्तम् । इम प्रत्यक्षवचनम् । वामैः प्रधानैः काम्यते इह्यते इति वामकाम अतस्त वामकामम् । नम च चशब्दोऽनुक्तो दृष्टव्यः । क्षम समर्थे क्रोधादिरहितमित्यर्थः । एतदुक्तं भवति—श्रीमद्विमल सर्वविशेषणविशिष्ट अर्चं नम च धीमतामर्च्यं क्षेम क्रमता अक्रम सवेधा प्रणामादेव शान्तिर्भवति ॥ ५० ॥

हे भव्यजनो इन्द्र चक्रवर्ति आदि प्रधान पुरुष भी जिनकी सेवा करनेकी सदा इच्छा रखने है, जो क्रोधादिरहित हैं, अतिशय शोभायमान हैं ऐसे इन विमलनाथ स्वामीको पूजो

नमस्कार करो । इनको नमस्कार करने और पूजनेसे परिश्रम रहित उसी क्षणमे ऐसा मोक्षरूप सुख मिलता है कि जिसको बुद्धिमान भी पूज्य समझते है ॥ ५० ॥

द्व्यक्षरपादाभ्यासयमक ।

ततोमृतिर्मतामीमं तमितामतिमुत्तमः ।

मतोमातातिता तोत्तुं तमितामतिमुत्तमः ॥५१॥

ततोमृतीति—द्वितीयपादोन्यस्त पुनरुक्त तकारमकारयोरेवा-
स्तित्व नान्यग्राम इत्यतस्ततो भवत्यय द्व्यक्षरपादाभ्यासयमक ।

विमल इत्यनुवर्त्तते । ततस्तस्मादह विमल अमृति मरणवर्जितम् ।
अतामि सतत गच्छामि । इम प्रत्यक्षवचनम् । तमिता विनाशिता
अमति अज्ञान बेनासौ तमितामति तं तमितामतिम् । उत्तम. प्रधान.
युतस्त्वामिति सर्वत्र सम्बन्ध । मत पूजित । अमाता अहिंसक ।
अतिता सततगतिरहमिति सम्बन्धः । तोत्तु प्रेरितुम् । तमिता अक्षमस्व-
रूपम् । अति पूज्या मुत् हर्ष. यस्यासौ अतिमुत्, सर्वे इमे अति
मुद, एतेषा मध्ये अयमतिशयेन अतिमुत् अतिमुत्तम. । किमुक्त
भवति—यतो भवत प्रणामादक्रम क्षेम क्रमते स्तोतृणाम् ततोऽहमुत्तमः
सन् अतिमुत्तम सन् मत अमाता अतिताह तोत्तु तमिता ह्येति
अतामि विमल अमृतिम् ॥ ५१ ॥

हे विमलनाथ आप जन्ममरणरहित हैं, आपने समस्त
अज्ञानको दूरकर केवलज्ञान प्राप्त किया है, आप सर्वोत्तम
और सर्वपूजित हैं । अहिंसक अर्थात् अहिंसाके प्रतिपादन
करनेवाले हैं और मैं चतुर्गतियोंमें निरतर परिश्रमण करने

वाला हूँ । हे प्रभो ! आपको प्रणाममात्र करनेसे तत्क्षणमें ही कल्याण होता है इसलिये मैं भी अत्यन्त हर्षित होकर आपक शरण लेता हूँ ॥ ५१ ॥

अक्षद्वयविरचितसमुद्रप्रथमकः ।

नेतान्तनुतेनेनोनितान्तं नाततो नुतात् ।

नेता न तनुते नेनो नितान्तं ना ततो नुतात् ॥ ५२ ॥

नेतेति—यादृग्भूत पूर्वार्द्धे पश्चार्द्धमपि तादृग्भूतमेव । तकारनकारयोरेषास्तित्व नान्येषाम् । अल एवभूतः ।

न प्रतिषेधः । इतान् प्राप्तान् । अतनुते अशरीरित्वे ल्लैतल्लैतस्य (१) विकल्पेन आडागमः । न विद्यते एनः पाप यस्यासौ अनेनाः तस्य सम्बोधन हे अनेनः । अनितान्तं क्लेशरहित यथा भवति । न अततः न सदा गच्छतः पूर्वोषि न शब्दः अत्रैवाभिसम्बन्धनीय तेन किमुक्त भवति—न न अततः अतत एव । द्वौ प्रतिषेधौ प्रकृतमर्थं गमयतः । नुतात् प्रणुतात् । नेता नायकः । न तनुते महान् संपद्यते, न अत्रापि पूर्ववत् सम्बन्धः । न न तनुते किन्तु तनुत एव । इनः स्वामी सन् । नितान्तं अत्यर्थः । ना पुरुषः । ततः तस्मात् । नुतात् नुयात । तातः डन्त क्रियापदम् । किमुक्त भवति—इतान् प्राप्तान् न न अततः ससारिणः अतनुते अशरीरित्वे सिद्धत्वे तनुते विस्तारयति नायकः स्वामी य प्रणामादेतो । अल त ना नुतात् ॥ ५२ ॥

हे प्रभो ! विमलनाथ ! आप फलश्रुति हैं, आपको जो नमस्कार करता है वह सबका स्वामी और नायक हो जाता है । हे प्रभो इस पंचपरावर्तनरूप संसारमें निरंतर परिश्रम

करनेवाले जो जीव आपकी शरण लेते हैं वे विना किसी छेड़ के सिद्धत्वपर्यायको अवश्य प्राप्त होते हैं । इसलिये भो भव्यजन ! ऐसे इन विमलनाथ स्वामीको तुम भी नमस्कार करो ॥ ५२ ॥

चक्रश्लोक ।

नयमानक्षमामान^१ न मामार्यार्त्तिनाशन^१ ।

नशनार्दस्य नो येन नये नौरारिमाय^१ न ॥५३॥

नयमेति—नयमानक्षम पूज्यमानक्षम नयमाना क्षमा यस्यासौ नयमानक्षम. तस्य सम्बोधन हे नयमानक्षम । न विद्यते मान उद्धतिः परिमाण वा यस्यासावमान तस्य सम्बोधन हे अमान । न प्रतिषेधवचनम् मा अस्मद् इवन्तस्य रूपम् । आर्याणां साधूना अर्त्तिः पीडा ता नाशयतीत्यार्यार्त्तिनाशन कर्तारि युट् बहुलवचनात् । ततः हे आर्त्तिनाशन । नशनात् विनाशात् जातिजरामरणेभ्य इत्यर्थः । अस्य उत्सारय । असुक्षेपणे इत्यस्य धो लोडन्तस्य रूपम् । नो प्रतिषेधः । येन कारणेन नये पूजामह लभे संमाननेय विधि । न नो प्रतिषेधवचने अत्र सम्बन्धनीये । न नो नये किन्तु नये एव । द्वौ प्रतिषेधौ प्रकृतमर्थं गमयत. । न प्रतिषेधे । हे उरो महन् । अरिमाय अरिहिसक । अरीन् अन्तःशत्रून् भिनाति हन्तीति अरिमाय तत हे अरिमाय । पूर्वोक्तोपि न अत्र सम्बन्धनीय । हे न न अरिमाय । किमुक्त भवति हे नयमानक्षम अमान आर्यार्त्तिनाशन न न अरिमाय मा विनाशात् अस्य अपनय । येन न नो नये अह । येन पूजामह लभे इत्यर्थः ॥ ५३ ॥

हे भगवन् विमलनाथ ! आपकी क्षमा सर्वपूज्य है । आप अहंकाररहित हैं । सज्जनोंके दुखोंको दूर करनेवाले हैं ।

क्रोधादि अंतरंग शत्रुओको नाश करनेवाले है, पूज्य हैं । हे प्रभो ! जन्मजरामरणसे मेरी रक्षा कीजिये जिससे कि मैं भी उत्तम पूज्यस्थानको प्राप्त हो जाऊं ॥ ५३ ॥

इति विमलनाथस्तुति ।

—o—
गृहस्वेष्टपादचक्रश्लोकः ।

वर्ण^१भाया^२तिनन्धा^३व वन्द्या^४नन्त^५सदारव^६ ।

वरदा^१तिनतार्या^२व वर्या^३तान्तसभार्ण^४व ॥ ५४ ॥

वर्णेति—आत्मन इष्टपाद सोन्येषु पादेषु गुप्यते यत । वर्णेन शरीरप्रभया भाति शोभते इति वर्णम शरीरकान्त्युत्कट इत्यर्थं तस्य सम्बोधन हे वर्णम । आर्यं पूज्य ' अतिनन्द्य सुष्टुसमृद्ध । अव रक्ष । लोडन्तम्य रूप क्रियापदम् । वन्द्य देवासुरैरामिवन्द्य । हे अनन्त चतुर्दशतीर्थकर । सन् शोभत आरव. वाणी सर्वभाषात्मिका यस्यासौ सदारव तस्य सम्बोधन हे सदारव । वरद इष्टद कामदायक । अति शोभन नता प्रणता अतिगता. अतिनताश्च ते आर्याश्च अतिनतार्या तान् अवति रक्षतीति अतिगतार्याव तस्य सम्बोधनं हे अतिनतार्याव । वर्य प्रधान । सभा एव अर्णव समुद्रः सभार्णव अतान्तः अस्विभिन्नः । अक्षुभित सभार्णवः समवर्म्मितिसमुद्रः यस्यासौ अजान्तसभार्णव तस्य सम्बोधन हे अतान्तसभार्णव । किमुक्तं भवति हे अनन्त वर्णभादि विशेषणविशिष्ट अत्र पालय मार्यामिति सम्बन्ध । अन्याश्च पालय ॥५४॥

हे पूज्य ! अनन्तनाथ ! आपके शरीरकी शोभा अति न्यून नहीं है । आपका वैशव भी यदोत्तम है । सर्वभाषा-

स्वरूप आपकी बाणी भी अति प्रशसनीय है । आपका सम वसरणरूप समुद्र भी क्षोभरहित है । जो सज्जन आपको नमस्कार करते हैं आप उनका अवश्य रक्षा करते हैं । हे प्रभो आप इन्द्रादिक देवोंसे भी पृथ्वी है, कामदायक है, श्रेष्ठ है अतएव हे देव आप मेरी रक्षा कीजिये ॥ ५४ ॥

गूढद्वितीयतृतीयान्यन्तरपादद्वयक्षरमयश्लोक ।

नुन्नानृतान्नतानन्त नूतानीतिनुताननः ।

नतोनूनोन्नितान्तं ते नेतान्ते निनौति ना ॥ ५५ ॥

नुन्निति—द्वितीयतृतीयान्यन्तरपादागुप्यते नकारतकारयोरेवास्ति त्व नान्येषा यत् ।

नुन्न क्षित अनृत असत्य येनासौ नुन्नानृत तस्य सम्बोधन हे नुन्नानृत अनेकान्तवादिन् । उन्नत मत्त्वं । अनन्यसम्भूतैर्गुणैर्यदि भट्टारकस्य उन्नतत्वं न भवति कस्यान्यस्य भविष्यति । अनन्त अपरिमाण भट्टारकस्य नाम या । नूता स्तुता अनीतय सिद्धा यैरते नूतानीतय तैर्नुत स्तुत पूजित आनन मुख यस्य स्तोतु, असौ नतानीतिनुताननः स्तुतिकर्त्ता पुरुष । नत, प्रणत अनून अविकल, सम्पूर्णः । अनितान्त क्लेशरहित, क्लेशरहित यथा भवति क्रियाविशेषणमतत् । ते त्वा तुभ्यं वा । नेता नायकः इन्द्रादि । अतान्ते अतान्तनिमित्तम् । मोक्षनिमित्तमित्यर्थः । निनौति प्रणौति । ना पुरुष चक्रधरादिः । किमुक्त भवति । हे अनन्त नुन्नानृत उन्नत नेता निनौति नेता नायकेपि सन् । विरुद्धमेतत् । यदि नायकः कथमन्यस्य प्रणाम करोति अथ प्रणाम करोति कथं नायकः । त्वा पुन नौति नायकेपि मोक्षनिमित्तं ततस्त्वमेव नायकः ॥५५॥

हे देव अनन्तनाथ ! आप समस्त असत्यरूप एकान्तबाद

को छिपाकर सर्वथा सत्यस्वरूप अनेकान्तवादको प्रकाश करनेवाले हैं तथा सबसे अधिक उन्नत अर्थात् बड़े हैं । हे प्रभो ! सिद्धोंकी स्तुति करनेसे जिनके मुख पूज्य गिने जाते हैं और जो आपके चरणकमलामे सदा नमीभूत रहा करते हैं ऐसे इन्द्र चक्रवर्ती आदि सम्पूर्ण मुख्य मुख्य नायक पुरुष भी मांक्षकेलिये बिना किसी आपत्तिके आपको नमस्कार करते हैं । यद्यपि यह बात परस्पर विरुद्ध है जो नायक है वह अन्य किसीको क्यों प्रणाम करेगा और जो प्रणाम करेगा वह नायक कैसे हो सकेगा ? परन्तु हे भगवन् आपको सब नमस्कार करते हैं इसलिये आप ही नायक हो सकते हो अन्य कोई नहीं ॥ ५५ ॥

इति अनन्तनाथस्तुति ।

गूढद्वितीयचतुर्थान्यतरपादोऽर्द्धभ्रम ।

त्वमवाध'दमेनर्द्ध'मत'धर्मप्र'गोधन' ।

वाधस्वा'शर्मनागो'मे धर्म'शर्मतमप्रद' ॥५६॥

त्वमेति— त्वं युष्मदो रूपम् । न विद्यते वाधा यस्यासाववाधः तस्य सम्बोधन हे अवाध । दमेन उत्तमक्षमया ऋद्ध वृद्ध । मत पूजित । धर्मप्र उत्तम क्षमादिना आप्यायकपूरण । गोधन गौर्वणी धन यस्यासौ गोधन. तस्य सम्बोधन हे गोधन । वाधस्व विनाशय । अश दुःखम् । अनागः निर्दोष । मे मम । धर्म पञ्चदशतीर्थकर । शर्म सुखम् । सर्वाणि इमानि शर्माणि एतेषा मध्ये अतिशयेन इमानि शर्माणि शर्मतमानि वाग्नि प्रददाति य. सः शर्मतमप्रद. तस्य सम्बोधन हे धर्मतमप्रद ।

एतदुक्तं भवति— हे धर्म अवाध दमेनर्द्धं मत धर्मप्र यो धम अनागः
शर्मतमप्रद त्व मे अश बाधस्व ॥ ५६ ॥

हे धर्मनाथ भगवन् । आप बाधाराहित हो, उत्तम क्षमा
के होनेसे वृद्ध गिने जाते हो, सबके पूज्य हो, उत्तमक्षमादिक
दशप्रकारके धर्मको धारण करनेवाले हो, निर्दोष हो, मोक्ष
रूप अतिशय उत्तम सुखको देनेवाले और दिव्यध्वनिरूप
बाणीके स्वामी हो । हे प्रभो मेरा दुःख दूर कर दीजिये ॥५६॥

गतप्रत्यागतैकश्लोकः ।

नतपाल' महाराज' गीत्यानुत' मर्माक्षर' ।

रक्ष मर्मतनुत्यागी जराहा' मलपातन' ॥ ५७ ॥

नतेति—क्रमपाठे यान्यक्षराणि विपरीत पाठेषु तान्येव । नतान्
प्रणतान् पालयति रक्षतीति नतपाल तस्य सम्बोधन हे नतपाल । महा-
न्नो राजानो यस्य स महाराज 'ट सान्त' तस्य सम्बोधन महाराज ।
अथवा नतपाला महाराजा यस्यासौ नतपालमहाराज तस्य सम्बोधन
नतपालमहाराज । मम गीत्यानुत अस्मत्स्त्वनेन पूजित । अक्षर अनश्व
र । रक्ष पालय । मा अस्मद- इवन्तस्य रूपम् । अतनुत्यागी अनल्प-
दाता । जराहा वृद्धत्वहीन । उपलक्षणमेतत् जातिजराभरणहीन इत्यर्थः ।
मल पाप अज्ञान पातयति नाशयतीति मलपातन- कर्तारि युट् बहुलवच-
नात् । तस्य सम्बोधन हे मलपातन । एतदुक्तं भवति—हे धर्म नतपाल
महाराज गीत्यानुत मम अक्षर जराहा मलपातन रक्ष मा अतनुत्यागी
यतस्त्वम् ॥ ५७ ॥

हे प्रभो धर्मनाथ ! जो आपके प्रति नम्रीभूत होते हैं उनके आप रक्षक हैं, अनेक राजा महाराजा आपकी सेवा करते हैं । आप अविनाश्वर है, जन्ममरणजरारहित है, और अज्ञानरूपी पापको नाश करनेवाले है । हे प्रभो ! आप मेरे स्तोत्रोसे पूजित हुये हो और अनन्त विभूतिके देनेवाले हो इसलिये मेरी रक्षा कीजिये ॥ ५७ ॥

सुरजः ।

मानसादर्शसंक्रान्तं सेवे ते रूपमद्भुतम् ।
जिनस्योदयि सत्त्वान्तं स्तुवे चारूढमच्युतम् ॥ ५८ ॥

मानसेति—मन एव मानस चित्तमित्यर्थः मानसमेवादर्शः दर्पणः मानसादर्शं मानसादर्शं सक्रान्तं प्रतिबिम्बितं मानसादर्शसक्रान्तम् । सेवे भजामि । ते तव । रूपं शरीरकान्तिम् । अद्भुत आश्चर्यमूतम् । जिनस्य त्रैलोक्यनाथस्य । उदयि उदयान्वितम् । सत शोभनस्य भावः सत्त्व, सत्त्वस्यान्त अवसान परमकाष्ठा सत्त्वान्तम् । स्तुवे वन्दे । च समुच्चये । आरूढ अव्यारूढ, अच्युत अहीनं अक्षरम् । च समुच्चयार्थं । जिनस्य रूपं सेवेऽहं स्तुवे च किंविशिष्टं रूपं मानसादर्शसक्रान्तम् । पुनरपि किंविशिष्टं अद्भुत उदयि सत्त्वान्तमारूढ अच्युतमिति परमभाक्तिकस्य वचनम् ॥ ५८ ॥

हे देवाधिदेव ! त्रैलोक्यनाथ ! आपके शरीरकी कान्ति बड़ी ही आश्चर्यजनक है, शोभाकी तो पराकाष्ठा है विनाश रहित है (उसमें कोई किसी तरहकी कमी नहीं है) सदा उदयरूप तथा वृद्धिरूप है और मेरे चित्तरूपी दर्पणमें

प्रतिबिम्बित हो रही है । हे प्रभो ! मैं नानाप्रकारसे उसकी सेवा करता हूँ और स्तुति करता हूँ ॥ ५८ ॥

मुरजः ।

यतः कोपि गुणानुक्त्या नावाब्धीनपि पारयेत् ।
न तथापि क्षणाद्भक्त्या तवात्मानं तु पावयेत् ५९

यत इति— यत, यस्मात् । कोपि कश्चिदपि । गुणान् जिनस्या-
साधारणधर्मान् । उक्त्या वचनेन । नावापोतेन । अब्धीन् समुद्रान् । अपि
सभावने । पारयेत् प्लवताम् । न प्रतिपेवे । तथापि एवमपि । क्षणात्
अक्षिसकोचात् समयाद्वा । भक्त्या सेवया । तव ते । आत्मानं स्वम् । तु पुन ।
पावयेत् पवित्रीकुर्यात् । समुद्रायार्थं -यतो निश्चित चेता मम नात्राब्धीनपि
पारयेत् तप गुणाननन्तान् कश्चिदपि न पारयेत् यद्यपि तथापि क्षणात्
भक्त्या तवात्मानं तु पावयेत् । कुतएतत् स्तुतिमाहात्म्यात् ॥ ५९ ॥

हे धर्मनाथ भगवन् मेरे हृदयमे पूर्ण विश्वास है कि
यदि कोई चाहै तौ नावोकेद्वारा समुद्रके पार हो सकता है
परन्तु कोई भी पुरुष बचनोकेद्वारा आपके अनन्त गुणरूप
समुद्रको पार नहीं पा सकता । यह बात निश्चित है तथापि
हर कोई पुरुष आपकी भाक्तिकेद्वारा अपने आत्माको क्षणभर
मे पवित्र कर सकता है । हे प्रभो आपकी स्तुतिका महात्म्य
ही ऐसा है ॥ ५९ ॥

मुरजः ।

रुचं बिभर्ति ना धीरं नार्थातिस्पष्टवेदनः ।
वचस्ते भजनात्सारं यथार्थः स्पर्शवेदिनः ॥ ६० ॥

रुचिभिति—रुच दीप्ति तेजः । विभर्ति धरते । ना पुरुषः । धीर गभीर सावष्टम्भ यथा भवति क्रियाविशेषणमेतत् । हे नमश् स्वामिन् । अतिस्पष्टवेदन, अतिस्पष्ट विशद वेदन विज्ञान यस्यासावतिस्पष्टवेदन । वच, वचनम् । ते तव । भजनात् सेवनात् । सार परमतत्त्वभूतम् । यथा इवार्ये । अयो लोहम् । स्पशन्वेदिन । सुवर्णभावकारिणः स्पर्शपाषाणस्य भजनात् सेवनात् । अस्य समुदायार्थं कथ्यते— हे नमश् ना रुच विभर्ति ते भजनात् वचश्च सार धीर यथाभवति किं विशिष्टः सन्ना अतिस्पष्टवेदन । कथं ? दृष्टान्त प्रदर्शयति यथा अथ स्पशन्वेदिन ॥ ६० ॥

हे स्वामिन् जैसे पारस नामक पाषाणके स्पर्श करनेमात्र से लोहा सुवर्ण हो जाता है और तेजको धारण करने लगता है उसीप्रकार आपकी सेवा करनेसे यह पुरुष भी अतिशय प्रत्यक्षरूप केवलज्ञानको प्राप्त करता हुआ परम तेजस्वी हो जाता है । और इसके बचन भी ससारमे सारभूत अर्थात् परम उत्कृष्ट और अतिशय गभीर हो जाते हैं ॥ ६० ॥

गुरजः ।

प्राप्य सर्वार्थसिद्धिं गां कल्याणेतः स्ववानतः ।
अप्यपूर्वार्थसिद्ध्येर्गां कल्याणकृत भवान् युतः ॥६१॥

प्राप्येति— प्राप्य कृत्वा । सर्वार्थसिद्धिं विश्वकार्यनिष्पत्तिम् । गा पूर्णवाम् । कल्याणेत कल्याणानि स्वर्गावतरणादीनि इत प्राप्त. कल्याणेत । स्ववान् आत्मवान् । अतः अस्मात् । अपि । अपूर्वार्थस्व केवलज्ञानदिचतुष्टयस्य सिद्धिः प्राप्तिः अपूर्वार्थसिद्धिः तथा अपूर्वार्थसिद्ध्या

केवलज्ञानादिप्राप्त्वा । इयां ईहा चेष्टां विहरणम् । हे कल्य समर्थ । अकृत कृतवान् । भवान् भट्टारकः । युतः युक्तः । समुदायार्थः—भवान् कल्याणेत. सन् पुनरपि आत्मवान् सन् प्राप्य सर्वार्थसिद्धिं गा अस्माद्पूर्वं अपूर्वार्थसिद्ध्या युतोपि हे कल्य त्व तथापि चेष्टा विहरण अकृत अतः सत्यमेतत् “ परार्था हि सता चेष्टा ” ॥ ६१ ॥

हे समर्थ । आप गर्भजन्मादि पंच कल्याणकको प्राप्त हुये हो । आपने अपने शुद्धस्वरूप आत्माकी प्राप्ति की है । तथा इस पृथिवीकी ही सर्वार्थसिद्धि अर्थात् सम्पूर्ण कार्योंको सिद्ध करनेवाली बनादिया है । आप केवलज्ञानादि महा आदिके धारक हैं तथापि भव्यजीवोंके कल्याणार्थ विहार करते हो । अतएव यह वाक्य ठीक है कि ‘ परार्था हि सता चेष्टा ’ अर्थात् सज्जनोके सम्पूर्ण कार्य दूसरोकेलिये ही होते हैं ॥ ६१ ॥

पुरजः ।

भवत्येव धरा मान्या सूद्यातीति न विस्मये ।
देवदेव' पुरा धन्या प्रोद्यास्यति भुवि श्रिये ॥६२॥

भवतीति—भवति भट्टारके त्वयि । एव अवधारणम् । धरा पृथिवी मान्या पूज्या । सूद्याति उद्गच्छति प्रभवति । इति यस्मात् । न विस्मयेह न ममाश्चर्यम् । हे देवदेव देवाना देव देवदेव तस्य सम्बोधन हे देवदेव परमेश्वर । पुरा पूर्वमेव । धन्या पुण्या । प्रोद्यास्यति प्रोद्गमिष्यति प्रविष्यति । भुवि अस्मिन् लोके । श्रिये श्रीनिमित्तम् । समुदायेनार्थ कथ्यते—हे देवदेव सूद्याति भवति भगवति धरा मान्या भवतीति न विस्मयेहम् । अतः प्रोद्यास्यति भगवति पुरैव धन्या भुवि श्रीनिमित्तम् ॥ ६२ ॥

हे देवाधिदेव ! आपके जन्म लेनेसे ही यह पृथिवी पूज्य गिनी जाती है इसमें मुझे कुछ आश्चर्य नहीं होता है । क्योंकि आपके जन्म लेनेसे पन्द्रह महीने पहले ही प्रतिदिन रत्नोकी वर्षा होनेसे इस लोकमें यह पृथिवी धन्य गिनी जाती है । फिर भला जन्म लेनेसे क्यों न पूज्य मानी जायगी ॥ ६२ ॥

गुरजः ।

एतच्चित्रं पुरो धीर' स्नपितो मन्दरे शरैः ।

जातमात्रः स्थिरोदार' क्वापि त्वर्ममरेश्वरैः ॥६३॥

एतदिति—एतत् प्रत्यक्षवचनम् । नित्र आश्चर्यम् । पुर पूर्वस्मिन् काले । धीर ग शीर । स्नपित अभिषेकित । मन्दर मेरुमस्तके । शरैः पानीयै । जातमात्र उत्पत्तिक्षणे । स्थिर सावष्टम् । उदार दानशील महान् । क्वापि एकस्मिन्नपि काले । त्व युष्मदो रूपम् । अमरेश्वरैः देवदेवेन्द्रैः । समुदागार्थ—हे धीर मन्दरे शरैः त्व स्नपित जातमात्रः सन् हे स्थिरोदार अमरेश्वरैः पुरः क्वापि । चित्रमेतत्, कथं चित्रम् ? बालस्य अस्माभिर्मन्दरे क्वापि न दृष्टं यत् तत् आश्चर्यम् । अथवा एव चित्रमेतत् भट्टारके तीर्थे सर्वेपि प्राणिनः स्नान्ति । कथं पुरः देवैर्मन्दरे स्नपितश्चोद्यमेतत् । अथवा यो भवादृश शरैः स कथं स्नाति तथापि भवान् देवैः शरैः पानीयैः स्नपितं चित्रमेतत् ॥ ६३ ॥

हे धीर ! उदार ! स्थिर ! आपके उत्पन्न होते ही समस्त देवों और इन्द्रोने सुदर्शनमेरुके ऊपर क्षीरोदाधि समुद्रके जलसे आपका अभिषेक किया यह बड़ा आश्चर्य है । हे प्रभो ! ऐसा आश्चर्य पहले कभी देखनेमें नहीं आया । बालक उत्पन्न होते ही सुदर्शन मेरु पर चढ़जाय, यह बात पहले

कभी देखनेमें नहीं आई इसलिये आश्चर्यजनक है । अथवा सम्पूर्ण ससारी प्राणी आपके चरणकमलोके सन्निकट आकर आपके चरणकमलोके प्रभारूप तीर्थमें स्नान करते हैं परन्तु यहा देवोंद्वारा आप ही स्नान कराये गये । यह भी बड़ा आश्चर्य है । अथवा आप ऐसे महा पुरुष, भला जलसे कैसे स्नान कर सकते हैं परन्तु देवोंने जलसे ही आपका स्नान कराया यह भी बड़ा आश्चर्य है ॥ ६३ ॥

अनन्तरपादमुरज ।

तिरीटघटनिष्ठ्यूतं हारीन्द्रौघविनिर्मितम् ।

पदे स्नातः स्म गोक्षीरं तदोडितं भगोश्चिरम् । ६४ ।

तिरीटेति—तिरीटानि मुकुटानि तान्येव घटा कुम्भा तिरिटघटा तैर्निष्ठ्यूत निर्गमितं तिरिटघटनिष्ठ्यूतम् । देवेन्द्रचक्रधरादिमुकुट घटनिर्गतम् । हारि शोभनम् । इन्द्रौघविनिर्मितं देवेन्द्रसमितिर्विचितम् । इन्द्राणामोघ इन्द्रौघ तेन विनिर्मितं कृत इन्द्रौघविनिर्मितम् । पदे पादौ । स्नात स्म स्नातवन्तौ । गोक्षीरं रश्मिपयः । अथवा पदे पदनिमित्तं स्नातः स्म स्नातवन्तौ गोक्षीरम् । तदा स्नानानन्तरं सुरेन्द्रैः प्रणामकाले । ईडितं पूजितं । भगो भगवन् । चिर अत्यर्थं सुष्ठुइत्यर्थं । किमुक्तं भवति—हे भगवन् ईडितं स्नानकाले ते पदे गोक्षीरं स्नातं स्म । किं विशिष्टं गोक्षीरं तिरिटघटनिष्ठ्यूतं हारीन्द्रौघविनिर्मितम् ॥ ६४ ॥

हे भगवन् ! हे पूज्य ! जब आपका अभिषेक हो चुका और सब लोगोंने आपके चरणकमलोंको प्रणाम किया उस समय इन्द्र चक्रवर्ती आदि उत्तम पुरुषोंके मुकुटरूपी घटसे

जो मनोहर किरणरूपी जल निकला था, हे प्रभो आपके चरणकमलोंने उसी जलसे स्नान किया । अर्थात् स्नान पहलें पंरोंसे प्रारम्भ किया जाता है परन्तु आपके चरणकमलों का स्नान आपके स्नान कर चुकने पर हुआ और वह भी विचित्र जलसे । यह बड़ा आश्चर्य है ॥ ६४ ॥

मुरज. ।

कुत एतो नु सन् वर्णो मेरोस्तेपि च संगतेः ।

उत क्रीतोथ संकीर्णो गुरोरपि तु संमतेः ॥ ६५ ॥

कुतइति—कुत कस्मात् । एत आगत । नु वितर्के । सन् शोभनः । वर्ण रूप दीप्तिस्तेजः । मेरो मन्दरस्य । ते तव, अपि च कि ननु इत्यर्थः । सगते सङ्गमात् मेलापकात् । उत वितर्के । क्रीत द्रव्येण गृहीतः । अथ अहोस्वित् । संकीर्णः वर्णसकरः । गुरो भर्तु । अपि तु उताहो । सम्मते आज्ञाया । किमुक्त भवति-मेरोर्योय सन् वर्णः स कुत आगतः कि ते सगते उत क्रीतः अथ संकीर्णः । अपि तु गुरो समतेः । ननु निश्चितोस्माभिस्तवसमते ॥ ६५ ॥

हे प्रभो ! हम लोगोंको अबतक संदेह था कि सुमेरु पर्वतका ऐसा सुन्दर रूप कहाँसे आया ? क्या आपने वहाँ स्नान किया इसीसे उसका सुन्दर रूप हो गया ? अथवा प्रचुर द्रव्य देकर ऐसा सुन्दर रूप खरीदा गया ? अथवा किसी सुन्दर वस्तुका रूप लाकर इसमें मिला दिया गया ? परन्तु हे भगवन् ! अब हमें निश्चय होगया कि मेरुका यह सुन्दररूप और कहींसे नहीं आया केवल आपकी आज्ञा मात्रसे हो गया है ॥ ६५ ॥

अनन्तरपादसुरज ।

हृदि येन धृतोर्सीर्निः स दिव्यो न कुतो जनः ।
त्वयारूढो यतो मेरुः श्रिया रूढो मतो गुरुः ॥६६॥

हृदीति—हृदि हृदये । येन जनेन । धृतो विधृत । असि भवसि ।
इनः स्वामी इति कृत्वा । सः पूर्वोक्तः प्रतिपादक. । दिव्यः पुण्य-
वान् कृतार्थ इत्यर्थ. । न कुत. न कस्मात् । जनः मव्यलोकः ।
त्वया भट्टारकेण । आरूढः अधिष्ठित. । यतो यस्मात् । मेरु. गिरिराज.
श्रिया लक्ष्म्या । रूढः प्रख्यातः श्रीमान् जात. । मतः ज्ञातः । गुरुः
महान् । एव सम्बन्धः कर्त्तव्यः—हे भट्टारक त्व येन जनेन हृदि धृतो
भवसि इन इति कृत्वा स जनः कुतो न दिव्यः किन्तु दिव्य एव ।
यतो मेरुरपि त्वयारूढः सन् श्रिया रूढः मतः गुरुश्च मतः ॥६६॥

हे भगवन् ! जो भव्यजीव आपको स्वामी मानकर अपने
हृदयमें धारण करता है वह अवश्य ही पुण्यवान् हो जाता
है । क्योंकि सुमेरुपर्वत केवल आपके चरणकमलोंके स्पर्श
करनेमात्रसे ही श्रीमान् और महान् होगया ॥ ६६ ॥

इति धर्मनाथस्तुति.

सुरज ।

चक्रपाणेर्दिशामूढा भवतो गुणमन्दरम् ।
के क्रमेणेदृशा रूढाः स्तुवन्तो गुरुर्मक्षरम् ॥६७॥

चक्रेति—चक्रपाणेः चक्रवर्तिनः पूर्वेराज्यावस्थाविशेषणमेतत् ।
दिशामूढा दिग्मूढा अक्लितादिशः । भवत. भट्टारकस्य । गुणमन्दर

गुणपर्वतम् । के किमो रूपम् । क्रमेण न्यायेन परिपाठ्या । ईदृशा ईदृग्भू
तेन । रूढा, प्रख्याता । स्तुवन्तो वन्द्यमानाः । गुहं महान्तम् । अक्षरं
अनक्षरम् । किमुक्तं भवति—चक्रपाणेर्भवतः गुणमन्दर ईदृशा क्रमेण
मुरजबन्धैश्चक्रवृत्तैः स्तुवन्त रूढाः के नाम दिशामूढाः अपि तु न
भवन्त्येव । किं विशिष्टं गुणमन्दरं गुहं अक्षरम् ॥ ६७ ॥

हे प्रभो ! आप चक्रवर्ती हैं । जो पुरुष मेरे सदृश मुरजबध
चक्रवृत्त आदि चित्रवद्ध स्तोत्रोसे आपके अविनश्चर और
महान् गुणरूपी मेरुपर्वतकी स्तुति करते हैं वे प्रसिद्धपुरुष
क्या कभी दिशाभूल हो सकते हैं । अर्थात् कभी नहीं ।
अभिप्राय यह है कि जो प्रतिदिन मेरुपर्वतको देखता है उसे
कभी दिग्भ्रम नहीं होसकता । क्योंकि यह बात सब कोई
जानते हैं कि मेरुपर्वत सबओरसे उत्तरदिशामे ही रहना
है । इसीप्रकार जो पुरुष भगवानके गुण स्मरण करते हैं वे
कभी अज्ञानी नहीं रह सकते । वे केवलज्ञान पाकर अवश्य ही
मुक्त होते हैं ॥ ६७ ॥

मुरज ।

त्रिलोकीर्मन्वशास्संगं हित्वा गामपि दीक्षितः ।
त्वं लोभमर्ष्यशान्त्यंगं जित्वा श्रीमद्विदीक्षितः ॥ ६८ ॥

त्रिलोकीति—त्रिलोकी त्रयाणा लोकाना समाहार त्रिलोकी “ रादि
तिडीविधिः ” ता त्रिलोकीम् । अन्वशा, अनुशास्तिस्म अनुशासितवान् ।
संगं परिग्रहम् । हित्वा त्यक्त्वा । गामपि पृथिवीमपि । दीक्षितः प्रव्रजितः ।
त्वं युष्मदोरूपम् । लोभमपि सङ्गतचित्तमपि तृष्णामपि । अशान्त्यङ्गं अनु
पशमनिमित्तम् । शान्तेः अङ्ग कारण शान्त्यङ्गं न शान्त्यङ्गं अशान्त्य

ङ्गम् । जित्वा विजित्य । श्रीमद्विदीशितः लक्ष्मीमद्ज्ञानीश्वरः । विदा
मीशितः विदीशित. श्रीमाश्वासौ विदीशितश्च श्रीमद्विदीशितः । कि-
मुक्त भवति—हे शान्तिभट्टारक त्व सर्गं हित्वा गामपि दीक्षितः सन्
त्रिलोकीमन्वशा लोभमपि अशान्त्यग जित्वा श्रीमद्विदीशितः सन् ॥६८॥

हे प्रभो ! शान्तिनाथ ! आप सम्पूर्ण परिग्रह और समस्त
पृथिवीको छोड़कर दीक्षित होगये तथापि आपका शासन
(आज्ञा वा मत) तीनों लोकोंमें प्रचलित है । हे भगवन् !
आपने तृष्णा भी छोड़दी और अशान्ति अर्थात् क्लेश देनेके
साधनभूत मोहनीय आदि कर्मोंको भी जीत लिया तथापि
आप लक्ष्मीवान् और ज्ञानियोके ईश्वर ही गिने जाते हो यह
बडा आश्चर्य है ॥ ६८ ॥

मुरजः ।

केवलाङ्गसमाश्लेषबलाढ्य^१ महिमाधरम् ।

तव चांगं क्षमाभूषलीलाधाम शमाधरम् ॥ ६९ ॥

केवलेति—केवल केवलज्ञानम् । अङ्ग शरीरम् । केवलमेव अङ्ग
केवलाङ्ग केवलाङ्गेन समाश्लेष सम्बन्ध आलिङ्गन केवलाङ्गसमाश्लेष-
तस्य तेन तदेव वा बल सामर्थ्य केवलाङ्गसमाश्लेषबल तेन आढ्य-
परिपूर्ण केवलाङ्गसमाश्लेषबलाढ्यः तस्य सम्बोधन हे केवलाङ्गसमाश्लेष
बलाढ्य । अथवा केवलाङ्गसमाश्लेषबलाढ्या महिमा केवलाङ्गसमाश्लेषब
लाढ्यमहिमा ता धरतीति अगस्त्यैव विशेषणम् । महिमा माहात्म्य महिमा
धरतीति महिमाधर माहात्म्यावस्थानम् । तव ते । च अवधारणैर्धे
दुष्टव्यः । अङ्ग शरीरम् । क्षमैव भूषा यस्य तत् क्षमाभूषम् । लीलाना^७
कमनीयाना धाम अवस्थान लीलाधाम । क्षमाभूष च तत् लीलाधाम

च तत् क्षमाभूषलीलाधाम । शमस्य उपशमस्य आधर, गौरव यस्मिन्
तत् शमाधरम् । अङ्गमिति सम्बन्धः । समुच्चयार्थः—हे शान्तिभट्टारक
केवलाङ्गसमाश्लेषबलाढ्य महिमाधर तव चाङ्गं किं विशिष्टं क्षमाभूष-
लीलाधाम शमाधरम् । किमुक्त भवति—तवैवाङ्गमीदृग्भूत नान्यस्य । अत-
स्त्वमेव परमात्मा इत्युक्त भवति ॥ ६९ ॥

हे देव । आपका यह दिव्य शरीर केवलज्ञानसे सुशोभित
है । अनन्त बलसे विभूषित है । बड़ी महिमाको धारण करने
वाला है । सुन्दरताका स्थान है । उत्तमक्षमा ही इसका अल-
कार है और शान्तरूपता ही इसका गौरव है । हे भगवन् !
ऐसा शरीर केवल आपका ही है अन्य किसीका नहीं हो सकता ।
अतएव हे देव ! आप ही परमात्मा हो सकते हैं ॥ ६९ ॥

मुरजः ।

त्रयोलोकाः स्थिताः स्वैरं योजनेधिष्ठिते त्वया ।
भूयोऽन्तिकाः श्रितास्तेरं राजन्तेधिपते श्रिया ॥७०॥

त्रय इति—त्रयोलोकाः भवनवासिव्यन्तरज्योतिष्ककल्पवासिमनुष्य-
तिर्थश्च । स्थिताः स्वैरं स्वेच्छया । योजने सग्व्युतियोजनचतुष्टये । अधि-
ष्ठिते अध्यासिते । त्वया युष्मदो भान्तस्य रूपम् । भूयः बाहुल्येन पुनरपि
वा । अन्तिकाः समीपस्थाः । श्रिताः आश्रिताः । ते तव । अर अत्य-
र्थम् । राजन्ते शोभन्ते । अधिपते परमात्मन् । श्रिया लम्बा । समुच्च-
यार्थः—हे भट्टारक त्वया अधिष्ठिते योजनमात्रे त्रयोलोकाः स्वैरं स्थिताः
भूयोऽन्तिकाः श्रिताः सन्तः ते अधिपते श्रिया अर राजन्ते ॥ ७० ॥

हे भगवन् ! शान्तिनाथ ! जिस समवसरण मे आप
धिराजमान होते हैं उसकी लम्बाई चौड़ाई केवल साढ़े चार योजन

है परन्तु उतने ही स्थानमें भवनवासी, व्यंतर, ज्योतिष्क, कल्पवासी मनुष्य, तिर्यच आदि तीनोंलोकोंके जीव स्वच्छंदता पूर्वक बैठ सकते हैं । और जो जीव आपके समीप आकर आपका आश्रय लेते हैं वे अवश्य ही आपकी ऐसी उत्कृष्ट लक्ष्मीसे सुशोभित होते हैं । अर्थात् यह आपका अपरिमित माहात्म्य है कि आपके सादेचार योजनके ही समवसरणमें तीनों लोकोंके जीव आश्रय पा लेते हैं । और जो जीव आपके समवसरणका आश्रय लेते हैं वे अवश्य ही आपके सदृश पूज्य हो जाते हैं ॥ ७० ॥

मुरज ।

परान् पातुस्तर्वाधीशो बुधदेव^१ भियोषिताः ।

दूराद्हातुमिर्वानीशो निधयो^२वश्या^३उज्झिताः ॥७१॥

परेति—परान् पातु अन्यान् रक्षकस्य । तव ते । अधीशः स्वामिनः । बुधाना पण्डिताना देवः परमात्मा बुधदेवः तस्य सम्बोधनं हे बुधदेव सत्यपरमात्मन् । भिया भयेन । उषिताः स्थिताः ' वस् निवासे इत्यस्य घोः क्तान्तस्य कृतजित्वस्य रूपम् ' । दूरात् दूरेण हातुमिव त्यक्तुमिव । अनीशः असमर्थाः निधयः निधानानि । अवशयोज्झिताः अनादरेण त्यक्ता । अस्य एवं सम्बन्धः कर्त्तव्यः—हे देवदेव परान् पातु, तवाधीश त्वया निधयोऽवशया उज्झिताः भिया दूरेण उषिताः त्वा हातुमिव अनीशाः ॥ ७१ ॥

हे भगवन् ! आप पंडितोंके भी देव अर्थात् परमात्मा हैं भव्य जीवोंके रक्षक और सबके स्वामी हैं । हे प्रभो ! आपने नौ निधि और चौदह रत्न बड़े तिरस्कारसे अर्थात् तुच्छ

समझ कर छोड़ दिये । और जो क्रोधादिक अतरंगशत्रु स्वयं असमर्थ थे वे मानो आपको छोड़नेकेलिये ही डर कर दूर जा खड़े हुये । अर्थात् क्रोधादिक अंतरंग परिग्रह तो स्वयं भाग गये और निधिरत्न आदि बहिरंग परिग्रह आपने छोड़ दिये । अतएव हे प्रभो ! निष्परिग्रह परमात्मा आप ही हो ॥ ७१ ॥

पादादियमकश्लोकः ।

समस्तपतिभावस्ते समस्तपति तद्विषः ।

संगतोहीनभावेन संगतो हि न भास्वतः ॥७२॥

समस्तेति—समस्तपतीति प्रथमपादे यद्वाक्य तद्वितीयपादेपि / पुनरुच्चरित । संगतोहीनमेति तृतीयपादे यद्वाक्य तच्चतुर्थपादेपि पुनरु-
/ च्छरितम् यतः ततः पादादियमक ।

समस्ताना निरवशेषाणा पतिभाव स्वामित्व समस्तपतिभाव विश्वपतित्वम् । ते तव । सम समान । तर्पति सन्तापयति । तद्विष तस्य समस्तपतिभावस्य विषः शत्रवः तद्विषः तान् तद्विष तच्छत्रून् । हे संगतोहीन परिग्रहच्युत । भावेन स्वरूपेण । संगतः सन्निष्ठ । हि स्फुटम् । न प्रतिषेधे । भास्वत दिनकरस्य । समुदायस्यार्थः— हे संगतोहीन समस्तपतिभावस्ते समोपि तथापि तपति तद्विष यस्मात् ततः भास्वतो भावेन न संगतो हि स्फुटम् ॥ ७२ ॥

हे भगवन् यद्यपि आप भी समस्त पति अर्थात् संपूर्ण जगतके स्वामी हैं और सूर्य भी समस्तपति अर्थात् ससारको प्रकाश करनेवाला स्वामी है । अथवा सूर्य समस्तपति अर्थात् संसारको समानरीतिसे सतप्त करता है । किन्तु हे भगवन् ! वह आपकी समानता कदापि नहीं कर सकता । क्योंकि आपने

रागद्वेष अथवा अपने कर्मरूप शत्रुओंको सर्वथा नष्ट करदिया और सूर्य अपने अधकारादि शत्रुओंको नष्ट कदापि नहीं करसकता क्योंकि अग्निमें अथवा गुफा आदिमें अधकारका उदय रहता ही है । इसलिये हे परिग्रहरहित भगवन् । सूर्यके साथ आपके स्वरूपकी समानता करना सर्वथा असंगत है ॥ ७२ ॥

सुरज ।

नयसत्त्वर्त्तवः सर्वे गर्व्यन्ये चाप्यसंगताः ।

श्रियस्ते त्वयुवन् सर्वे दिव्यर्ध्या चार्चिसंभृताः॥७३॥

नयेति—नया. नैगमादय. । सत्त्वा अहिनकुलादय. । ऋतवः प्रावृट् प्रभृतय । नयाश्च सत्त्वाश्च ऋतवश्च नयसत्त्वर्त्तव एते सर्वे परस्पर विरुद्धा । सर्वे समस्ता । गवि पृथिव्याम् । न केवलमेते किन्तु अन्ये चापि ये विरुद्धा. । असंगता परस्परवैरिण. । श्रिय. माहात्म्यात् । ते तव । तु अत्यर्थे । अयुवन् सगच्छन्तेस्म । यु मिश्रणे इत्यस्य धो. लड- । न्तस्य रूपम् । सर्वे विश्वे । दिव्यर्ध्या च दिवि स्वर्गे भवा दिव्या, दिव्या चासौ ऋद्धिश्च दिव्यर्द्धि. तथा दिव्यर्ध्या देवकृतव्यापारेणेत्यर्थ. । अवसभृता निष्पादिताः कृता इत्यर्थ । किमुक्त भवति—हे शान्तिनाथ ते श्रिय तव माहात्म्यात् गवि पृथिव्या नयसत्त्वर्त्तवः सर्वे अन्ये चाप्यसंगता एते सर्वे अत्यर्थ अयुवन् सगतीभूता केचन पुनर्दिव्यर्ध्या च अवसभृता संगतीकृता एतदेव तव माहात्म्यम् नान्यस्य ॥ ७३ ॥

हे प्रभो । नैगम सग्रह आदिक नय, अहि नकुल कुत्ता बिल्ली आदि प्राणी और बसन्त ग्रीष्म आदि ऋतुये सब परस्पर विरुद्ध हैं, एक दूसरेके विरोधी है परन्तु हे प्रभो । आपके माहात्म्यसे ये सब परस्परविरोधी पदार्थ एक साथ होकर इम

पृथिवी पर विचरते हैं इतना ही नहीं किन्तु इस संसारमे जो जो परस्पर विरुद्ध पदार्थ हैं वे सब केवल आपके ही माहात्म्य से इकट्ठे होकर विचरते हैं और इनमेंसे कितने ही जीव भाणिमा महिमा आदि दिव्य ऋद्धियोसे विभूषित अर्थात् देव इन्द्र आदि हो जाते हैं । हे देव ! यह केवल आपका ही माहात्म्य है अन्य किसीका ऐसा माहात्म्य नहीं हो सकता ॥ ७३ ॥

सुरजः ।

तावदास्व त्वमारूढो भूरिभूतिपरंपरः ।

केवलं स्वयमारूढो हरिर्भाति निरम्बरः ॥ ७४ ॥

तावदिति—तावत् तद वत्त्वं तस्य कृतात्वस्य रूपम् । आस्व तिष्ठ । आस उपवेशने इत्यस्य धोलोडन्तस्य प्रयोगः । तावदास्वेति किमुक्त भवति तिष्ठ तावत् । त्व युष्मदो रूपम् । आरूढः प्रख्यातः । भूरिभूति-परपरः भूरयश्च ता भूतयश्च भूरिभूतयः तासा परपरा यस्यासौ भूरिभूति-परपरः बहुविभूतिनिवास इत्यर्थः । केवलं किन्तु इत्यर्थः । स्वयमारूढ स्वेनाध्यासितः । हरिः सिंह । भाति शोभते । निरम्बरः वस्त्ररहितः । किमुक्त भवति- हे भट्टारक त्व तावदास्व भूरिभूतिपरपरः निरम्बर इति कृत्वा यस्त्वारूढः ख्यातः सः किन्तु त्वयारूढः हरिरपि भाति त्व पुन शोभसे किमत्र चित्रम् ॥ ७४ ॥

हे प्रभो ! यद्यपि आप अंतरंग बाहिरंग आदि अनेक विभू-तियोसे विभूषित हो तथापि निरम्बर अर्थात् वस्त्ररहित कहलाते हो । इसलिये आपको सुशोभित कहना अनुचित जान पड़ता है । किन्तु यह बात सबर्था निश्चित है कि जिस सिंहासनपर आप विराजमान होते हो वह सिंहासन अतिशय सुशोभित हो

जाता है । अभिप्राय यह है कि जब केवल आपके विराजमान होनेसे ही सिंहासन परम सुशोभित हो जाता है तब आप सुशोभित होते हो इसमें आश्चर्य ही क्या है ॥ ७४ ॥

मुरजः ।

नागसे त इनाजेय^१ कामोद्यन्महिमार्दिने ।

जगत्त्रितयनाथाय नमो जन्मप्रमाथिने ॥ ७५ ॥

नागेति—नागसे^१ अविद्यमानापराधाय । नञ् प्रतिरूपकोयमन्यो नकारस्ततो नञो नित्यमनादेशो न भवति । ते तुभ्यम् । इन स्वामिन् । अजेय अजय्य । उद्यती चासौ महिमा च उद्यन्महिमा कामग्य स्मरस्य उद्यन्महिमा तामर्हयति हिंसयतीत्येवंशील कामोद्यन्महिमार्दी तस्मै कामोद्यन्महिमार्दिने रागोद्रेकमाहात्म्यहिंसिने । जगत्त्रितयनाथाय जगता त्रितय जगत्त्रितय जगत्त्रितयस्य नाथः स्वामी जगत्त्रितयनाथः तस्मै जगत्त्रितयनाथाय त्रिभुवनाधिपतये । नमः शि संज्ञकोयं शब्दः पूजावचनः । जन्मप्रमाथिने जन्म ससार. तत् प्रमथ्नाति विनाशयतीति जन्मप्रमाथी तस्मै जन्मप्रमाथिने जन्मविनाशिने । समुदायार्थः— हे शान्तिनाथ इन अजेय ते तुभ्य नम । कथंभूताय तुभ्य नागसे कामोद्यन्महिमार्दिने जगत्त्रितयनाथाय जन्मप्रमाथिने ॥ ७५ ॥

हे स्वामिन् ! हे अजेय ! आप निष्पाप हैं, संसारमें चारों ओर फैली हुई कामदेवकी महिमाको नाश करनेवाले हैं, तीनो लोकोके स्वामी हैं और जन्ममरणरूप संसारको नाश करनेवाले हैं । हे देव इन उपर्युक्त गुणोंके धारक शान्तिनाथ भगवान ! मैं आपकेलिये बार २ नमस्कार करता हूँ ॥ ७५ ॥

१ आग पाप न विद्यते आग यस्यासौ नागा. तस्मै नागसे ।

पुरजः । श्लोकद्वितयम् ।

रोगपातविनाशाय तमोनुन्महिमायिने ।

योगख्यातजनार्चाय श्रमोच्छिन्मंदिमासिने ॥७६॥

रोगेति—श्लोकद्वितयम् । अयमेव श्लोको द्विवारः पठनीयो द्वेषा व्याख्येयश्चेति कृत्वा श्लोकयमक इति भावः ।

रोगाः व्याधयः पाताः पातकानि कुत्सिताचरणानि, रोगाश्च पाताश्च रोगपाताः तान् विनाशयतीति रोगपातविनाश तस्मै रोगपातविनाशाय । बहुलवचनात् कर्त्तरि अङ् घञ् वा । तमः अज्ञानं तत् नुदतीति तमो-नुत् अज्ञानहन्तेत्यर्थः । महिमान् माहात्म्यं पूजा अयते गच्छत्येवंशील 'शीलार्थे णिन्' महिमायी । तमोनुच्चासौ महिमायी च तमोनुन्महिमायी तस्मै तमोनुन्महिमायिने । योगेन ध्यानेन शुभानुष्ठानेन ख्याता प्रख्याता योगख्याताः यागख्याताश्च ते जनाश्च योगख्यातजना योगख्यातजनाना अर्चा पूजा सत्कार यस्यासौ योगख्यातजनार्चः गणधगादिपूज्य इत्यर्थः । अथवा योगख्यातजनैरर्च्यः इति योगख्यातजनार्चः तस्मै योगख्यातज-नार्चाय । श्रमः स्वेदः त उच्छिनत्ति विदारयतीति श्रमोच्छितः मन्दिमा मृदुत्व सर्वदयास्वरूप तस्मिन् आस्ते इति मन्दिमासी । श्रमोच्छिच्चासौ मन्दिमामी च श्रमोच्छिन्मन्दिमासी तस्मै श्रमोच्छिन्मन्दिमासिने । इन ते नमः इत्येतदनुवर्त्तते । तेः एवमभिसम्बन्धः कर्त्तव्य -हे शान्तिभट्टारक इन स्वामिन् ते तुभ्य नमोस्तु किं विशिष्टाय तुभ्य रोगपातविनाशाय पुन-रपि किं विशिष्टाय तमोनुन्महिमायिने पुनः योगख्यातजनार्चाय श्रमोच्छि-न्मन्दिमासिने ॥ ७६ ॥

हे स्वामिन् शान्तिनाथ ! आप अनेक रोगोंके नाश करने वाले हैं । अनेक पापोंके दूर करनेवाले और अज्ञानरूपी अधकार

को विनाश करनेवाले हैं । आपकी महिमा जगत्पूज्य है । योगियोंमें प्रसिद्ध ऐसे गणधरादि देव भी आपकी पूजा करते हैं । प्राणीमात्रपर दया दिखलाना आपका स्वभाव है । स्वेद खेद निद्रा आदि अठारह दोषोंसे आप रहित हैं । हे प्रभो ! ऐसे आपके लिये मैं बार २ नमस्कार करता हूँ ॥ ७६ ॥

सुरज ।

रोगपातविनाशाय तमोनुन्महिमायिने ।

योगख्यातजनार्चायः श्रमोच्छिन्मन्दिमासिने ७७

रोगपति—रोग भङ्ग. परिभव त पातयति घातयतीति 'कर्म-
ण्यण्' रोगपातः । वि विनष्ट ध्वस्त नाश. ससारपर्यायो यस्य देवविशे-
षस्यासौ विनाशः । रोगपातश्चासौ विनाशश्च रोगपातविनाश. तस्मै
रोगपातविनाशाय । तम तिमिर अलोकाकाश वा, कुत — 'अपोहः
शब्दलिङ्गाभ्या यत्' तम शब्देन किमुच्यते आलोकाभाव कस्मिन्
अत आह अलोकाकाशे, ततस्तम शब्देन अलोकाकाशस्य ग्रहणम् ।
नुत् प्रेरण अथवा चतुर्गतिनिमित्त यत्कर्म तत् नुत् इत्युच्यते ताद-
र्थ्यात्ताच्छब्द भवति । महि. पृथिवीलोक. जीवादिद्रव्याणि इत्यर्थ
इकारान्तोपि महिशब्दो विद्यते । तमश्च नुच्च महिश्च तमोनुन्महय ता-
मिनाति परिच्छिनत्तीति तमोनुन्महिमायी तस्मै तमोनुन्महिमायिने । य
यद् वान्तस्य रूपम् । अग. पर्वत. ख्यात प्रख्यातः प्रधानः, अगश्वासौ
ख्यातश्च अगख्यात. मन्दर इत्यर्थ । जनाना इन्द्रादीना अर्चा पूजा
जनार्चा, अगख्याते जनार्चा अगख्यातजनार्चा, ता अयते गच्छतीति

१ महि सर्वतहा मही इति वैजयन्ती ।

अगरख्यातजनार्चायः । भ्रमः क्लेशः उच्छित् उच्छेद. विनाशः । मन्दिमा
जाड्य मूर्खत्वम्, भ्रमश्च उच्छिद्य मन्दिमा च भ्रमोच्छिन्मन्दिमानः तान्
अस्यति क्षिपतीति भ्रमोच्छिन्मन्दिमाक्षी तस्मै भ्रमोच्छिन्मन्दिमासिने ।
किमुक्तं भवति—अगरख्यातजनार्चायः यः स त्व हे शान्तिभङ्गारक
अतस्तुभ्य नमोस्तु । किं विशिष्टाय तुभ्य रोगपातविनाशाय तमोनुन्म-
हिमायिने भ्रमोच्छिन्मन्दिमासिने ॥ ७७ ॥

हे प्रभो शान्तिनाथ ! आप आत्माका पराभव करनेवाले
कर्मसमूहको घात करनेवाले हैं, संसारकी नर नारकादि पर्यायो
से रहित हैं, इस षट् द्रव्यात्मक पृथिवीलोक अर्थात् लोकाकाश
अलोकाकाश और चतुर्गतियोंके कारणभूत शुभाशुभ कर्मोंको
जाननेवाले अथवा प्रकाश करनेवाले हैं, तथा क्लेश, विनाश,
मूर्खता आदि दुर्गुणोंको सर्वथा नाश करनेवाले हैं । हे देव ।
मेरु पर्वत जैसे मनोहर स्थानपर इन्द्रादिक देवोंने भी आपकी
पूजा की है । अनएव हे प्रभो । आपकेलिये मेरी बार २ नम-
स्कार हो ॥ ७७ ॥

मुरजः ।

प्रयत्येमान् स्तवान् वरिम प्रास्तभ्रान्ताकृशार्त्तये ।
नयप्रमाणवाग्रश्मिध्वस्तध्वान्ताय शान्तये ॥ ७८ ॥

प्रयत्येति—प्रयत्य प्रवस्य प्रकृत्य । इमान् एतान् । स्तवान्
स्तुतीः । वरिम बन्धिम । कृशा तन्वी न कृशा अकृशा महती । अर्त्ति.
पीडा अकृशा चासौ अर्त्तिश्च अकृशार्त्तिः । भ्रान्ताः दुःखिताः ।
भ्रान्ताना अकृशार्त्तिः भ्रान्ताकृशार्त्तिः । प्रास्ता ध्वस्ता भ्रान्ताकृशार्त्ति-
येनासौ प्रास्तभ्रान्ताकृशार्त्तिः तस्मै प्रास्तभ्रान्ताकृशार्त्तये । नवाश्च प्रमाणे

च नयप्रमाणानि नयप्रमाणाना वाचः वचनानि नयप्रमाणवाचः ।
नयप्रमाणवाच एव रश्मयो गभस्तयः नयप्रमाणवाग्रश्मयः तैर्ध्वस्त निरा-
कृतं ध्वान्त येनासौ नयप्रमाणवाग्रश्मिध्वस्तध्वान्तः तस्मै नयप्रमाणवाग्र-
श्मिध्वस्तध्वान्ताय शान्तये षोडशतीर्थकराय । किमुक्त भवति—शान्तये
इमान् स्तवान् प्रयत्य वच्यहम् । किं विशिष्टाय शान्तये प्रास्तभ्रान्ताकृ-
शात्तये नयप्रमाणवाग्रश्मिध्वस्तध्वान्तायेत्यर्थः ॥ ७८ ॥

हे देव शान्तिनाथ । आप दुःखी लोगोके बड़े २ दुःखोको
दर करनेवाले हैं, नय तथा प्रमाणोंके वचनरूप किरणसमूहसे
मिथ्याज्ञानरूपी अधकारको नाश करनेवाले हैं । हे प्रभो । मैं इस
स्तुतिके बहानेसे आपसे कुछ कहना चाहता हूँ ॥ ७८ ॥

सर्वपादमध्यमकः ।

स्वसमानं समानन्द्या भासमानं स मानघं ।

ध्वंसमानसमानस्तत्रासमानसमार्नतम् ॥ ७९ ॥

स्वसेति—सर्वेषु पादेषु समानशब्द पुनः पुनरुच्चरितो यतः । ऊ
स्वेन आत्मना समानः सदृशः स्वसमानः नान्येनोपम इत्यर्थः तस्य
सम्बोधन स्वसमानः । समानन्द्याः क्रियापदम्, स आङ् पूर्वस्य टुनदिस-
मृद्धावित्यस्य धोः लिङन्तस्य रूपम् । भासमानः शोभमानः सः इति तदः ।
कृतात्वस्य रूपम् । मा अस्मद् इबन्तस्य प्रयोगः । अनघः न विद्यते ।
अघः पापं यस्यासावनघः तस्य सम्बोधन हे अनघः घातिचतुष्टयरहितः ।
ध्वंसमानेन नश्यता समः समानः ध्वंसमानसमः नश्यन्समान इत्यर्थः ।
अनस्तः अविनष्टः त्रासः उद्वेगः भयं यस्य तदनस्तत्रासः मनः एव
मानसं स्वार्थिकः अण्, अनस्तत्रासं मानसं यस्यासावनस्तत्रासमानसः ।
ध्वंसमानसमश्चासौ अनस्तत्रासमानसश्च ध्वंसमानसमानस्तत्रासमानसः तं

ध्वसमानसमानस्तत्रासमानसम् । आनत प्रणतम् । समुदायार्थः—हे शान्तिभट्टारक स्वसमान भासमान अनघ परमार्थत्वेन ख्यातोयस्त्व स मा समानन्द्याः किं विशिष्ट मा ध्वसमानसमानस्तत्रासमानस आनत महद्भक्त्या प्रणतम् ॥ ७९ ॥

हे भगवन् ! शान्तिनाथ ! आप अपने ही समान हैं । ससार मे अन्य ऐसा कोई नहीं है जिसकी उपमा आपके लिये दे सके । आप अतिशय शोभायमान हैं निष्पाप और प्रसिद्ध है । हे प्रभो मैं बड़ी भक्तिसे आपके चरणकमलोमे नमस्कार कर रहा हूँ, मेरे चित्तका उद्वेग नष्ट नहीं हुआ है किंतु मैं प्रायः नष्ट होनेके सन्मुख हूँ । इसलिये हे देव ! मुझे वर्द्धनशील अर्थात् आत्मोन्नति करनेमे समर्थ कीजिये ॥ ७९ ॥

मुरज ।

सिद्धस्त्वभिह संस्थानं लोकाग्रमगमः सताम् ।

प्रोद्धर्तुमिव सन्तानं शोकाब्धौ मग्नमक्ष्यताम् ॥८०॥

सिद्ध इति—सिद्ध निष्ठित, कृतकृत्य । त्व भवान् । इह अस्मिन् । सस्थानं समानस्थान सिद्धयोग्यस्थान सिद्धमित्यर्थः । लोकाग्र त्रिलोकमस्तकम् । अगम गत गमेर्लङ्गन्तस्य रूपम् । सता पण्डिताना भव्यलोकानाम् । प्रोद्धर्तुमिव उत्तारितुमिव । सन्तान समृद्धम् । शोक एव अब्धि, समुद्र, शोकाब्धि दुःखसमुद्र इत्यर्थः तस्मिन् शोकाब्धौ । मग्ना प्रविष्टा, मक्ष्यन्त, प्रवेक्ष्यन्त, मग्नाश्च मक्ष्यन्तश्च मग्नमक्ष्यन्त तेषा मग्नमक्ष्यताम् प्राप्तशोकानामित्यर्थः । समुदायार्थः—हे शान्तिनाथ य इह सिद्ध, त्वं सस्थान लोकाग्र अगम,

सतां मग्नमक्ष्यता सन्तानं प्रोद्धर्तुमिव । किमुक्तं भवति—भट्टारकस्य
सीद्धिगमन सकारणमेव ' परार्थे हि सतां प्रयत्नः ॥ ८० ॥

हे प्रभो ! शान्तिनाथ ! आप इस लोकमें ही कृतकृत्य
(सिद्ध वा मुक्त) हो चुके थे । तथापि लोकाग्रभाग अर्थात्
सिद्धशिलापर जा विराजमान हुये । हे देव ! आपका यह ऊपर
जाना निष्प्रयोजन नहीं है किन्तु जन्म मरण रूप दुःखसागरमें
पड़े हुये वा पड़ते हुये भव्यजीवोंके समूहको निस्तार करनेके
लिये ही आप ऊपर जा विराजमान हुये हो । अभिप्राय यह है
कि जैसे कोई विशेष शक्तिशाली पुरुष अपनी सामर्थ्यसे किसी
ऊँचे स्थानपर चढ़ जाय तो वह नीचेके जलाशयमें पड़े हुये
प्राणियोंको रस्सी द्वारा सहज रीतिसे ऊपर खींच सकता है ।
उसी प्रकार अपने गुणों द्वारा ससारसमुद्रमें पड़े हुये प्राणियों
को उद्धार करनेके लिये ही मानो शान्तिनाथ भगवान ऊपर
सिद्धशिलापर जा विराजमान हुये हैं ॥ ८० ॥

इति शान्तिनाथस्तुति. ।

सर्वपादान्तब्रह्मकः ।

कुंथवे सुमृजाय ते नम्रयूनरुजायते ।

ना महीर्ष्वनिर्जायते सिद्धये दिवि जायते ॥ ८१ ॥

कुंथवे इति—सर्वपादान्तेषु जायते इति पुन. पुनरावर्त्तित यतः ।
कुंथवे कुमुभट्टारकाय सप्तदशतीर्थकराय । सुमृजाय सुशुद्धाय । ते
तुभ्यम् । नम्रः नमनशीलः विसर्जनीयस्ययत्वम्, ऊना विनष्टा रुजा

वाधि रीत्ये स लनरुजः ऊनरुज इष आत्मानमाचरतीति ऊनरुजा-
यते । ना पुरुषः । महीषु पृथिवीषु । हे अग्निं निरुत्वेन जायते
इति निजः न निजः अनिजः तस्य सम्बन्धन हे अनिज । अयते
गच्छति । सिद्धये बोधाय गत्यर्धनामप् । दिवि स्वर्गे । जायते उरु-
यजे । षमु प्रकृत्वे शब्दे इत्यस्य षेः प्रयोगे विकल्पेनाप् प्रभवति ।
वक्तव्येन समुदायार्थः—हे अनिज ते तुभ्य कुभवे सुमजाय नमः ना
पुरुष इह लोकेषु ऊनरुजायते अयते सिद्धये दिवि स्वर्गे जायते ॥ ८१ ॥

हे भगवन् ! कुंभुनाथ ! अप वास्तवमें जन्म मरण रहित
हैं, परम शुद्ध हैं । हे देव ! जो पुरुष आपके प्रति नम्रीभूत होता
है आपको नमस्कार करता है वह इस लोकमे सम्पूर्ण आधि-
क्याधियोसे रहित हो जाता है तथा परलोकमे सिद्धगतिको प्राप्त
होता है अथवा स्वर्गमे उत्पन्न होता है ॥ ८१ ॥

मुञ्चः ।

यो लोके त्वा नतः सोतिहीनोप्यतिगुरुयतः ।

बालोपि त्वा श्रितं नौति को नो नीतिपुरुः कुतः ८२

यो लोके इति—य. कश्चित् । लोके भुवने । त्वा युष्मद् इव-
न्तस्य रूपम् । नतः प्रणतः । स तद् वान्तस्य रूपम् । अतिहीनोपि
अतिनिकृष्टोपि । अतिगुरुः महाप्रभु भवति इत्यभ्युदयार्थम् । यतः
यस्मात् । बालोपि अज्ञान्यपि मूर्खोपि । त्वा कुयुभट्टारकं । श्रित श्रेय
आश्रयणीयम् । नौति स्तौति । को नो को न । नीतिपुरुः नीत्या
बुद्ध्या पुरुः महान् । कुत कस्मात् । तद्येपार्थ—हे कुयुभट्टारक त्वाश्रित-
मिह लोके योतिहीनोपि नतः सोतिगुरुयतः ततः बालोपि त्वा को न
नौति नीतिपुरुः पुनः कुते न नौति किन्तु नौत्येव ॥ ८२ ॥

हे कुंभुनाथ भगवन् । आप सब जीवोंको आश्रय लेनेयोग्य हैं । इस ससारमे जो जीव आपको नमस्कार करता है वह भले अति निकृष्ट हो तथापि आपको नमस्कार करनेमात्रसे ही वह महाभ्रु अर्थात् सबका स्वामी हो जाता है । अतएव ऐसा कौनसा मूर्ख है जो आपको नमस्कार न करे अथवा ऐसा कौनसा बुद्धिमान् है जो आपको नमस्कार न करे । अर्थात् सब लोग आपको नमस्कार करते ही हैं ॥ ८२ ॥

गतप्रत्यागताद्धभाष्य ।

नतयात'विदामीश'शमी दावितयातन' ।
रजसामंत'सन् देव'वन्देसंतमसाजर' ॥ ८३ ॥

नतेति—गतप्रत्यागताद्ध इत्यर्थः । नतैः प्रणतैः यातः गम्यः नतयातः तस्य सम्बोधन हे नतयात । विदा ज्ञानिना ईश स्वामिन् । शमी उपशान्तः । दावित उपतापित यातनं दुःख येनासौ दावितयातनः तस्य सम्बोधन हे दावितयातन । रजसा पापाना अन्त विनाशक । सन् भवन् । देव परमात्मन् । त्वामहमित्यध्याहार्यः समर्थ्यलब्धो वा । वदे स्तौमि । न विद्यते सतमस अज्ञानं यस्यासौ असतमसः तस्य सम्बोधन हे असतमस । अजर जातिजरामृतिरहित । किमुक्त भवति—हे कुंभुस्वामिन् नतयात विदामीश दावितयातन रजसामंत देव असतमस अजर शमी ज्ञान्तः सन् त्वा वन्देइमिति छन्दः ॥ ८३ ॥

हे कुंभुनाथ ! आपको वही जान सकता है जो आपको नमस्कार करता रहता है, आप ज्ञानियोंके भी ईश्वर हैं, सदा-शान्तरूप हैं, दुःखोंको दूर करने वाले और पापोंको नाश करने-

वाले हैं । आप जरारहित हैं, अज्ञानरहित हैं । हे परमात्मन् ऐसे आपको मैं नमस्कार करता हूँ ॥ ८३ ॥

बहुक्रियापदद्वितीयपादमध्ययमकातालुव्यञ्जनावर्णस्वर
गूढद्वितीयपादसर्वतोभद्र ।

पारावाररवारापारा क्षमाक्ष^१क्षमाक्षरा ।

वामानामर्मनोमाविरक्ष^१मर्द्धमर्द्धक्षर^१ ॥ ८४ ॥

सुरेति—बहुक्रियापदद्वितीयपादमध्ययमकातालुव्यञ्जनावर्णस्वरगूढ-
द्वितीयपादसर्वतोभद्रः । बहुक्रियापदानि—अम अव आरक्ष । द्वितीय
पादे क्षमाक्ष इति मध्ये मध्ये आवासीतम् । सर्वाणि अतालुव्यञ्जनानि ।
अवर्णस्वराः सर्वेषु नान्यः स्वरः । द्वितीयपादे यान्यक्षराणि तान्य-
न्येषु त्रिषु पादेषु सन्ति यत ततो गूढद्वितीयपादः सर्वे प्रकारैः पाठः
समान इति सर्वतोभद्र ।

पारावारस्य समुद्रस्य रवो ध्वनिः पारावाररव पारावाररव
इयस्ति गच्छतीति पारावाररवारः तस्य सम्बोधन पारावाररवार
समुद्रध्वनिसदृशवाणीक । न विद्यते पार अवसान यस्याः सा अपारा
अलम्बपर्यन्ता । क्षमा पृथिवीं अक्षोति व्याप्नोतीति क्षमाक्ष ज्ञानव्याप्त
सर्वमेयः तस्य सम्बोधन हे क्षमाक्ष । क्षमा सहिष्णुता सामर्थ्य वा ।
अक्षरा अधिनश्चरा । वामाना पापानाम् । अमन खनक । अम
प्रीणय । अव शोभस्व । आरक्ष पालय । मा अस्मदः इबन्तस्य
रूपम् । हे ऋद्ध वृद्ध । ऋद्धं वृद्धम् । न क्षरतीत्यक्षर. तस्य सम्बोधन
हे अक्षर । समुदायार्थः—हे कुंयुनाथ, पारावाररवार, क्षमाक्ष, वामाना-
ममन, ऋद्ध, अक्षर, ते क्षमा अक्षरा अपारा यत तत मा ऋद्धं अम
अव आरक्ष । अतिभाक्तिकस्य वचनमेतत् ॥ ८४ ॥

हे कुथुनाथ ! आपकी दिव्यध्वनि समुद्रगर्जनके समान अतिशय गभीर है । आप सपूर्ण लोकाकाश तथा अलोकाकाशके जाननेवाले हो, पापोंके नाश करनेवाले हो, वृद्ध हो, क्षयरहित हो । हे देव ! आपकी क्षमा अपार और अविनाशीक है । इसलिये हे प्रभो ! मुझ वृद्धको भी प्रसन्न कीजिये, सुशोभित कीजिये, तथा पालन कीजिये ॥ ८४ ॥

इति कुथुनाथस्तुति ।

गतप्रत्यागतपादपादाभ्यासब्रमकाक्षरद्वयविरचितश्लोक ।

वीरावारर^१ वारावी वररोरु^१रु^१र^१र^१र्व ।

वीरा^१वाररवार^१वावी वारि^१वारि^१रि^१ वारि वा ॥ ८५ ॥

वीरेति—पादे पादे यादृग्भूतः पाठः क्रमेण विपरीततोपि तादृग्भूत एव । प्रथमपादः पुनरावर्त्तित । रेफवकारावेव वर्णौ नान्ये वर्णा यतः ।

विरूपा ईरा गतिः वीरा ता वारयति प्रच्छादयतीति कर्त्तरि क्तिप् वीरावान् तस्य सम्बोधन हे वीरावार् कुगतिनिवारण । अर अष्टादशतीर्थकर । वारान् भाक्तिकान् अवति पालयतीत्येवशीलः वारावी भाक्तिकजनरक्षक इत्यर्थः । वर इष्टफल राति ददातीति वररः वरद इत्यर्थः तस्य सम्बोधन हे वरर । उरुर्महान् । उरोर्महत महतोपि महान् भगवानित्यर्थः । अव रक्ष । हे वीर शूर । अवाररवेण अप्रतिहतवाण्या आरौति ध्वनयति भव्यान् प्रतिपादयतीत्येवशीलः अवाररवारवी अप्रतिहतवाण्या वचूनशीलः इत्यर्थः । कथमिव वारि व्यापि । ७ वारि पानीयम् । वारि च हत् वारि च तत् वारिवारि वारिवारि राति

ददातीति वारिवासिराः तस्मिन् वारिवागिरि सर्वव्यापिनीरदे । वारि
वा जलमिव । वा शब्दः इवाशे दृष्टव्यः । किमुक्तं भवति—
हे अरतीशेखर, कीरावार वरर, वाराकी त्वं उरोरपि उरुः त्व तथा
अवाररवाराकी त्व यथा वारिवागिरि वारि वा यतः ततः अव ।
सामान्यवचनमेतत् स्म अव अन्याश्च पालय ॥ ८५ ॥

हे अरनाथ ! भगवन् आप नरकादि कुमातियोंको निवा-
रण करनेवाले हैं, भक्तजनोंकी रक्षा करनेवाले हैं, ईप्सित
फलको देनेवाले हैं, बड़ोंसे भी कड़े हैं, शूर हैं । हे देव !
जैसे सम्पूर्ण आकाशमंडलमें व्याप्त होनेवाले बादलमें सर्वत्र
जल रहता है उसी प्रकार आपकी दिव्यध्वनि भी सर्वत्र अप्र-
तिहत है । कहीं रुक नहीं सकती न कुठित ही होती है ।
हे प्रभो ! आप मेरी भी रक्षा कीजिये तथा औरोंकी भी
रक्षा कीजिये ॥ ८५ ॥

अनुलोमप्रतिलोमश्लोकः ।

रक्ष माक्षर^१ वामेश^२ शमी चारुरुचानुतः । त

भो विभो^५नशना^३जिहिनमे^४न विज्जरा^६मय^७ ॥ ८६ ॥

रक्षमेति—क्रमपाठेनैकश्लोक. विपरीतपाठेनाप्यपरश्लोकः । अर्थदक्ष
भिन्न ।

रक्ष पालय । मा अस्मद- इवन्तस्य रूपम् । अक्षर अनक्षर ।
वामेश प्रधानस्वामिन । शमी उषधान्त. त्वामिति सम्बन्ध । चारु-
रुचानुत शोभनभक्तिना पुरुषेण प्रणुतः । भो विभो हे त्रैलोक्य-
गुरो । अनशन अनाहार अविनाश इति वा । अज परमात्मन्
उरव महान्त नम्राः नमनशीला यस्यासावुष्मन् तस्य सम्बन्ध-

ब्रह्मं हे उरुनम्र । इम स्वामिन् । विजरामय विगतवृद्धत्वव्याधे ।
किमुक्त भवति—हे अर अक्षर वामेश शमी त्वं चारुचामानुक्त
भो विभो अनशन अज उरुनम्र इन विजरामय मा रक्ष ॥ ८६ ॥

हे अरनाथ । आप विनाशरहित हैं, इन्द्रोके भी इन्द्र हैं,
सदा शान्तरूप हैं, तीनों लोकोके गुरु हैं, आहाररहित हैं,
जरा व्याधि और जन्म रहित हैं । हे परमात्मन् बड़े २ पुरुष
भी आपको नमस्कार करते हैं बड़े २ भक्तजन भी आपको प्रणाम
करते हैं । हे विभो आप सबके स्वामी हैं इसलिये मेरी भी
रक्षा कीजिये ॥ ८६ ॥

अनुलोमप्रतिलोमश्लोक ।

यमराज' विनम्रेन' रुजोनाशन' मो विभो' ।

तनु चारुचामीश' शमेवारक्ष माक्षर ॥ ८७ ॥

यमेति—यमराज व्रतस्वामिन् । यमै राजते शोभते इति वा ।
विनम्राः विनमनशीला इना इन्द्रार्कादयो यस्यासौ विनम्रेन तस्य
सम्बोधन विनम्रेण । रुजोनाशन व्यर्ध्वविनाशक । भो विभो
हे स्वामिन् । तनु कुरु विस्तारय वा । चारुचामीश शोभनदीप्ताना
प्रभो । शमेव सुखमेव । आरक्ष पालय । मा अस्मद-इबन्तस्थ रूपम् ।
अक्षर अविनाश । समुदायार्थः ; हे अर यमराज विमम्रेन रुजोनाशन मो
विभो चारुचामीश शोभनदीप्ताना प्रभो अक्षर शमेव तनु मा आरक्ष ।
सुखमत्यर्थं कुरु मा पालयेत्यर्थः ॥ ८७ ॥

हे विभो ! आप व्रतियोंके भी नायक हैं । इन्द्र चन्द्रादिक
भी आपको नमस्कार करते हैं । आप सम्पूर्ण व्याधियोंके नाश
करनेवाले हैं , अविनाशर हैं तथा सुन्दर शोभाओंके स्वामी हैं ।

हे स्वामिन् ! यह मोक्षरूप सुख मुझे भी दीजिये तथा मेरी रक्षा भी कीजिये ॥ ८७ ॥

गतप्रत्यागतभाग, ।

नय मा स्वर्य वामेश शमेवार्थ स्वमाय न
दमराजर्त्तवादेन नदेवार्त्तजरामद ॥ ८८ ॥

नयेति—नय प्रापय । मा अस्मदः इबन्तस्य रूपम् । सु शोभनः अर्थः स्वामी स्वर्यः तस्य सम्बोधन हे स्वर्य सुस्वामिन् । वामेश प्रधानेश । शमेव सुखमेव । आर्थ साधो । सुष्ठु अमायः स्वमायः तस्य सम्बोधन हे स्वमाय । न नत्वर्थे । अथवा आ समतात् अर्थते गम्यते परिच्छिद्यते य स आर्थ अर्थ इत्यर्थः, आर्थस्य स्वः आत्मा आर्थस्वः, त मिमीति इति कर्त्तरि कः, आर्थस्वम अयन ज्ञान यस्यासौ आर्थस्वमायनः स्वस्वरूप-प्रकाशक इत्यर्थः, तस्य सम्बोधन हे आर्थस्वमायन । दमस्य इन्द्रिय-जयस्य राजा स्वामी दमराज, । ट.सान्तः । अथवा दमेन राजत इति दमराजः तस्य सम्बोधन हे दमराज । ऋत सत्य वादः कथन यस्यासौ ऋतवादः तस्य सम्बोधन हे ऋतवाद सत्यवाक्य । इन्न प्रभो भास्वन् । देवः क्रीडा, आर्त्त पीडा, जरा वृद्धत्व, मदः कामोद्रेकः । देवश्च आर्त्तं च जरा च मदश्च देवार्त्तजरामदा न विद्यन्ते देवार्त्तजरामदा यस्यासौ नदेवार्त्तजरामद । नञ् प्रतिरूपकोर्यं शि संज्ञको नकारः अतः अनादेशो न भवति । तस्य सम्बोधन हे नदेवार्त्तजरामद । एतदुक्तं भवति—हे अरनाथ स्वर्य वामेश आर्थ स्वमाय आर्थस्वमायन वा दमराज ऋतवाद् इन्न नदेवार्त्तजरामद ननु मा शमेव नय सुखमेव प्रापय । मा न दुःखमित्युक्तं भवति ॥ ८८ ॥

हे अरनाथ ! आप उत्कृष्ट नायक हैं तथा सबके स्वामी

हैं । आपका ज्ञान भी स्वपर प्रकाशक है । हे स्वामिन् । इन्द्रियोके जीतनेवालोंमें आप श्रेष्ठ हैं , अनेकान्तात्मक सत्यस्वरूपका निरूपण करनेवाले हैं, पीड़ा, क्रीड़ा, जरा, कामांद्रेक आदि व्याधियोसे रहित हैं । हे प्रभो ! मुझे भी इन पीड़ादिक दुःखोसे निकालकर सुखी कीजिये ॥ ८८ ॥

यथेष्टैकाक्षरान्तरितमुरजबन्ध ।

वीरं मा रक्ष रक्षार' परश्रीर'दर' स्थिर' ।

धीरधीर'जरः शूर' वरसारद्वि'रक्षर' ॥ ८९ ॥

वीरेति—इष्टपादेन चतुर्णां मध्ये र वर्णान्तरितेन मुरजबन्धो निरूपयितव्यः ।

वीर शूर । अथवा विरूपा इरा गतिर्यस्यासौ वीरः । अथवा व्या इच्छाया ईरा यस्यासौ वीरः । त वीरम् । मा अस्मदः इवन्तस्य रूपम् । रक्ष पालय । रक्षा क्षेम राति ददाति रक्षारः तस्य सम्बोधन हे रक्षार अभयद । परा श्रेष्ठाश्रीलक्ष्मीर्यस्यासौ परश्रीः त्वमिति सम्बन्धः । अदर अभय । स्थिर अचल । धीरधी गम्भीरबुद्धिः अगाधधिषण इत्यर्थः । अजरः जरामरणरहित । शूर वीर । वरा श्रेष्ठा सारा अनश्वरी ऋद्धिः विभूतिर्यस्यासौ वरसारद्विः । अक्षर क्षयरहित । एतदुक्तं भवति—हे रक्षार परश्रीस्त्व अदर धीरधीस्त्व स्थिर अजरस्त्व शूर वरसारद्विस्त्व अक्षर वीर मा रक्ष ॥ ८९ ॥

हे अरनाथ ! आप प्राणीमात्रका कल्याण करनेवाले हैं, समवसरणादि उत्कृष्ट लक्ष्मीसे सुशोभित हैं, सदा निर्भय हैं, अचल हैं, अगाध बुद्धिके धारक हैं, जरामरणरहित हैं, क्षय रहित हैं, वीर हैं, तथा अविनाशीक और उत्कृष्ट अनन्त चतुष्टय

रूप विभूतिसे विभूषित हैं । हे प्रभो ! मैं भी वीर अर्थात् नर नारकादि अनेक पर्यायोमे परिभ्रमण करनेवाला हूँ अतएव इस परिभ्रमणसे मेरी रक्षा कीजिये ॥ ८९ ॥

इत्यरनाथस्तुति ।

भद्रं भवतु ।

आस यो नतजातीय्यां सदा मत्वा स्तुते कृती ।

यो महामतगोतेजा नत्वा मल्लिमितः स्तुत ॥९०॥

आसेति—आस अस्यतिस्म । य यदो वान्तस्य रूपम् । नतस्य प्रगतस्य जातिः उत्पत्तिः । नतजातिः नतजातेरीया प्राप्तिः नतजातीर्या ता नतजातीर्याम् । सदा सर्वकालम् । मत्वा ज्ञात्वा । अथवा कनिबन्तोय प्रयोगः, मत्वा ज्ञातेत्यर्थः । स्तुते नुते पूजिते । कृती अनश्वरकीर्त्ति तीर्थकरकर्मा पुण्यवानित्यर्थः । यः यदो रूपम् । मत आगम, गौर्वाणो, तेजः केवलज्ञान, इन्द्रः, महान्त मतगोतेजासि यस्यासौ महामतगो-तेजा । नत्वा स्तुत्वा तमिति सम्बन्धः । त मल्लि एकोनविंशतीर्थकरम् । इत प्राप्त । अथवा इतः ऊर्ध्वं अरस्तुतेः ऊर्ध्वम् । स्तुत नुत । स्तु इत्यस्य धो लोडन्तस्य रूपं बहुवचनान्तम् । एतदुक्तं भवति—यः मल्लि नतजातीर्या आस सदा मत्वा स्तुते सति कृती यश्च महामतगो-तेजा त मल्लिनाथ नत्वा इत स्तुत ॥ ९० ॥

ह मल्लिनाथ ! जो पुरुष आपको नमस्कार करता है आप उसके सम्पूर्ण जन्ममरणादिक रोग दूर कर देते हो । आप सदा ज्ञाता हो । आपका यह आगम, आपकी यह ध्वनि, आपका यह केवलज्ञान अतिशय विशाल है । हे प्रभो ! जो आपकी स्तुति करता है वह अवश्य ही महा पुण्यवान् अर्थात्

तीर्थकर हो जाता है । हे भव्यजन हो तुम भी ऐसे इन मल्लि-
नाथको नमस्कार कर इनकी स्तुति करो ॥ ९० ॥

इति मल्लिनाथस्तुति ।

निरौष्यथेष्टैकाक्षरान्तारितसुरजबन्ध ।

ग्लानं चैनश्च नः स्येन^१ हानहीन^१ घनं जिन^१ ।

अनन्तानिशन^१ ज्ञानस्थानस्थानितनन्दन^१ ॥ ९१ ॥

ग्लानमिति—ग्लान च ग्लानि च । एनश्च पाप च । न अस्मा-
कम् । स्य विनाशय । हे इन स्वामिन् । हानहीन क्षयरहित । घन
निबिडम् । जिन परमात्मन् । अनन्त अमेय अलब्धगुणपर्यन्त । अनशन
अविनाश निराहार इति वा । ज्ञानस्थानस्थ केवलज्ञानधामस्थित । आन-
तनन्दन प्रणतजनवर्द्धन । उत्तरश्लोके मुनिसुव्रतग्रहणे तिष्ठति तेन सह
सम्बन्धः । हे मुनिसुव्रत इन हानहीन जिन अनन्त अनशन ज्ञानस्था-
नस्थ आनतनन्दन ग्लान च एनश्च नः स्य ॥ ९१ ॥

हे मुनिसुव्रत ! आप सबके स्वामी हो, क्षयरहित हो,
परमात्मा हो, अविन्धर हो । अनन्त गुणोसे विभूषित हो,
सदा कवलज्ञानरूपी स्थानमे रहते हो ! आपको जो प्रणाम
करता है उसको सदा बढ़ाते रहते हो । हे प्रभो ! मेरी भी यह
ससारसम्बन्धी ग्लानि और पाप दूर कर दीजिये ॥ ९१ ॥

अर्द्धध्रमः ।

पावना^१ जितगोतेजो^१ वर^१ नानाव्रताक्षते^१ ।

नानाश्चर्य^१ सुवीतागो^१ जिनाथ^१ मुनिसुव्रत^१ ॥ ९२ ॥

पावनेति—पावन पवित्र । गौश्व तेजश्च गोतेजसी, न जिते गोते-
जसी वाणीज्ञाने यस्यासावजितगोतेजाः तस्य संबोधनं हे अजितगोतेजः ।
वर श्रेष्ठ । नानाव्रत नानानुष्ठान । छद्मस्थावस्थायामाचरणकथनमेतत् ।
अक्षते अक्षय । नानाभूतानि आश्चर्याणि ऋद्धयः प्रातिहार्याणि वा
यस्वासौ नानाश्चर्यः, तस्य सम्बोधनं हे नानाश्चर्य । सुष्ठु वीतं विनष्ट
आगः पाप अपराधो यस्यासौ सुवीतागाः तस्य सम्बोधनं हे सुवीतागः ।
जिन जिनेन्द्र । आर्य स्वामिन् । मुनिसुव्रत विंशतितमतीर्थकर । अति-
क्रान्तेन क्रियापदेन स्य इत्यनेन सह सम्बन्धः । एतदुक्तं भवति—हे
पावन अजितगोतेजः वर नानाव्रत अक्षते नानाश्चर्य सुवीतागः जिन
आर्य मुनिसुव्रत नः अस्माकं ग्लानं एनश्च स्य विनाशय ॥ ९२ ॥

हे भगवन् ! आप परम पवित्र हैं । आपकी दिव्यध्वनि
तथा आपका यह केवलज्ञान अजेय है । इन्हे कोई जीत नहीं
सकता । आप सर्वोत्कृष्ट हैं । छद्मस्थ अवस्थामें आपने अनेक
घोर तपश्चरण किये हैं । आप अक्षय्य हैं, अष्ट प्रातिहार्यादि
अनेक ऋद्धियोंके स्वामी हैं, अत्यन्त निष्पाप हैं, जिनेन्द्र हैं ।
भो मुनिसुव्रत ! हे स्वामिन् ! मेरी भी यह संसार सम्बन्धी
ग्लानि और पाप दूर कर दीजिये ॥ ९२ ॥

इति मुनिसुव्रतस्तुतिः ।

गतप्रत्यागतपादयमकाक्षरद्वयविरचितसन्निवेशविशेष

समुद्गतानुलोमप्रतिलोमश्लोकयुगलश्लोकः ।

नमे॑मानं न॑मामे॑नमानं॑मानं॑नमानं॑मा ।

मना॑मो॑नु नुमो॑नामनमनो॑ममं॑ नो मन ॥ ९३ ॥

नमेति—गतप्रत्यागतपादयमको नकारमकाराक्षरद्वयविरचितश्लोक-
द्वय श्लोकयुगलमित्यर्थः । अन्यद्विशेषण मुखशोभनार्थम् ।

हे नमे एकविंशतीर्थकर । अमान अपरिमेय । नमाम प्रणमाम
त्वामित्यध्याहार्यमर्थसामर्थ्याद्वा लभ्यम् । इन स्वामिनम् । आनाना
प्राणिनां मानन प्रबोधकं मान विज्ञान यस्यास्मै आनमाननमानः त
आनमाननमान भव्यप्राणिप्रबोधकविज्ञानमित्यर्थः । आन इति अन श्वस
प्राणने इत्यस्य धोः घञन्तस्य रूपम् । माननमिति मन ज्ञाने इत्यस्य
धोः णिना युञ्जन्तस्य रूपम् । आमनामः आसमन्तात् चिन्तयामः । मन
अभ्यासे इत्यस्य धोः लडन्तस्य रूपम् । अनु पश्चात् नुमः वन्दामहे ।
अनामन अ—नमनप्रयोजक मनः चित्त यस्यासौ अनामनमना. तस्य
सम्बोधन हे अनामनमनः बलात्कारेण न परात्नामयतीत्यर्थः, अनेन
बीतरागत्व ख्यापित भवति । अथवा नामनानि नमनशीलानि मनांसि
चित्तानि यस्माद् भवन्ति असौ नामनमना. तस्य सम्बोधन हे नामनमनः ।
अथवा नामन स्तुतिनिमित्त मनः चित्त यस्मादसौ नामनमना. तस्य
सम्बोधन हे नामनमनः । अमम हे अमोह । नः अस्मान् । मन अ-
भ्यासय चिन्तय इत्यर्थः 'मनअभ्यासे इत्यस्य धोः लोडन्तस्य रूपम्' ।
एतदुक्तं भवति—हे नमे अमान अमम अनामनमनः त्वा इन आन
माननमान आमनामः नमाम अनु नुमः यस्मात्तस्मात् न. अस्मान्
मन चिन्तय ॥ ९३ ॥

हे नमिनाथ ! आप हमारे ऐसे श्लेषज्ञानियोंके अगोचर
हैं । आपका यह विज्ञान भव्यजीवोंको सदा प्रबोध करने-
वाला है । आप बीतराग हैं इसीलिये कभी किसीसे बलात्कार
नमस्कारादि नहीं करते । यह ससार आपको देखकर स्वयं
ही नमस्कार करता है तथा स्वयं स्तुति करने लगता है । हे

स्वामिन् ! आप मोहरहित है । आपको मैं प्रणाम करता हूँ ।
नमस्कार करता हूँ । मुझे सदा स्मरण रखिये ॥ ९३ ॥

न मे माननर्माभेन मानमाननमानमा-

मनामो नु नु मोनामनमनोम मनोमन ॥ ९४ ॥

नमेमेति—न प्रतिषेधबन्धनम् । मे मम । मानन पूजन प्रभुत्व
स्वातन्त्र्यमित्यर्थः । आभेन रोगेण ससारदुःखेन कर्मणा इत्यर्थः । कि-
विशिष्टेनाभेन मानमा मान ज्ञानं मिनाति हिंसयतीति मानमाः तेन
मानमा । अननं प्राणन जीवन मिनाति हिंसयतीति अननमाः तेन
अननमा । आसमन्तात् नमन्तीत्यानमाः स्तुते कर्तारः । आनमाना
अमन रोगः व्याधि आनमामनं तत् अमति रुजति भनक्तीति 'कर्मण्यण्'
आनमामनाम त्वमिति सम्बन्ध । नु वितर्के । अन्योपि नु वितर्के ।
मा लक्ष्मी तथा ऊना रहिताः मोना मोनाना आम रोग मोनाम
त नामयतीति मोनामनमन त्वमिति सम्बन्ध । अम गच्छ । मे
इत्यध्याहार्य । मन चित्तम् । अमन कान्त कमनीय । एददुक्त भवति-
आनमामनामो नु त्वयस्मात् मे मम मानन नास्ति आभेन किं विशि-
ष्टेन मानमा पुनरपि अननमा ॥ ९४ ॥

हे भगवन् ! जो आपकी स्तुति करता है आप उसके
सम्पूर्ण रोग शोकादिक दूर कर देते हो । जो बिचारे गरीब
हैं ज्ञानशून्य हैं उन्हें आप ज्ञानी और नीरोग बना देते हो । आप
स्वयं अतिशय सम्बोहर हो । हे प्रभो ! ज्ञानको घात करनेवाले,
जीवके शुद्धस्वरूपको छिपानेवाले और संसारमें अनेक प्रकारके
दुःख देनेवाले इन कर्मोंसे मेरा सम्पूर्ण स्वातन्त्र्य हरण करलिया

है । हे देव । यह मेरी स्वतंत्रता मुझे देतेछेलिये आप मेरे हृदयमें प्रवेश कीजिये ॥ ९४ ॥

अनुलोमप्रतिकोमसकल्लोकोः ।

नर्दयाभर्त्तवागोद्य'द्य गोवार्त्तभयार्दन' ।

तमिता नयजेता'नुनुता'जेय'नतामित' ॥ ९५ ॥

नर्दयेति—गतप्रत्यागच्छार्द्ध इत्यर्थः । हे नः पूज्यपुरुष । दया एव आभा रूप यस्यासौ दयाभः तस्य सम्बोधन हे दयाभ दयारूप । ऋता सत्या वाक् वाणी ऋतवाक् सत्यवचनम्, आस्मन्तात् उच्यते इत्योद्यम्, ऋतवाक् सत्यवाण्या ओद्य आकार यस्यासौ ऋतवागोद्य. तस्य सम्बो- धनं हे ऋतवागोद्य । द्य खण्डय । गौर्वाणी, वार्त्तैव वार्त्त, गो वार्त्त गोवार्त्त वचनवार्त्ता । भयाना अर्दन' विनाशक. भयार्दम । गोवार्त्तैव भयार्दन. गोवार्त्तभयार्दन. अथवा गोवार्त्तेन भयार्दन यस्मादसौ गोवार्- त्तभयार्दनः तस्य सम्बोधनं हे गोवार्त्तभयार्दन वचनवार्त्त्या भयर्नाशक । तमिता खेदरूपाणि दुःखानीत्यर्थः नयैर्जनशीलः नयजेता त्वमिति सम्ब- न्धः । हे अनुनुत सुपूजित इत्यर्थ । अजेय अपराजेय अजम्ब्य इत्यर्थः । नता प्रणता अमिता अपरिमिताः इन्द्रादयो यस्यासौ नतामित तस्य सम्बोधन हे नतामित । एतदुक्तं भवति—हे नः, दयाभ, ऋतवागोद्य, गोवार्त्तभयार्दन अनुनुत अजेय नतामित नयजेता त्वं यत्स्तत्तत्त्व तमिताः दुःखानि द्य खण्डय । अस्माक अनुक्तमपि कथ्यते ॥ ९५ ॥

हे नमिनाथ । आप पूज्य पुरुष हैं, दयारूप हैं । अनेका- न्तरूप सत्यावाणीके द्वारा ही आपका स्वरूप जाना जाता है । आपकी कथामात्र कहनस ही संसारिक सम्पूर्ण भय नष्ट हो जाते

हैं । निश्चय व्यवहारादिक नयोसे आपने यह सम्पूर्ण जगत जीतलिया है । सौधर्मादिक अनेक इन्द्र आपको नमस्कार करते हैं । हे अजेय ! हे महापूज्य मेरे जन्म मरणादिक दुःखोंको दूर करदीजिये ॥ ९५ ॥

अनुलोमप्रतिलोमश्लोकः

हतभीः स्वयमेध्यांशु शं ते दातः श्रिया तनु ।
नुतया श्रितदान्तेशशुद्ध्यामेयस्वभीतह ॥९६॥

हतेति—गतप्रत्यागतैकश्लोक इत्यर्थः । हतभी. विनष्टभय. त्व । स्वय. शोभन. अयो यस्यासौ स्वय. तस्य सम्बोधन स्वय । मेध्य पूत । आशु शीघ्रम् । श सुखम् । ते तव । दात दानशीलः । श्रिया लक्ष्म्या । तनु कुरु देहि वितर विस्तारय इति पर्याया. । नुतया पूजितया । श्रित सेव्य । दान्तेश मुनीश । शुद्ध्या केवलज्ञानेन । अमेव अपरिमेय । सुष्टु अभीतः स्वभीतः तस्य सम्बोधन स्वभीत अनन्तवीर्य । ह स्ति स-ज्ञक । समुदायार्थः—हे नमे यतः त्वं हतभी. स्वय मेध्य दात. श्रिया नुतया श्रितदान्तेश शुद्ध्यामेय स्वभीत ते तव यत् श मुख तत् तनु कुरु देहि ह स्फुटम् ॥ ९६ ॥

हे नमिनाथ ! आप निर्भय हो, महापुण्यवान् हो, पवित्र हो, मुनियोके भी स्वामी हो । हे दानशील ! आपका केवलज्ञान अनन्त है, बल भी अनन्त है । अतिशय उत्कृष्ट लक्ष्मी भी आपकी सेवा करती है । हे देव ! आपमे जो अनन्त सुख है वह मुझे भी शीघ्र दीजिये ॥ ९६ ॥

इति नमिनाथस्तुति. ।

अक्षरश्लोकः ।

मानोनानार्मनूनानां मुनीनां मानिनामिनम् ।

मनूनार्मनुनौमीमं नेमिनामानमानमन् ॥ ९७ ॥

मानोनेति—मकारनकाराक्षरैर्विरचितो यतः । मानोनाना गर्व-
हीनाना । अनूनाना अहीनाना चारित्रसम्पूर्णानामित्यर्थः । मुनीनां
साधूनां । मानिना पूजिताना । इन स्वामिनं । मनूना ज्ञानिना । मनु
शब्दोऽयं मन ज्ञाने इत्यस्य घोः और्णादिकत्यान्तस्य रूपम् । अनुनौमि
सुष्ठु स्तौमि । इमं प्रत्यक्षवचन । नेमिनामानं अरिष्टनेमिनायम् । आन-
मन प्रणमन् । अहमिति सम्बन्धः । समुदायार्थः—इमं नेमिनामानं किं
विशिष्टं इन स्वामिनं केषां मुनीनां किं विशिष्टानां मानोनानाम् अनू-
नानां मानिना मनूना आनमन्नह अनुनौमि ॥ ९७ ॥

हे नेमिनाथ । आप गर्वरहित, पूर्ण चारित्रको धारण
करनेवाले, महापूज्य और महाज्ञानी मुनियोंके भी स्वामी हैं ।
अतएव आपको बारबार प्रणाम करता हूं तथा आपकी यह
सुंदर स्तुति करता हूं ॥ ९७ ॥

अनुलोमप्रतिलोमैकश्लोकः ।

तनुतात्सद्यशोमेय'शमेवार्थ्यवरो गुरु ।

रुगुरो'वर्थ्य'वामेश'यमेशोद्यत्सतानुत' ॥ ९८ ॥

तनुतादिति—गतप्रत्यागत इत्यर्थः । तनुतात् कुरुतात् । सद्यशः
शोभनकीर्ते । अमेय अपरिमेय । शमेष सुखमेव । आर्याणां प्रधानानां
वरः श्रेष्ठः आर्यवरः त्वमिति सम्बन्धः । गुरु महत् सुखेन सम्बन्धः ।
इच्छा दीप्त्या उरुः महान् रुगुरुः तस्य सम्बोधन हे रुगुरो दीप्त्या

महत् । वर्य प्रधान । वामेश शोभनेश । यमेश व्रतस्वामिन् उद्यत्सतानुत
 उद्योगवता पण्डितजनेन नुत स्तुत । एव सम्बन्धः कर्तव्यः हे नेमिनाथ
 सद्यः अमेय रुगुरो वर्य वामेश यमेश उद्यत्सतानुत आर्यवरस्तु
 गुरु शमेव तनुतात् ॥ ९८ ॥

हे नेमिनाथ ! आपकी यह सुन्दर कीर्त्ति ससारभरमे व्याप्त
 है । आपकी कान्ति भी सर्वोत्कृष्ट है । आप श्रेष्ठोमे भी उत्तम
 श्रेष्ठ हैं । वृत्तियोंके नायक हैं । हे वर्य यह सब स्वामित्व आप
 को ही शोभायमान होता है । वास्तवमें आप अल्पज्ञानियोंके
 अगोचर हैं । बड़े बड़े पंडितजन भी आपको नमस्कार करते
 हैं । हे देव ! वह मोक्षरूप सर्वोत्कृष्ट सुख मुझे भी दीजिये ९८
 इति नेमिनाथस्तुति ।

मुरज ।

जयतस्तव पार्श्वस्य श्रीमद्भर्तुः पदद्वयम् ।

क्षयं दुस्तरपापस्य क्षमं कर्तुं ददज्जयम् ॥ ९९ ॥

जयेति—जयतः जय कुर्वत । तव ते । पार्श्वस्य त्रयोविंशतितीर्थ-
 करस्य । श्रीमत् लक्ष्मीमत् । भर्तुं भट्टारकस्य स्वामिन । पदद्वय
 पदयुगलम् । क्षयं विनाशम् । दुस्तरपापस्य अतिगहनपापस्य । क्षम
 समर्थम् । कर्तुं विधातुम् । ददज्जयं विधदद्विजयम् । समुदायार्थं —जय-
 तस्तव पार्श्वस्य भर्तुः पदद्वय भीमत् ददत् जयं दुस्तरपापस्य क्षय
 कर्तुं क्षमम् । उत्तरश्लोकेन सम्बन्ध ॥ ९९ ॥

हे प्रभो ! हे पार्श्वनाथ आप मोहादिक सम्पूर्ण अंतरंग
 शत्रुभोको जितनेवाले हो, सबके स्वामी हो । हे देव ! आपके
 चरणकमल अतिशय शोभायमान हैं । सर्वत्र विजय देनेवाले

हैं । अतिशय गहन पापोंको भी नाश करनेकेलिये समर्थ हैं । हे भगवन् ! आपके ऐसे चरणकमल मेरा अज्ञानांधकार दूर करो ॥ ९९ ॥

गूढतृतीयचतुर्थानन्तराक्षरद्वयविरचितयमकानन्तरपादमुरजबन्ध ।

तमोत्तु ममतातीत' ममोत्तममतामृत' ।

ततामितमते' तातमतातीतमृतेमित' ॥ १०० ॥

तमोत्तुमेति—तव पार्श्वस्य इत्येतद्द्वयमनुवर्तते । तमोत्तु तमो भक्षयतु अज्ञान निराकरोत्वित्यर्थः । ममतातीत ममत्वातिक्रान्त । मम आत्मनः अस्मद्. तान्तस्य रूप । उत्तमं प्रधानं मतामृत आगमामृत यस्यासौ उत्तममतामृत., तस्य सम्बोधनं हे उत्तममतामृत प्रधानाग-
मामृत । तता विशाला अमिता अपरिमिता मतिर्ज्ञान यस्यासौ तता-
मितमतिः तस्य सम्बोधनं हे ततामितमते विशालापरिमितज्ञान । तात इति मत तातमतः श्रेण्यादिकृतैरिति सविधि, तात इति और्णोदिकः ।
प्रयोग तस्य सम्बोधनं हे तातमत । अतीता अतिक्रान्ता मृतिः मरण यस्यासौ अतीतमृतिः तस्य सम्बोधनं हे अतीतमृते अतिक्रान्तमरण ।
अमित अपरिमित । किमुक्तं भवति—हे पार्श्वभट्टारक ममतातीत उत्तम-
मतामृत ततामितमते तातमत अतीतमृते अमित तव पदद्वय मम तमोत्तु भक्षयतु ॥ १०० ॥

हे पार्श्वनाथ ! आप ममत्वरहित हैं । आपका यह आगमरूपी अमृत सर्वोत्कृष्ट है । आपका केवलज्ञान भी अतिशय विशाल और अपरिमित है । आप सबके बंधु हैं । जन्मजरामरणरहित हैं तथा अपरिमित हैं । हे भगवन् ! आपके ये चरणयुगल मेरा अज्ञानांधकार दूर करो ॥ १०० ॥

सुरजः ।

स्वचित्तपटया लिख्य जिनं चारु भजत्वर्थम् ।

शुचिरूपतया मुख्यमिनं पुरुनिजश्रियम् ॥१०१॥

स्वचित्तेति—स्वचित्तपटे आत्मीयचेतःपटके । आलिख्य लिखित्वा । जिनं पार्श्वनाथम् । चारु शोभन यथा भवति-तथा क्रिया-विशेषममेतत् । भजति सेवते । अयं जनः आत्मानं कथयति । शुचिरूपतया शुद्धस्वरूपत्वेन । मुख्य प्रधान । इन स्वामिनं । पुरु महती निजा आत्मीया भीर्लक्ष्मीर्यस्यासौ पुरुनिजभीः अतस्त पुरुनिजभियं महदात्मीयलक्ष्मीम् । समुदायार्थः—जिनं पार्श्वनाथं इन पुरुनिजभियं मुख्यं आलिख्य स्वचित्तपटे अयं जनो भजति । किं निमित्तं ? शुचिरूपतया शुद्धस्वरूपमिति कृत्वा ॥ १०१ ॥

हे पार्श्वनाथ ! आपकी आत्मीय अनंतचतुष्टयरूप शोभा अविश्रय विशाल है । आप सबके स्वामी हो । सबसे श्रेष्ठ हो । हे भगवन् यह दास आपको केवल शुद्धस्वरूप मानकर और सुन्दररीतिसे अपने हृदयपटलमें लिखकर शर्कात् अपने हृदयपटलमें आपको विराजमानकरके आपकी सेवा करता है ॥ १०१ ॥

इति पार्श्वनाथस्तुतिः ।

सुरज ।

धीमत्सुबुधमान्याय कामोद्धामितवित्तुषे ।

श्रीमते वर्धमानाय नमो नमितविद्भिषे ॥ १०२ ॥

धीमदिति—धीमान्, बुद्धिमान्, सुबुधः सुस्तुतः, मान्यः पूज्यः । धीमांश्चासौ सुबुधश्च धीमत्सुबुधः, धीमत्सुबुधश्चासौ मान्यश्च

धीमस्तुबन्धमान्याः तस्मै धीमस्तुबन्धमान्याय । अथवा धीमस्तु बुद्धि-
मस्तु मध्ये सुबन्धमान्याय । विदः बोधस्य तृट् तृष्णा वितृट्, कामं
अत्यर्थं. उद्दामिता उद्दारिता निराकृता वितृट् शान्तृष्णा येनासौ कामो-
द्दामितवितृट् तस्मै कामोद्दामितवितृषे । भीमते लक्ष्मीमते । वर्धमा
नाय महावीराय चतुर्विंशतितीर्थकराय नमः । अयं शब्दो शिशुशकः
पूजा वचनः । नमिताः विद्विषो यस्यासौ नमितविद्विट् तस्मै नमित-
विद्वेषे अघःकृतवैरिणे । समुदायार्थः—नमोस्तु ते वर्धमानाय किं विशि-
ष्टाय धीमस्तुबन्धमान्याय कामोद्दामितवितृषे भीमते नमितविद्विषे ॥१०२॥

हे वर्द्धमान स्वामिन् । आप अतिशय बुद्धिमान हैं । सुबन्ध
हैं । महापूज्य हैं । श्रीमान् हैं । हे भगवन् आपके शत्रु भी आपको
नमस्कार करते हैं । आपकी ज्ञान तृष्णा भी बिलकुल नष्ट
होगई है अर्थात् जब आपके लोकालोकको प्रकाश करनेवाला
केवलज्ञान प्रगट होगया है तब भला ज्ञानतृष्णा कहां रह सकती
है । हे देव । ऐसे आपकेलिये मैं नमस्कार करता हूं ॥१०२॥

मुरज.।

वामदेव^१ क्षमा^२जेय^३ धामोद्यमितविज्जुषे ।

श्रीमते^४ वर्धमानाय^५ नमोन^६ मितविद्विषे ॥१०३॥

वामदेवेति—नमो वर्धमानायेति सम्बन्धः । वामानां प्रधानानां देवः
तस्य सम्बोधन हे वामदेव । क्षमा अजेया यस्यासौ क्षमाजेयः तस्य
सम्बोधन हे क्षमाजेय । धाम्ना तेजसा उद्यमिता कृतोत्कृष्टा वित् विज्ञान
धामोद्यमितवित् तां जुष्टे सेवते इति धामोद्यमितविज्जुट् तस्मै धामोद्य-
मितविज्जुषे । अथवा अजेयं धाम तेजो यस्याः सा अजेयधामा, उद्य-
मिता उद्गता वित् शान उद्यमितवित्, अजेयधामा चासौ उद्यमितविच्च

अजेयधामोद्यमितवित् तां जुष्टे इति अजेयधामोद्यमितविज्जुट् तस्मै
 अजेयधामोद्यमितविज्जुषे । श्रीमते इत्यादि पूर्वे एवार्थः । अथवा श्रिया
 उपलक्षिता मतिर्यस्यासौ श्रीमति. तस्य सम्बोधन हे श्रीमते । वर्धमानः
 वृद्धिं गच्छन् अयः मार्गो यस्यासौ वर्धमानायः तस्य सम्बोधन हे
 वर्धमानाय । मा लक्ष्मीः तथा ऊन. मोन' न मोन. नमोन तस्य सम्बो-
 धन हे नमोन । मिता परिमिता वित् ज्ञान मितवित् ता विष्णाति
 निराकरोति इति मितविद्विट् तस्मै मितविद्विषे । एव सम्बन्ध. कर्तव्य' हे
 वर्धमान श्रीमते वर्धमानाय नमोन मितविद्विषे ते नम' । पुनरपि किं
 विशिष्टाय वामदेव क्षमाजेय धामोद्यमितविज्जुषे ॥ १०३ ॥

हे वर्धमान स्वामिन् ! आप इन्द्रादिक प्रधान पुरुषोक्ते भी
 देव है । आपकी उत्तमक्षमा सर्वत्र अजेय है । आपका केवल-
 ज्ञान अतिशय उत्कृष्ट और तेजस्वी है तथा अनन्त चतुष्टयादि
 अंतरंग लक्ष्मी और समवसरणादि बहिरंग लक्ष्मीकर सुशोभित
 है । आपका निरूपण किया हुआ यह मोक्षमार्ग सदा बढ़ता ही
 जाता है । आप सदा शोभायमान हो । परिमित ज्ञानको निरा-
 करण करनेवाले हो अर्थात् मतिश्रुतादिक परिमितज्ञानको नाश
 कर केवलज्ञानरूप अपरिमितज्ञानको देनेवाले हो । हे देव ! ऐसे
 आपकेलिये मैं नमस्कार करता हू ॥ १०३ ॥

सुरज ।

समस्तवस्तुमानाय तमोघ्नेमितवित्विषे ।

श्रीमतेर्वर्धमानाय नमोन'मितविद्विषे ॥ १०४ ॥

समस्तेति—समस्ते विद्वस्मिन् वस्तुनि पदार्थे मान ज्ञान यस्यासौ
 समस्तवस्तुमान' तस्मै समस्तवस्तुमानाय । तमोघ्ने अज्ञानविनाशकाय ।

विशिष्टा त्विट् इति वित्वट् अमिता वित्विट् यस्यासौ अमितवित्विट् तस्मै अमितवित्विषे, श्रीमते इत्येवमादिषु पूर्वएवार्थः । अथवा श्रिय मिमीत इति श्रीम तस्य सम्बोधन हे श्रीम । ते तुम्य । अथवा श्रिय मन्यत इति श्रीमत् तस्मै श्रीमते । ऋद्धं वृद्ध अवेन कान्त्या ऋद्ध अवर्द्ध, अवर्द्धमानं ज्ञान यस्यासौ अवर्धमानः अथवा अवर्ध अच्छिन्न मान यस्यासौ अवर्धमान. तस्मै अवर्धमानाय । मा पृथ्वी तथा ऊन मोन. न मोन. नमोन. अय नञ प्रतिरूपो शिसशिक्षो नकार. अतो नञोन्यत्रानादेशो न भवति तस्य सम्बोधन हे नमोन । मितेन ज्ञानेन विनष्टा द्विट् अप्रीतिर्यस्यासौ मितविद्विट् तस्मै मितविद्विषे । किमुक्तं भवति—हे श्रीमते नमोन तुम्य नमः किं विशिष्टाय समस्तवस्तुमानाय तमोघ्ने अमितवित्विषे अवर्धमानाय मितविद्विषे ॥ १०४ ॥

हे श्रीवर्द्धमान ! आप संपूर्ण पदार्थोंके जाननेवाले हैं । अज्ञानरूपी अधकारके नाश करनेवाले हैं, अपरिमित केवलज्ञानके धारक हैं । हे देव ! आप शोभाकी परम सीमाको प्राप्त हुये हो । आपका यह केवलज्ञान अभेद्य है, आप तीनोंलोकोंके स्वामी हैं । रागद्वेषरहित हैं । हे भगवन् ! ऐसे आपकेलिये मैं नमस्कार करता हू ॥ १०४ ॥

धुरज ।

प्रज्ञायां तन्वृतं गत्वा स्वालोकं गोर्विदास्यते ।

यज्ज्ञानान्तर्गतं भूत्वा त्रैलोक्यं गोष्पदायते १०५

प्रज्ञेति—प्रज्ञाया बुद्ध्या, तनु स्तोक । ऋत सत्य । गत्वा ज्ञात्वा । स्वालोक आत्मावबोधन, गोर्विदा पृथिव्याः ज्ञाना इति अस्यते । यस्य ज्ञानान्तर्गतं बोधाभ्यन्तरम् । भूत्वा प्रभूय । त्रैलोक्य जगत्त्रयम् । गोष्प-

दायते गोष्पदमिवात्मानमाचरति । समुदायार्थः—प्रज्ञायां तनु ऋतु गत्वा
स्वालोक गोर्विदा अस्थते पुरुषेण तव पुनः शानान्तर्गत भूत्वा त्रैलोक्य
गोष्पदायते तथापि न हर्षो नापि विषादो यतः त्वमेव सर्वज्ञो वीतरागश्च
अतः तुभ्यं नमोस्तु इति सम्बन्धः ॥ १०५ ॥

हे । भगवन् ये संसारीजन अपत्नी तुच्छ बुद्धिके अनुसार
थोड़ेसे पदार्थोंका भी सत्यस्वरूप जानकर समस्त पृथ्वीके
ज्ञाता कहलाते हैं । अर्थात् उस थोड़ेसे ज्ञानसे ही उन्हें इतना
हर्ष होता है कि वे जगतके ज्ञाता कहलाते हैं । परंतु हे प्रभो !
आपके अपरिमित ज्ञानमें यह त्रैलोक्य एक गोष्पदके समान
जान पड़ता है । अर्थात् आपका ज्ञान इतना विस्तृत है कि
उसमें यह इतना बड़ा त्रैलोक्य (तीनों लोकोमें रहनेवाले सपूर्ण
पदार्थ) भी अतिशय छोटा जान पड़ता है । हे देव ! आप इतने
बड़े महाज्ञानी होकर भी हर्षविषादरहित हैं अतएव आप ही
वीतराग हैं । आपकेलिये ही मैं नमस्कार करता हूँ ॥ १०५ ॥

श्लोकयमकः ।

को विदो भवतोपीड्यः सुरानतनुतान्तरम् ।

शं सते साध्वंसंसारं स्वमुच्यच्छर्मापीडितम् ॥१०६॥

कोवीति—कः किमोरूपम् । विदो ज्ञानानि । भवतः त्वत्तः ।
अपि । ईट् स्वामी । यः यदोरूपम् । सुरान् अमरान् । अपि शब्दोऽत्र
सम्बन्धनीयः । सुरानपीति अतनुत विस्तारयतिस्म । अन्तः चित्ते भव
आन्तर आत्मोत्थम् । शं सुखम्, सते शोभनाय । साधु शोभनं । असंसार
सासारिक न भवति । सुष्ठु अमुत् स्वमुत् विनष्टराग इत्यर्थः । यच्छन्
ददन् । अपीडितं अबाधितम् । समुदायार्थः—हे वर्धमान भवतो नान्यः

ईट् यः सुरानपि विदः अतनुत सुख आन्तर साधु अससारं अपीडित यच्छन् सते शोभनपुरुषाय स कोऽन्यो भवत. स्वमुत् ईट् यावता हि न कश्चित् तस्मात् भवानेव सर्वशः ॥ १०६ ॥

हे श्रीकर्द्धमान । आप देवोंको भी ज्ञान सम्पादन कराने वाले हैं । सिद्धपर्यायमें होनेवाले, निर्वाघ और उत्कृष्ट स्वात्म-जन्य सुखको देनेवाले हैं तथापि बीतराग हैं । अतएव हे भगवन् ! आपके सिवाय अन्य ऐसा कौन है जो हमारा स्वामी हो सके अर्थात् कोई नहीं है । आप ही हमारे स्वामी और सर्वज्ञ देव हो ॥ १०६ ॥

समुद्रकथमक ।

कोविदो भवतोपीड्यः सुरानत नुतान्तरम् ।

शंसते साध्वसं सारं स्वमुद्यच्छर्न्पीडितम् ॥१०७॥

कोविदेति—कोविदः विचक्षणः । भवतः ससारात् । अपीड्यः अबाधितः । हे सुरानत देवैः प्रणत । नुतान्तर स्तुतिविशेषम् । शसते आचष्टे । साध्वस सम्भ्रमम् । सार फलवत् । स्व आत्मान । उद्यच्छन् वहन् बिभ्रत् । ईडितमपि पूजाविधानमपि । अथवा ईडित नुतान्तर इति सम्बन्धः । समुदायार्थः—हे सुरानत योऽयं कोविदो जनः भवादपीड्यः सन् नुतान्तरं शसते आचष्टे स्व साध्वस सारं ईडितमपि उद्यच्छन् यस्म्यत् तस्मादह स्तुतिविशेषेण तुभ्य नतः ॥ १०७ ॥

हे शीर ! इन्द्रादिक देव भी आपको नमस्कार करते हैं । जो विचक्षण पुरुष संसारमें सुखी होकर आपकी स्तुति करता है उसीका आत्मा सफल और पूज्य हो जाता है । अतएव हे । भगवन् स्तोत्रविशेषोंसे मैं भी आपकी स्तुति करता हूँ ॥ १०७ ॥

यमक. ।

अभीत्या^{१६}वर्द्ध^४मानेनः^१ श्रेयो^५ रुरु^२ संजयन् ।

अभीत्या^{१३} वर्द्धमानेन^१ श्रेयो^३रुरु^३ संजयन् ॥१०८॥

अभीत्येति—अभीत्य मम चेतस्यागत्य । अव रक्ष । ऋद्ध वृद्ध । मा अस्मद् इवतस्य रूपम् । अनेन हे अपाप । श्रेय. सुख । रुरु तेजसा महत् । सजयन् लगयन् । अभीत्या अभयेन दयया इत्यर्थः । हे वर्द्धमान जिनेश्वर । इन स्वामिन् । हे श्रेय सेव्य । उर्षी महती गौर्वाणी यस्यासौ उरुगुः त्व दिव्यवाणीक त्वं यत. । उ निपात । सजयन् सम्यग्जय कुर्वन् । किमुक्त भवति—हे वर्द्धमान इन ऋद्ध अनेन श्रेय उरुगुस्त्व यतः तत अभीत्या अभयेन श्रेय रुरु सजयन् लगयन् जयश्च मा अव रक्ष ॥ १०८ ॥

हे श्रीवर्द्धमान ! आप सबके स्वामी हैं, वृद्ध अर्थात् बड़े हैं, पापरहित हैं, सबके सेव्य हैं, दिव्यवाणी अर्थात् दिव्य ध्वनिको धारण करनेवाले हैं, केवलज्ञानके साथ होनेवाले अनत सुखको देनेवाले हैं, सबके जीतनेवाले हैं । हे भगवन् ! मेरे हृदयमे विराजमान होकर मेरी रक्षा कीजिये ॥ १०८ ॥

द्वयक्षरवृत्तम् ।

नानानन्तनुतान्त^१तान्तितनिनुन्नान्त^१ नुन्नानृत^१
 नूतीनेन^१ नितान्ततानितनुते^१ नेतोन्नतानां ततः ।
 नुन्नातीतितनून्ति^१ नितनुतान्नीतिं^१ निनूतांतनु-
 न्तान्तान्नीति^१तताननुतानन^१नतान्नो नूतनैनो^१चु नो ॥

नानेति—श्रीवर्धमान इत्यनुवर्तते । नाना अनेकप्रकारा । अनन्ताः अनूना अमेयाः नुताः स्तुताः अन्ता धर्माः यस्यासौ नानानन्तनुतान्तः तस्य सम्बोधन हे नानानन्तनुतान्त अनेकप्रकारामेयस्तुतगुण इत्यर्थः । तात खेद करोतीति ' तत्करोति तदाचष्टे इत्यादिना सूत्रेण णिन् ' । तान्ति ' अतः भावे क्त. इति क्त. ' तान्तित भवति । तान्तित दुःख निनुदति प्रेरयति इति तान्तितनिनुत् तस्य सम्बोधनं हे तान्तितनिनुत् । नुन्नः विनष्टः अन्तो विनाशो यस्यासौ नुन्नान्त. तस्य सम्बोधन हे नुन्नान्त । नुन्न विनाशितं अनृत असत्य यस्यासौ नुन्नानृतः तस्य सम्बोधन हे नुन्नानृत विनष्टासत्य । नूतीना स्तुतीना इना. स्वामिनः नूतीना नूतीनाना इन स्वामी नूतीनेन. तस्य सम्बोधन हे नूतीनेन गणधरेन्द्रादिस्वामिन् । नितान्त अत्यर्थं तानिता विस्तारिता नुतिः कीर्ति स्तुतिर्वा यस्यासौ नितान्ततानितनुतिः तस्य सम्बोधन हे नितान्ततानितनुते अत्यर्थविस्तारितकीर्ते । अथवा नूतीनेनेन गणधरेन्द्रेण नितान्ततानितनुते । नेता नायकः । उन्नताना इन्द्रादिप्रभूणाम् । ततः तस्मात् । तनुः शरीर तनोरुन्नतिर्महत्त्व तनुन्नतिः अतीतिर्विनाशः, अतीतिश्च तनुन्नतिश्च अतीतितनुन्नती, नुन्ने विनाशिते अतीतितनुन्नती यथा सा नुन्नातीतितनुन्नतिः ता नुन्नातीतितनुन्नतिम् । नितनुतात् कुरुतात् । नीति बुद्धि विज्ञानम् । अथवा नुन्नातीतितनुन्नतिं नितनुतात् नीतिं च । च शब्दोनुक्तोऽपि दृष्टव्यः । निनुत् स्तुत सुपूजित । अतनु महती । तान्तान् दुःखितान् । ईतिततान् व्याधिव्याप्तान् । हे नुतानन नुत स्तुतं आनन मुख यस्यासौ नुतनन. तस्य सम्बोधन हे नुतानन । नतान् प्रणतान् । न. अस्मान् । नूतन अभिनव एन. पाप नूतनैः । अस्तु भक्षयत् । नो प्रतिषेधः । किमुक्त भवति-हे श्रीवर्धमान नानानन्तनुतान्त यतः उन्नताना नेता त्व ततः नीतिं नुन्नातीतितनुन्नतिं अतनुं

दितनुतात् नतान् नः अस्मान् तान्तान् ईतितवान् नो नितनुतात् नूत-
नैनश्च अत्तु भक्षयतु अन्यानि विशेषणानि भट्टास्कस्य विशेष-
णानि ॥ १०९ ॥

हे श्रीवर्द्धमान ! अनेक भव्यजन आपके नानाप्रकारके
अनन्त गुणोंकी सदा स्तुति करते रहते हैं । हे देव आप दुःखों-
के दूर करनेवाले हैं । विनाशरहित हैं । एकांतात्मक असत्य-
को नाश करनेवाले हैं । सबके पूज्य हैं । आपकी शुभकीर्त्ति
संसारभरमे व्याप्त है । सब कोई आपके श्रीमुखकी स्तुति
करता है । इन्द्र गणधरादिकोंके भी आप स्वामी हैं । इन्द्र
चक्रवर्त्ती आदि महापुरुषोंके नायक हैं । अतएव हे भगवन् ।
जन्ममरणको दूर करनेवाला केवलज्ञान नामक महाविज्ञान
हमें दीजिये । हे प्रभो ! हम नमस्कार करनेवाले लोग
संसारके अनेक दुःखोंसे दुःखी हैं । नाना व्याधियोंसे
घिरे हैं । हे देव ! आपको नमस्कार करते हैं । हमारा यह
दुःख और ये व्याधियां दूर कर दीजिये तथा हमारे ये हालके
(नये) पाप भी नष्ट कर दीजिये ॥ १०९ ॥

चक्रवृत्तम् ।

वंदारुप्रबलाजवंजवभयप्रध्वंसिगोप्राभव ।
वर्द्धिष्णो विलसद्गुणार्णव जगन्निर्वाणहेतो शिव ।
वंदीभूतसमस्तदेव वरद प्राज्ञैकदक्षस्तव ।
वंदे त्वावन्तो वरं भवभिदं वयैकवर्द्धाभव । ११० ।

वन्देति—षडर चक्रं भूमौ फलके वा व्याख्येय ऋषः पादाः

अरम्ये स्थाप्याः । चतुर्यपादो नेमिमध्ये एव च सर्वत्रकृतानि
दृष्टव्यानि ।

बन्दारवः बन्दनशीला प्रबल प्रचुर आजवंजवः संसारः भय भीः
आजवजवद्भय आजवंजवभय प्रबल च तत् आजवजवभय च तत् प्रबल-
जवजवभय । वन्दारूपा प्रबलजवंजवभय वन्दारुप्रबलाजवजवभय । तत्
प्रध्वंसयति विनाशयतीत्येवशीलं वन्दारुप्रबलाजवजवभयप्रध्वंसि ।
प्रभोर्भावः प्राभवम् । गोर्वाण्याः प्राभवं प्रभुत्व गोप्रभव काणीमहात्म्य-
मित्यर्थः । वन्दारुप्रबलाजवजवभयप्रध्वंसि गोप्राभव यस्यासौ बन्दारु-
प्रबलाजवजवभयप्रध्वंसिगोप्राभवः तस्य सम्बोधन वन्दारुप्रबलजवंजव-
भयप्रध्वंसिगोप्राभव । बर्द्धिष्णो बर्द्धनशील । गुणा एव अर्णवो गुणार्णवः
विलसन् शोभमानो गुणार्णवो गुणसमुद्रो यस्यासौ विलसद्गुणार्णवः तस्य
सम्बोधन विलसद्गुणार्णव । निर्वाणस्य मोक्षस्य हेतुः कारण निर्वाणहेतुः ।
जगता भन्यलोकाना निर्वाणहेतुः जगन्निर्वाणहेतुः । तस्य सम्बोधन हे जग-
न्निर्वाणहेतो । शिव परमात्मन् । वन्दीभूताः मङ्गलपाठकाभूताः समस्ताः
देवाः विश्वे सुरवरा यस्यासौ वन्दीभूतसमस्तदेवः तस्य सम्बोधन
हे वन्दीभूतसमस्तदेव । वरद इष्टद । प्रज्ञाना मतिमता एकः
प्रधानः प्राज्ञैकः । दक्षाणा विचक्षणाना स्तव स्तुतिवचन यस्यासौ
दक्षस्तव । अथवा दक्षैः स्तूयते इति दक्षस्तवः प्राज्ञैकश्चासौ दक्षस्तव-
श्च प्राज्ञैकदक्षस्तवः तस्य सम्बोधन प्राज्ञैकदक्षस्तव । वन्दे स्तुवे । त्वा
भवन्तम् । अवनतः प्रणतः । वर भेष्टम् । भवमिदं संसारस्य भेदकम् । हे
वर्य शोभन । एकः वन्द्यः एकवन्द्य तस्य सम्बोधन हे एकवन्द्य संसारि-
त्वेन न भवति इत्यभवः तस्य सम्बोधन हे अभव । एतदुक्त भवति—हे
वर्द्धमान महारक सम्बोधनान्तानि सर्वाणि विशेषणानि अस्वैव भवन्ति ।
वन्दे अवनतो भूत्वाहं त्वा किञ्चिदिष्टं वरं भवमिदम् इति ॥ ११० ॥

हे श्रीवीरनाथ भगवन् । आपकी दिव्यध्वनिका ऐसा अद्भुत माहात्म्य है कि वह आपको नमस्कार करनेवाले जीवोंका जन्ममरणमय संसारसे उत्पन्न होनेवाला प्रचुर भय भी नष्ट कर देती है । हे परमात्मन् । आप सदा वर्द्धमान हो अर्थात् बढ़ते ही रहते हो । आपका यह गुणसागर कैसा अच्छा सुशो-भित हो रहा है । हे देव ! भव्यजीवोंको मोक्ष जानेकेलिये आप प्रधान कारण हो । सम्पूर्ण इन्द्रादिक देव आपके बदीजन हैं सदा आपका मंगलपाठ पढा करते हैं । आप इष्ट पदार्थको देनेवाले हैं । ज्ञानियोमे प्रधानज्ञानी हैं । बड़े २ चतुरपुरुष भी आपकी स्तुति किया करते हैं । आप सबसे श्रेष्ठ हैं । जन्म मरण रूप संसारका नाश करनेवाले हैं । अतिशय शोभा-यमान हैं । यह सम्पूर्ण जगत एक आपको ही नमस्कार करता है । आप ससारसे रहित हैं । हे प्रभो ! बार २ प्रणाम करता हुआ मैं आपकी स्तुति करता हू ॥ ११० ॥

इष्टपादवलयप्रथमचतुर्थसप्तमवल्यैकाक्षरचक्रवृत्तम् ।

नष्टाज्ञानं मलोनं शासनगुरो नम्रं जनं पानिनं ।

नष्टग्लानं सुमानं पावनं रिपूनप्यालुनन् भासनं ।

नत्येकेन रुजोनं सज्जनपते नन्दन्नन्तावनं ।

नन्तं ऋद्भुन् हानविहीनधामनयनो नः स्तात्पुनन् सज्जिन

नष्टेति—नष्ट विनष्ट अज्ञान यस्यासौ नष्टाज्ञानः तस्य सम्बोधन हे नष्टाज्ञान । मलेन कर्मणा ऊनः रहितः मलोन. तस्य सम्बोधन हे मलोन । शासनस्य दर्शनस्य आज्ञाया वा गुरुः स्वामी शासनगुरुः तस्य

सम्बोधन हे शासनगुरो । नम्र नमनशीलम् † जन भव्यलोकम् † पान्
 रक्षन् । इन स्वामिन् । नष्ट विनष्ट ग्लान मूर्च्छादिक यस्यासौ नष्टग्लानः
 तस्य सम्बोधनं हे नष्टग्लान । शोभनं मान विज्ञानं यस्यासौ सुमानः तस्य
 सम्बोधन हे सुमान । पावन पवित्र । रिपूनपि अंतः शत्रूनप्यालुनन् आ
 समन्तात् खण्डयन् । भासन शोभन । नतीना प्रणतीना एकः
 प्रधान. इनः स्वामी नत्येकेनः तस्य सम्बोधन हे नत्येकेन ।
 रुजया रोगेण ऊनः रुजोनः तस्य सम्बोधन हे रुजोन । सज्जनाना पति
 सज्जनपति* तस्य सम्बोधन हे सज्जनपते । नन्दन् आनन्द कुर्वन् ।
 अनन्त अविनाश । अवन रक्षक । नत्तून् स्तोत्तून् । हानेन क्षयेण
 विहीन ऊन हानविहीन धाम तेजः हानविहीन च तत् धाम च
 हानविहीनधाम, हानविहीनधामैव नयनं यस्यासौ हानविहीनधामनयनं
 त्वम् । न. अस्मान् । स्तात् भव । पुनन् पवित्रीकुर्वन् । हे सज्जिन
 शोभनजिन । एतदुक्त भवति-हे भट्टारक नष्टाज्ञान नम् जन पान्
 रिपुनप्यालुनन् नन्तून् नन्दन् न. अस्मान् पुनन् हानविहीनधामनयनस्त्वं
 स्तात् । शेषाणि सर्वाणि सम्बोधनान्तानि पदानि अस्यैव विशेषणानि
 भवन्तीति ॥ १११ ॥

हे भगवन् ! आप अज्ञानरहित हैं । कर्मरहित हैं । इस जैन
 शासनके नायक हैं । सबके स्वामी हैं । मूर्च्छादिक परिग्रह-
 से दूर हैं । अतिशय पवित्र हैं । अतिशय शोभायमान हैं ।
 रोगादिक दोषोसे रहित हैं । सज्जनजनोके अधिपति हैं ।
 नाशरहित हैं । जिनेन्द्र हैं । सबके रक्षक हैं । आपका यह
 विशाल केवलज्ञान अतिशय सुशोभित है । प्रणामोंके आप
 मुख्य स्वामी हैं अर्थात् सबके वंद्य हैं । हे प्रभो ! जो भव्यजन
 आपको नमस्कार करते हैं उनकी आप रक्षा कीजिये, उनके मोहा-

दिक अंतरंग शत्रुओंको नाश क्रीजिये, आपकी स्तुति करनेवालोंकी सदा आमंत्र दीजिये, और हम लोगोंको पवित्र क्रीजिये । जिससे कि “ विनाशरहित केवलज्ञानरूप जेप्रको धारण करनेवाला ” वह जो आपका प्रसिद्ध नाम है वह सार्थक हो जाय ॥ १११ ॥

इष्टपादवलयप्रथमचतुर्वससमवलयैकाक्षरचक्रपृत्तम् ।

रम्या^{१५}पारगुणा^{१५}रजस्सुरवरैर^{१५}अर्च्या^{१५}क्षर^{१५}श्रीधर^१
 रत्नूना^{१५}रतिदूर^१भासुर^१सुगीर^{१५}रथ्यो^{१५}त्तर^{१५}र्द्धी^{१५}श्वर^१ ।
 रक्तान् क्रूरकठोरदुर्द्धररुजोरक्षन् शरण्या^{१५}जर^१
 रक्षा^{१५}धीरै^१सुधीर^१विद्वर^१गुरो^१रक्तं चिरं मा स्थिर^१ ॥

। रम्येति—इष्टपादो वलयरूपो भवतीत्यर्थः । रम्य रमणीय । अपारगुण अपरिमेयगुण । अरजः ज्ञानावरणादिकर्मरहित । सुर वरै देवप्रधानैः । अर्च्य पूज्य । अक्षर अनश्वर । श्रीधर लक्ष्मीभृत् । रत्या रागेण जन रहित । अरतेदूरः विप्रकृष्टः अरतिदूरः नस्य सम्बोधन हे अरतिदूर । भासुर भास्वर । शोभना गीर्वाणी वस्यासौ सुगीः त्वामिति सम्बन्धः । अर्थ त्वामिन् । उत्तराः प्रकृष्टाः ऋद्धयो विभूतयः उत्तरर्द्धयः उत्तरर्द्धीनां ईश्वरः स्वामी उत्तरर्द्धीश्वरः तस्य सम्बोधनं हे उत्तरर्द्धीश्वर । रक्तान् भक्तान् । क्रूरा रौद्रा, कठोरा निष्ठुरा, दुर्द्धरा, रुक् व्याधिः, क्रूरा चासौ कठोरा च क्रूरकठोरा, क्रूरकठोरा चासौ दुर्द्धरा च क्रूरकठोरदुर्द्धरा, क्रूरकठोरदुर्द्धरा चासौ रुक् च क्रूरकठोरदुर्द्धररुक् तस्याः रक्षन् प्रतिपालयन् । शरण्य अरणीय । अजर जराहीन । रक्ष पाळय । आधिर्मनःपीडा आधि इरति क्षिपतीत्याधीरः

तस्य सम्बोधन हे आधीर । सुधीर अश्वोभ । विदा पण्डिताना वरः
प्रधान विद्वर तस्य सम्बोधन हे विद्वर । गुरो स्वामिन् । रक्तं भक्तम् ।
चिर अत्यर्थम् । मा अस्मदः प्रयोगः । स्थिर नित्य । एतदुक्त भवति-
हे भट्टारक रम्य इत्यादि गुणविशिष्ट क्रूरकठोरदुर्द्धररुजोरक्तान् रक्षन्
मा रक्त रक्ष ॥ ११२ ॥

हे भगवन् ! आप अतिशय सुदर हो । अनतगुणोंके धारक
हो । ज्ञानावरणादि कर्मोंसे रहित हो । इन्द्रादिक देव भी
आपकी पूजा करते हैं । हे प्रभो ! आप विनाशरहित हो ।
समवसरणादि लक्ष्मीके धारक हो । रागरहित हो । द्वेषसे
बहुत दूर हो । अतिशय देदीप्यमान हो । अनत चतुष्टयादि
उत्कृष्ट ऋद्धियोंके स्वामी हो । सबके नायक हो । सबको शरण
देनेवाले हो । जरारहित हो । अनेक मानसिक व्याधियोंको दूर
करनेवाले हो । क्षाभरहित हो विद्वानोंमें श्रेष्ठ हो । सबके
गुरु हो । नित्य हो, और सुन्दर दिव्यध्वनिकर सुशोभित
हो । हे देव ! आपके जो भक्तजन हैं उन्हे इन कठिन भया-
नक और अतिशय दुर्द्धर जन्ममरणादि व्याधियोंसे रक्षा
कीजिये, तथा मैं भी आपका एक भक्त हूँ इसलिये हे नाथ !
मेरी भी रक्षा कीजिये ॥ ११२ ॥

इति वर्द्धमानस्तुतिः ।

चक्रवृत्तम् ।

प्रज्ञा सा स्मरतीति या तव शिरस्तद्यन्नतं ते पदे
जन्मादः सफलं परं भवभिदी यत्राश्रिते ते पदे ।

मांगल्यं च स यो रतस्तव मते गीः सैव या त्वा स्तुते
ते ज्ञा ये प्रणता जनाः क्रमयुगे देवाधिदेवस्य ते ११३ ।

प्रज्ञेति—प्रज्ञा बुद्धिः । सा तदः प्रयोगः । स्मरति चिन्तयति ।
इति शब्दः अवधारणार्थः । या यदः टावन्तस्य रूपम् । तव ते 'स्मृत्यर्थ-
दयेशा कर्मणीति ता भवति' । शिरः मस्तकम् । तत् यत् । नत
प्रणतम् । ते तव । पदे चरणे । जन्म गत्यन्तरगमनम् । अदः अदसः
अपरोक्षवाचिनो रूपम् एतदित्यर्थः । सफल सकार्यम् । पर श्रेष्ठम् ।
भवभिदी ससारभेदिनी । यत्र यस्मिन् । आश्रिते सेविते । ते तव ।
पदे चरणयुगलम् । माङ्गल्यं पूतं । च शब्दः समुच्चयार्थः । सः तदो
रूपम् । यः यदो रूपम् । रतः रक्तः भक्तः । तव ते । मते आगमे ।
गीः वाक् । सैव सा एव नान्या । या त्वा भवन्तम् । स्तुते वन्दते । ते तदः
जसन्त रूपम् । ज्ञाः पण्डिताः । ये यदो जसन्त रूपम् । प्रणताः प्रक-
र्षेण नताः । जनाः भक्तभव्यलोकाः । क्रमयुगे चरणद्वन्द्वे । देवानामधि
देवः परमात्मा देवाधिदेवः तस्य देवाधिदेवस्य । ते तव । स्तुत्यवसाने
कृतकृत्यः सन् आचार्यः समन्तभद्रस्वामी उपसंहारकं करोति । किमुक्तं
भवति—भट्टारकं सैव प्रज्ञा या त्वा स्मरति । शिरश्च तदेव यत्नत ते
पदे इत्येवमादि योज्यम् ॥ ११३ ॥

आचार्यवर श्रीसमन्तभद्रस्वामी इसप्रकार चतुर्विंशति
तीर्थकरोकी स्तुति कर कृतकृत्य होकर अन्तमें अपने स्तोत्रका
उपसंहार करते हैं ।

हे देवाधिदेव ! इस जगतमें बुद्धि वही है जो आपके चर-
णकमलोंको स्मरण करे । मस्तक वही है जो आपके चरण
सरोरुहको नमस्कार करे । जन्म वही सफल और श्रेष्ठ है जो

जन्म मरणरूप ससारको नाश करनेवाले आपके चरणसरोजका आश्रय ले । पवित्र वही है जो आपके आगमकी भक्ति करे । वाणी वही है जो आपकी स्तुति करे, और पंडितजन वे ही हैं जो आपके चरणयुगलोमे बार २ प्रणाम करे ॥ ११३ ॥

चक्रवृत्तम् ।

सुश्रद्धा मम ते मते स्मृतिरपि त्वय्यर्चनं चापि ते
हस्तावंजलये कथाश्रुतिरतः कर्णोक्षि संप्रेक्षते ।
सुस्तुत्यां व्यसनं शिरो नतिपरं सेवेदृशी येन ते
तेजस्वी सुजनोहमेव सुकृती तेनैव तेजःपते ॥११४॥

सुश्रद्धेति—सुश्रद्धा सुदक्षिः । मम अस्मदः प्रयोगः । ते तव । मते विषये । स्मृतिरपि स्मरणमपि । त्वयि युध्युदः ईवन्तस्य रूपम् । अर्चनं चापि पूजनं चापि त्वय्येवेति सम्बन्धः । चशब्दः समुच्चयार्थः । ते तव । हस्तौ करौ । अञ्जलये अञ्जलिनिमित्तं ते इत्यनेन सम्बन्धः । कथा गुणस्तवनः । कथायाः श्रुतिः श्रवणं कथाश्रुतिः । तस्या रतः रक्तः कथाश्रुतिरतः । कर्णः श्रवणम् । अक्षि चक्षुः । संप्रेक्षते सपश्यति । ते रूपमिति सम्बन्धः सामर्थ्याल्लभ्यते । सुस्तुत्या शोभनस्तवने । व्यसनं तत्परत्वम् । शिरः मस्तकम् । नतिपरं प्रणामतत्परम् । सेवा सेवनम् । ईदृशी ईदृग्भूता । प्रत्यक्षवचनमेतत् । येन यदो भान्तस्य रूपं येन कारणेनेत्यर्थः । ते तव । तेजस्वी भास्वान् । सुजनः शोभनजनः । अहं अस्मदो वान्तस्य रूपम् । एव अवधारणार्थः । अहमेव नान्यः । सुकृती पुण्यवान् । तेनैव तदो भान्तस्य रूपं । तेनैव कारणेनेत्यर्थः । हे तेजःपते केवलज्ञानस्वामिन् । समुदायार्थः—मम श्रद्धा या मम स्मृतिश्च या सा

तवैव मते, ममार्चनमपि यत्तत् त्वय्येव, मम हस्तौ यौ त्वत्प्रणामाञ्जलि-
निमित्तम्, कर्णश्च मम ते कथाश्रुतिरतः, अक्षि च मम तव रूपदर्शन-
निमित्तम्, मम व्यसनमपि तव स्तुत्याम्, शिरश्च मम तव नतिपरम् ।
येन कारणेन ईदृशी सेवा मम हे तेज पते तेनैव कारणेन अहमेव
तेजस्वी सुजन सुकृती नान्य इत्युक्तं भवति ॥ ११४ ॥

हे भगवन् ! मेरी श्रद्धा केवल आपमे ही है । मैं स्मरण भी
केवल आपका ही करता हूँ । पूजन भी केवल आपका ही
करता हूँ । ये मेरे दोनो हाथ केवल आपको प्रणाम करने और
आपकेलिये अजलि देने (हाथ जोड़ने) के काम आते हैं ।
मेरे कान सदा आपकी कथा सुननेमे ही तत्पर रहते हैं ।
मेरे नेत्र सदा आपके रूप देखनेमे ही लगे रहते हैं ।
मेरा व्यसन अर्थात् अभ्यास आपकी स्तुति करनेमे ही है ।
मेरा मस्तक भी केवल आपको नमस्कार करनेमे ही काम आता
है । हे प्रभो ! हे परमात्मन् मैं आपकी ऐसी सेवा करता हूँ
अतएव हे तेजोनिधे ! (केवलज्ञानके स्वामी) समझना चाहिये
कि ससारमे मैं ही तेजस्वी हूँ मैं ही सुजन हूँ और मैं ही पुण्य-
वान् हूँ । मेरे समान तेजस्वी सुजन और पुण्यवान् अभ्य
कोई नहीं है ॥ ११४ ॥

चक्रवृत्तम् ।

जन्मारण्यशिखी स्तवः स्मृतिरपि क्लेशाम्बुधेनैः पदे
भक्तानां परमौ निधी प्रतिकृतिः सर्वार्थसिद्धिः परा ।

वन्दीभूतवतोपि नोन्नतिहतिर्नन्तुश्च येषां मुदा
दातारो जयिनो भवन्तु वरदा देवेश्वरास्ते सदा ११५।

जन्मेति—जन्म संसार, अरण्य अटवी, शिखी अग्नि, जन्मैवा-
रण्य जन्मारण्यम्, जन्मारण्यस्य शिखी जन्मारण्यशिखी । स्तव गुणस्त-
वनम् । स्मृतिरपि स्मरणमपि । क्लेशाम्बुधे दु खसमुद्रस्य नौ. पोत ।
पदे पादौ । भक्तानामनुरक्ताना । परमौ श्रेष्ठौ । निधी द्रव्यनिधाने ।
प्रतिकृतिः प्रतिबिम्बम् । सर्वार्थाना सकलकार्याणा सिद्धि. निष्पत्ति. सर्वा
र्थसिद्धि । परा प्रकृष्टा । वन्दीभूतवतोपि मङ्गलपाठकीभूतवतोपि नग्ना-
चार्यरूपेण भवतोपि ममेत्यर्थ । न प्रतिषेधवचनम् । उन्नते माहात्म्यस्य
हतिः हनन उन्नतिहतिः । नन्तुश्च स्तोतुश्च । येषा यद आमन्तस्य रूपम्,
मुदा हर्षेण । दातारो दानशीला, जयोस्ति येषा ते जयिनः । भवन्तु
सन्तु । वर ददत हति वरदा स्वेष्टदायिनः । देवाना सुराणा ईश्वराः
स्वामिन. देवेश्वरा । ते तदो जसन्तस्य रूपम् । सदा सर्वकालम् । एत-
दुक्त भवति येषा स्तव जन्मारण्यशिखी भवति, येषा स्मृतिरपि क्लेशा-
म्बुधेश्च नौः भवति, येषा च प्रतिकृतिः सर्वार्थसिद्धि परा, येषा नन्तु
मुदा वन्दीभूतवतोपि नोन्नतिहति, ते देवेश्वराः दातारः जयिनः वरदाः
भवन्तु सदा सर्वकालम् ॥ ११५ ॥

हे भगवन् । जिनके गुणोंका स्तवन करना जन्ममरणरूपी
बनको जलानेकेलिये अग्निके समान है जिनका स्मरण करना
दुःखरूपी समुद्रसे पार होनेकेलिये नौकाके समान है । जिनके
चरणकमल भक्त लोगोंके लिये अतिशय श्रेष्ठ और सम्पूर्ण द्रव्योंके

देनेवाले निधिके समान हैं । जिनका प्रतिबिम्ब सम्पूर्ण कार्योंकी सिद्धि करनेवाला और अत्युत्कृष्ट गिना जाता है । तथा जिनका स्तोत्र करनेवाले और सहर्ष मंगलपाठ पढ़नेवाले नगनाचार्य रूपसे रहनेवाले मुझसेवककी उन्नतिका बाधक संसारमें कोई नहीं है । इस कारण हे देव । ऐसे देवोंके ईश्वर, दानशील और जयशील आप सदा वरद अर्थात् इष्ट पदार्थोंके देनेवाले हूजिये ॥११५॥

कविकाव्यनामगर्भचक्रवृत्तम् ।

गत्वैकस्तुतमेव वासर्मधुना तं येच्युतं स्वीशते
यन्नत्यैति सुशर्म पूर्णमधिकां शान्तिं वृजित्वाध्वना
यद्भक्त्या शमिताकृशाधर्मरुजं तिष्ठेज्जनः स्वालये
ये सद्भोगकदायतीव यजते ते मे जिनाः सुश्रिये ११६

गत्वेति—पडर नववलय चक्रमालिख्य सप्तमवलये शान्तिवर्मकृतं इति भवति । चतुर्थवलये जिनस्तुतिशत-इति च भवति अतः कविकाव्यनामगर्भचक्रवृत्त भवति ।

गत्वा यात्वा । एक. प्रधान., स्तुत' पूज्य., एकश्चासौ स्तुतश्च एकस्तुत. त एकस्तुतम् । एवकारोवधारणार्थः । वासं मोक्षस्थानम् । अधुना साम्प्रतम् । त तद् इवन्तस्यैरूपम् । ये यदो जसन्तस्य रूपम् । अच्युत अक्षयम् । स्वीशते सुपेश्वर्ये कुर्वते । येषा नतिः स्तुतिः यन्नतिः तथा यन्नत्या । एति आगच्छति । सुशर्म अनन्तसुखम् । पूर्णं सम्पूर्णम् अधिकां महतीं प्रधानां । शान्तिं शमनम् । वृजित्वा गत्वा । अध्वना सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्रमार्गेण । येषा भक्तिः सेवा यद्भक्ति. तथा यद्भक्त्या । शमितं शान्तं नष्ट अकृशाध, अकृशं महत् अघ पापं, अकृशं च तदघश्च

* इति काव्ये गवसदिनादिवागमित्युत्तरात्तद्वृत्तस्य श्रीसर्मत

अकृशाप, शमित च तत् अकृशाप च शमिताकृशापम् क्रियाविशेषण-
मेतत् । रुजा रोमः न विद्यते रुजा यस्मिन् तत् अरुजम् । तिष्ठेत् आस्येत ।
जनः भव्यलोकः । स्वालये शोभनस्थाने । ये यदो जसन्तस्य रूपम् । भोगः
सुखाङ्ग सन् शोभनो भोगः सद्भोगः सद्भोग एव सद्भोगकः तं
सद्भोगकं ददत इति सद्भोगकदाः शोभनभोगदातारः इत्यर्थः । अतीव
अत्यर्थम् । यजते पूजकाय यज देवपूजासंगतिकरणदानेषु इत्यस्य षोः
शत्रन्तस्य रूपम् । ते तदो जसन्तस्य रूप परोक्षवाचि । मे मम् ।
जिनाः श्रीमदहन्तः । शोभना श्री. सुश्रीः तस्यै सुभिये । भवन्तीत्यध्या-
हार्यम् । किमुक्त भवति—एवगुणविशिष्टा. जिना. ते मे भवन्तु सुभिये
मोक्षायेत्यर्थ. ॥ ११६ ॥

जो श्रीजिनेन्द्रदेव विनाश रहित और परमपूज्य मोक्षस्थानमें
जाकर अतिशय पेश्वर्यवान् हो जाते हैं । जिनको नमस्कार
करनेमात्रसे सम्पूर्ण अनंतसुख स्वयं आकर प्राप्त होते हैं ।
जिनकी भक्ति करनेमात्रसे यह जीव अतिशय शांतचित्त हो
जाता है, बड़े बड़े पाप नष्ट हो जाते हैं, रोग नष्ट होजाते
हैं और यह (जीव) सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्ररूप मोक्ष-
मार्गके द्वारा उत्तम मोक्षस्थानमें जाकर विराजमान होता है ।
तथा जो श्रीजिनेन्द्रदेव नित्यपूजन करनेवाले अपने भक्त
लोगोकेलिये उत्तम मोक्षरूप सुख देनेवाले हैं । ऐसे श्रीअर-
हन्तदेव मेरेलिये उत्तम मोक्षरूप लक्ष्मी दें ॥ ११६ ॥

इति श्रीनरसिंहमहाकविभ्योत्तमविरचिता जिनशतकवृत्तिः समाप्ता ।

परिशिष्ट ।

गतप्रत्यागताहं: ।

भासते विभुतास्तोना ना स्तोता भुवि ते सभाः ।
याः श्रिताः स्तुत गीत्या नु नुत्या गीतस्तुताः श्रिया १०

भा	स	ते	वि	भु	ता	स्तो	ना
या	श्रि	ता	स्तु	त	गी	त्या	नु

एव ८३, ८८, ९५ श्लोका. ।

इस कोष्ठककी पंक्तियोंको उलटा पढ़नेसे उपर्युक्त श्लोकका शेष भाग बन जाता है ।

गतप्रत्यागतपाद पादाभ्यासयमकाक्षरद्वयविरचितश्लोक ।

वीरावारर वारावी वररोरुरोरव ।

वीरावारर वारावी वारिवाररि वारि वा ॥८५॥

इस कोष्ठककी प्रत्येक पंक्तिको उलटा पढ़नेसे पूरा श्लोक बन जाता है ।

वी	रा	वा	र
व	र	रो	र
वी	रा	वार	र
वा	रि	वारि	रि

एवं ९३, ९४ श्लोकौ ।

मुरजबन्धः।

श्री मञ्जिन पदाभ्याश प्रतिपद्यागसां जये ।

कामस्थान प्रदाने शस्तुतिविद्याप्रसाधये ॥१॥

श्री मञ्जिन पदाभ्याश प्रतिपद्यागसां जये
कामस्थान प्रदाने शस्तुतिविद्याप्रसाधये

मुरजबन्धः।

श्री मञ्जिन पदाभ्याश प्रतिपद्यागसां जये
कामस्थान प्रदाने शस्तुतिविद्याप्रसाधये

एवं प्रथम द्वितीय चित्र समाः

२।६, ७, ८, ९, ११, ३०, ३१, ३२, ३३, ३४, ३५,
३९, ४०, ४१, ४२, ४५, ४९, ५८, ५९, ६०, ६१,
६२, ६३, ६५, ६७, ६८, ६९, ७०, ७१, ७३, ७४,
७५, ७६, ७७, ७८, ८०, ८२, ९९, १०१, १०२,
१०३, १०४, १०५ श्लोकाज्ञेयाः।

अनन्तर पादमुरज बन्धः ।

अभिषिक्तः सुरैर्लोकैस्त्रिभिर्भक्तः परैर्निकैः ।

वासुपूज्यमयीशेषस्त्वं सुपूज्यः कथीदृशः ॥४८॥

अ	भि	षि	क्तः	सु	रै	र्लोकै	कै
स्त्रि	भि	र्भ	क्तः	प	रै	र्न	कै
वा	सु	पू	ज्य	म	यी	शे	ष
स्त्वं	सु	पू	ज्यः	क	ई	दृ	शः

एवं ६४, ६६, १०० श्लोका ज्ञेयाः ।

यथेष्टैकाक्षरान्तरित मुरज बन्धः ।

क्रमतामक्रमंक्षेमं धीमतामर्च्यमश्रमम् ।

श्रीमद्विमलमर्चमं वामकाशनमक्षमम् ॥५०॥

क	म	ता	म	क	म	क्षे	म
धी	म	ता	म	र्च्य	म	श्र	म
श्री	म	द्वि	म	ल	म	र्च	म
वा	म	का	मं	न	न	क्ष	म

एवं ८९, ९१ श्लोकौ

१२३
अर्धभ्रमः।

(३)

धिया ये श्रितयेतार्था यानुपायान्वरानतः।

येषापाञ्चतपारा ये श्रियायातानतन्वत ॥३॥

धि	या	ये	श्रि	त	ये	ता	र्त्वा
या	नु	पा	मा	न्व	रा	न	त.
ये	पा	पा	या	त	पा	रा	ये
श्रि	या	या	ता	न	त	न्व	त

एवं ४, ९८, ९९, २०, २१, २७, ३६, ४३, ४४, ५६,
९०, ९२ श्लोका ज्ञेयाः।

बहु क्रियापद द्वितीय पाद मध्य यमकातालुव्यञ्जना-
वर्णस्वर गूढ द्वितीय पादसर्वतो भद्रः। १०

पारावार रवारापाराक्षमाक्षक्षमाक्षरा ।

वामा नाममनामावारक्षमर्द्धर्द्धमक्षर ॥८४॥

पा	रा	वा	र	र	वा	रा	पा
रा	क्ष	मा	क्ष	क्ष	मा	क्ष	रा
वा	मा	ना	म	म	ना	मा	वा
र	क्ष	म	र्द्ध	र्द्ध	म	क्ष	र
र	क्ष	म	र्द्ध	र्द्ध	म	क्ष	र
वा	मा	ना	म	म	ना	मा	वा
रा	क्ष	मा	क्ष	क्ष	मा	क्ष	रा
पा	रा	वा	र	र	वा	रा	पा

इतकोट्टकमें ऊपर का श्लोक चारों ओर से पढ़ा जाता है ।

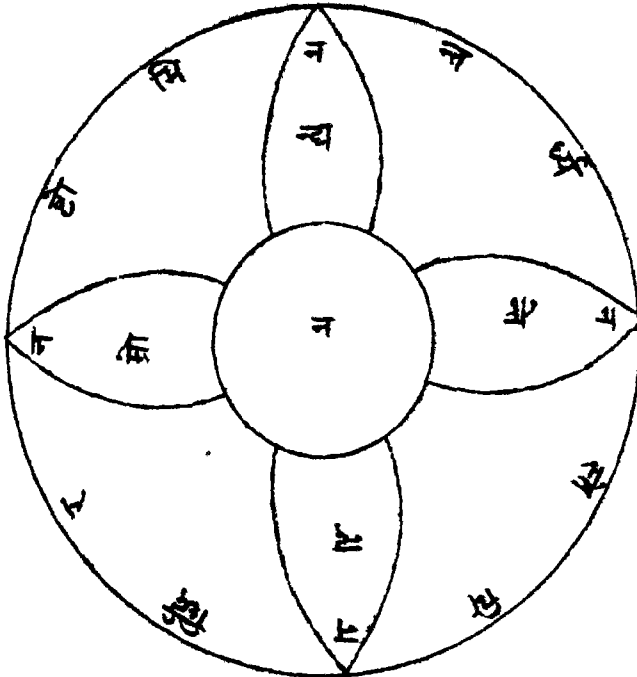
१२४

गर्भे महादिशिचैकाक्षरश्चतुरक्षरश्चक्र

श्लोकः ५

नन्द्यनन्तर्धनन्तेन नन्तेनस्तेभिनन्दन ।

नन्दनर्द्धिरनमोन नमोनष्टोभिनन्द्यन । १२१ ।

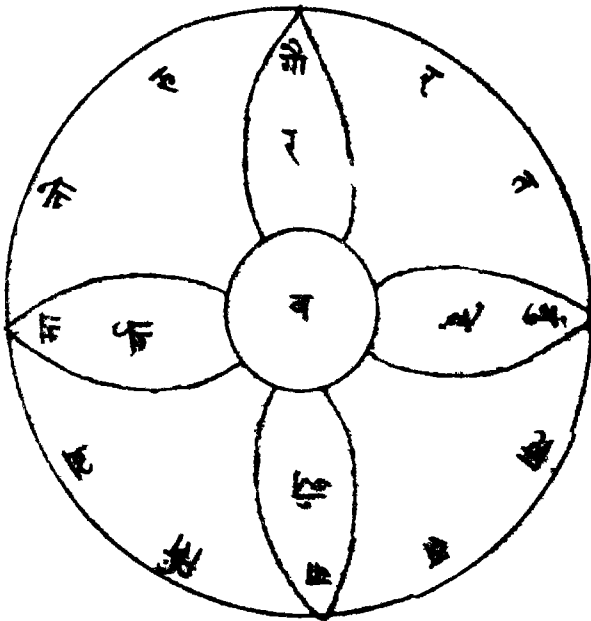
एवं २३, २४ श्लोको ।

चक्रश्लोकः

वरगौरतनुंदेव वंदे नुत्वा क्षयाज्जीव ।

वर्ज्यवर्तिं त्वमार्थाव वर्जा मानो रुग्णैरव ॥५६॥

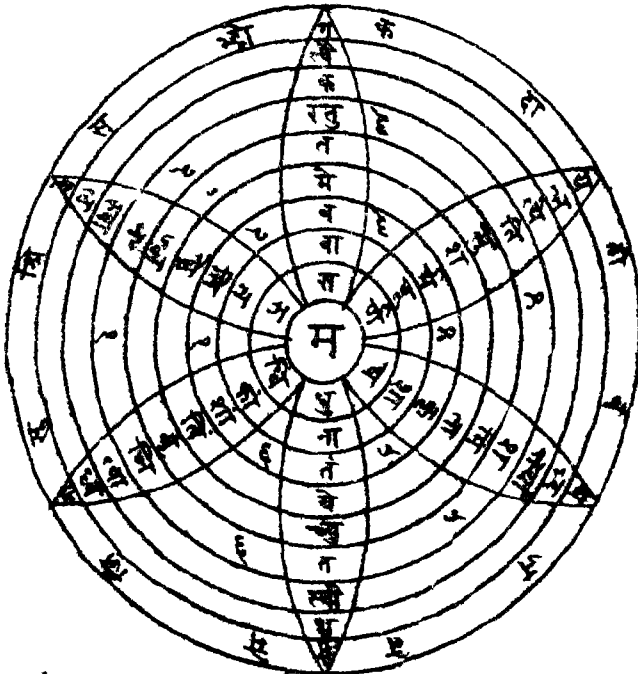
एवं ५३, ५४ श्लोको ।

कविकाव्यनामगर्भचक्रवृत्तम्

गत्वैकस्तुतमेव वासमधुना तं येच्युतं स्वीशते ।
 यच्चत्येति सुशर्म पूर्णमधिकां शान्तिं वृजित्वाधना ॥
 मद्भक्त्या शमिता कृशाधमरुजं तिष्ठेज्जनः स्वालये ।
 येसद्भोग कदा वतीच वजते तेमे जिनाः सुभ्रिये ॥

॥११६॥

एषं कविकाव्यनामगर्भं विना ११०, ११३, ११४, ११५,

वीर सेवा मन्दिर

पुस्तकालय

280.8

काल न०

२५ म ५६

लेखक

स्वामी, समन्त मद्राचाय ।

शीर्षक

जिज्ञासा तत्त्व ।

खण्ड

क्रम मख्या

८३०

